

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών
Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Οι αντιλήψεις των φοιτητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα
Erasmus+ σε πανεπιστήμια της Δανίας.»

Όνομα Φοιτήτριας: Δουλιά Ασπασία
Α.Μ. 0213009

Επιβλέποντες καθηγητές: Μάγος Κωνσταντίνος, Μιχαλοπούλου Αικατερίνη

Βόλος, 2017

Η φωτογραφία του εξωφύλλου παρουσιάζει το τμήμα, του προγράμματος Heart – Head – Hands του Via University College, το οποίο πραγματοποιείται μέσω του προγράμματος Erasmus + στο Ώχρους της Δανίας κατά τη διάρκεια του εαρινού εξαμήνου 2015-2016. Η συγκεκριμένη αναμνηστική φωτογραφία αποτελεί την τελευταία μέρα των φοιτητών στο πανεπιστήμιο. Για τη χρήση της φωτογραφίας αυτής ήταν σύμφωνη η γνώμη όλων όσων την απαρτίζουν.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε με την πολύτιμη καθοδήγηση και συμβολή του κ. Μάγου, επίκουρου καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, τον οποίο θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά για την συνεργασία, την υπομονή και το χρόνο που πρόθυμα μου αφιέρωσε.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Μιχαλοπούλου, καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας για τη συνεργασία στα πλαίσια της πτυχιακής μου εργασίας.

Παράλληλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου από το πανεπιστήμιο Via College της Δανίας για τις εμπειρίες που αποκόμισα κατά την διάρκεια των σπουδών μου μέσω του προγράμματος Erasmus+.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στους συμμετέχοντες των συνεντεύξεων, οι οποίοι μοιράστηκαν μαζί μου τις ιδέες τους και τις εμπειρίες τους, καθώς η συμβολή τους ήταν πολύτιμη για την διεξαγωγή της έρευνας.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω την φιλόλογο κ. Αρετή Κολέτσιου για την φιλολογική υποστήριξη που μου παρείχε στο τέλος της πτυχιακής μου εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως τον φίλο μου Δημήτρη για την υποστήριξη και την βοήθεια του. Ιδιαίτερη ήταν και η συμβολή της φίλης μου Άννας, για την δημιουργική έμπνευση που μου παρείχε. Ακόμα, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την φίλη μου Ελισσάβητ για την υποστήριξη που μου πρόσφερε απλόχερα όλο αυτό το διάστημα εκπόνησης της εργασίας.

Τέλος, περισσότερο από όλους ευχαριστώ τους γονείς μου, Αντώνη και Βασιλική αλλά και τον αδερφό μου Ιωάννη, για την αμέριστη συμπαράσταση και την ηθική στήριξη που επέδειξαν όλα αυτά τα χρόνια της προσπάθειάς μου.

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	2
Περίληψη.....	6
Abstract.....	7
Εισαγωγή.....	8
Α' Μέρος: Θεωρητική Προσέγγιση.....	10
1. Το πρόγραμμα Erasmus+.....	11
1.1. Γενικές πληροφορίες.....	11
1.2. Τι προσφέρει το πρόγραμμα Erasmus+;.....	13
1.3. Μειονεκτήματα.....	15
2. Διεθνής Εκπαίδευση.....	17
2.1. Ο όρος Εκπαίδευση.....	17
2.2. Ανώτατη Εκπαίδευση.....	18
2.3. Η κινητικότητα στην Εκπαίδευση.....	18
2.4. Ιστορικά δεδομένα.....	19
2.5. Ορίζοντας τι είναι Διεθνής Εκπαίδευση.....	20
2.6. Το φαινόμενο της διεθνοποίησης.....	22
3. Διαπολιτισμικότητα: Ανάλυση ενός ευρύ πλαισίου.....	25
3.1 Αποσαφήνιση όρων.....	25
3.2. Πολιτισμός και κουλτούρα: Παρεμφερείς όροι ή κάτι το τελείως διαφορετικό;.....	28
3.2.1. Τι είναι πολιτισμός;.....	28
3.2.2. Τι είναι κουλτούρα;.....	28
3.2.3. Πολιτισμός & Κουλτούρα ή Πολιτισμός Vs Κουλτούρα;.....	29
3.3. Πολυπολιτισμικότητα.....	31
3.3.1. Γενικά Στοιχεία.....	31
3.3.2. Ορισμός.....	32
3.3.3. Σκοπός.....	32
3.4. Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση.....	33

3.5. Διαπολιτισμικότητα.....	34
3.5.1. Ορισμός.....	34
3.5.2. Τι δηλώνει η πρόθεση «δια»;	34
3.5.3. Στόχος.....	35
3.5.4. Συμπερασματικά.....	35
3.6. Διαπολιτισμική Αγωγή.....	35
3.7. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (Intercultural Education).....	36
3.8. Από την «Πολυπολιτισμικότητα» στην «Διαπολιτισμικότητα».....	36
3.9. Η «διαπολιτισμικότητα» ως βάση της Διεθνούς Εκπαίδευσης.....	37
B' Μέρος: Ερευνητική Προσέγγιση.....	39
1. Σκοπός.....	40
2. Φάσεις Έρευνας.....	40
3. Μεθοδολογία.....	41
4. Συνεντεύξεις.....	42
5. Παρουσίαση αποτελεσμάτων.....	44
5.1. Το πρόγραμμα Erasmus+ πριν την προέλευση των φοιτητών/τριών στην Δανία.....	44
5.1.1. Οι λόγοι που αποφάσισαν οι φοιτητές να συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus+ και κατά πόσο είχαν προσδοκίες πριν εισέλθουν στην Δανία.....	44
5.1.2. Ποιες δυνατότητες πιστεύουν οι φοιτητές πως προσφέρει το πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών για επαγγελματικές προοπτικές, εκπαιδευτική κατάρτιση και κοινωνικές σχέσεις.....	46
5.1.3. Τι είδους δυσκολίες φοβόντουσαν οι φοιτητές πως θα έπρεπε να αντιμετωπίσουν με την άφιξη τους στην Δανία.....	48
5.2. Γενικά για την ζωή στην Δανία.....	48
5.2.1. Ήταν η Δανία η πρώτη επιλογή των φοιτητών ή όχι; Και αν ναι γιατί;.....	48
5.2.2. Βοήθησαν οι διοικητικές υπηρεσίες του πανεπιστημίου τους φοιτητές πριν και κατά τη διάρκεια διαμονής τους στην Δανία;.....	50
5.2.3. Η κοινωνική ζωή στην Δανία σε σύγκριση με την χώρα προέλευσης.....	51

5.2.4.	Διαφορές ανάμεσα στην Δανία και στις άλλες χώρες (προέλευσης των φοιτητών), όσον αφορά τη λειτουργία του πανεπιστημίου.....	52
5.2.5.	Συγκρίνοντας τις μεθόδους διδασκαλίας ανάμεσα στα δύο πανεπιστήμια.....	53
5.2.6.	Σύγκριση κοινωνικών σχέσεων με συμφοιτητές και καθηγητές κατά την διάρκεια των σπουδών στις δύο χώρες.....	55
5.2.7.	Προσαρμογή στη χώρα υποδοχής και οι δυσκολίες της διαδικασίας αυτής.....	56
5.3.	Η διαδικασία ένταξης των φοιτητών στην Δανία.....	57
5.3.1.	Τυχόν δυσκολίες που υπήρχαν κατά την διαδικασία ένταξης με τους φοιτητές από το πρόγραμμα Erasmus+ και τους Δανούς φοιτητές και πως αντιμετωπίστηκαν.....	57
5.3.2.	Πως αντιμετωπίζονται οι φοιτητές από τους καθηγητές του πανεπιστημίου υποδοχής.....	59
5.3.3.	Πως θεωρούν οι ίδιοι οι φοιτητές πως αντιμετωπίζουν το διαφορετικό;.....	60
5.3.4.	Πως επηρέασε τους φοιτητές η εμπειρία αυτή, όσον αφορά την διαφορετικότητα;.....	61
5.3.5.	Περιγραφή μίας θετικής και μίας αρνητικής εμπειρίας κατά την διάρκεια παραμονής στην Δανία.....	62
5.4.	Μετά το πρόγραμμα Erasmus+.....	66
5.4.1.	Τι αποκόμισαν οι φοιτητές και σε πόσο βαθμό άλλαξαν από την εμπειρία αυτή.....	66
5.4.2.	Τι έκανε περισσότερο εντύπωση στους φοιτητές, όσον αφορά το πανεπιστήμιο σε σχέση με την χώρα προέλευσής τους.....	67
5.4.3.	Θα παρότρυναν άλλους φοιτητές να συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus+ και πιο συγκεκριμένα να διαλέξουν την Δανία;.....	68
5.4.4.	Θα παρότρυναν άλλους φοιτητές να συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus και πιο συγκεκριμένα να διαλέξουν την Δανία;.....	68
6.	Αναστοχασμός της ερευνήτριας.....	70
7.	Συμπεράσματα.....	77
7.1.	Σύγκριση μεταξύ ερευνών.....	78
8.	Περιορισμοί Έρευνας.....	80
	Βιβλιογραφία.....	81
	Παράρτημα.....	85
	Παράρτημα Α: Οδηγός Συνεντεύξεων.....	86
	Παράρτημα Β: Πληροφορίες των συμμετεχόντων.....	88

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει θέμα το πρόγραμμα Erasmus+ και η συμβολή του στην κοινωνία μας, η οποία χαρακτηρίζεται από την πολυπολιτισμικότητα. Σκοπός είναι να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των φοιτητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus+ σε πανεπιστήμια της Δανίας. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο στόχος της εργασίας είναι η συλλογή πληροφοριών για την εμπειρία των φοιτητών και ειδικότερα η συμβολή της συγκεκριμένης εμπειρίας στην συμπεριφορά τους σε σχέση με την διαφορετικότητα. Η παρούσα πτυχιακή χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, παρουσιάζεται το πρόγραμμα Erasmus+, η διεθνής εκπαίδευση και η Διαπολιτισμικότητα, καθώς και η σύνδεση των όρων αυτών. Το δεύτερο μέρος, αποτελεί η ερευνητική προσέγγιση, στο οποίο κυριότερη θέση κατέχει η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Ο τρόπος συλλογής των δεδομένων ήταν ερευνητικός, με την διεξαγωγή συνεντεύξεων. Η έρευνα αυτή μας βοήθησε για να αντιληφθούμε τόσο πως λειτουργεί το πρόγραμμα Erasmus+ στην Δανία, η οποία εντάσσεται στις Σκανδιναβικές χώρες, όσο και την γενικότερη εικόνα της Δανέζικης κοινωνίας σε σχέση με το διαφορετικό.

Λέξεις κλειδιά: Πρόγραμμα Erasmus+, Διεθνής εκπαίδευση, Διαπολιτισμικότητα, Δανία.

Abstract

This thesis is about the Erasmus+ Program and its contribution in our multicultural society. Our aim is to explore and understand the perceptions of the students who are participating in the Erasmus+ program at different universities in Denmark. In a more general context, we aim to collect information about the experience of the students and more specifically to see the contribution of this experience regarding diversity. This undergraduate thesis consists of two parts. The first part presents the Erasmus+ program, international education and interculturalism, and the linking of these terms. The second part is about the research approach which the analysis of the results of the research is the most important. We collected the data by interviewing Erasmus students in Denmark. This research helped us a lot understand how the Erasmus+ program is in Denmark, which is part of the Scandinavian countries, as well as the overall picture of Danish society in relation to the different.

Key words: Erasmus+ program, international education, interculturalism, Denmark.

Εισαγωγή

Τη σήμερον ημέρα η κοινωνία μας αναδιαμορφώνεται συνεχώς λόγω οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών. Απόρροια αυτών είναι η δημιουργία μίας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, η οποία κατασκευάζει ένα υπόβαθρο για να συμβιώσουν σε αυτή όλοι εκείνοι οι διαφορετικοί άνθρωποι που την περιβάλλουν.

Η εκπαίδευση αποτελεί μέσο για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργούνται σε μία πολυπολιτισμική κοινωνία, όσον αφορά την διαφορετικότητα. Ο όρος διαφορετικότητα θα μας απασχολήσει ιδιαίτερος κατά την ενασχόληση μας με τους όρους διαπολιτισμικότητα, πολυπολιτισμικότητα, διεθνής εκπαίδευση και κυρίως για το πρόγραμμα Erasmus+.

Η εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής έχει ως πρωταρχικό στόχο να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των φοιτητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus+ σε πανεπιστήμια της Δανίας.

Όλα όμως ξεκίνησαν από την διαπολιτισμικότητα, όρος που ενδιέφερε ιδιαίτερος την ερευνήτρια. Επιλέχθηκε ως επιβλέπων καθηγητής ο κ. Μάγος, ο οποίος διδάσκει τα μαθήματα διαπολιτισμικότητας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης στην πόλη του Βόλου. Την ίδια περίπου χρονική στιγμή η φοιτήτρια είχε καταθέσει τα χαρτιά της για να συμμετέχει στο πρόγραμμα Erasmus+.

Αναζητώντας, το θέμα της πτυχιακής καταλήξαμε στο συμπέρασμα πως θα ήταν μία πολύ καλή ευκαιρία, λόγω της βιωματικής εμπειρίας να επιλεγθεί το συγκεκριμένο θέμα και να πραγματοποιηθεί η παρούσα έρευνα. Χαρακτηριστικό είναι ότι μέχρι στιγμής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας δεν έχει διεξαχθεί πτυχιακή εργασία για το πρόγραμμα Erasmus+ για κάποιο πανεπιστήμιο του εξωτερικού, πόσο μάλλον για την Δανία.

Στην συνέχεια, πραγματοποιήθηκε η βιβλιογραφική ανασκόπηση και διαμορφώθηκε ένα πλάνο για την υλοποίηση της εργασίας αυτής. Φυσικά η διαδικασία ήταν μακροσκελής και υπήρχαν πολλές τροποποιήσεις. Για να γίνει η συλλογή των δεδομένων και να καταγραφούν τα αποτελέσματα της έρευνας, υλοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις.

Η πτυχιακή εργασία είναι χωρισμένη σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος υπάρχουν τρία κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει ορισμένες γενικές πληροφορίες για το πρόγραμμα Erasmus+, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα αυτού του προγράμματος.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η διεθνής εκπαίδευση, έννοια στα πλαίσια της οποίας έχουν ενταχθεί όροι, όπως η εκπαίδευση, η ανώτατη εκπαίδευση, η κινητικότητα στην εκπαίδευση και κάποια ιστορικά δεδομένα. Επιπροσθέτως, παρουσιάζεται ο ορισμός της διεθνούς εκπαίδευσης, συνοπτική αναφορά στην International Education Act (IEA), καθώς και το φαινόμενο της διεθνοποίησης.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται το ευρύτερο πλαίσιο της διαπολιτισμικότητας καθώς και έννοιες που την περιβάλλουν. Αρχικά, θεωρήθηκε αναγκαίο να γίνει αποσαφήνιση όρων, όπως η ταυτότητα, η προκατάληψη – τα στερεότυπα, η ένταξη. Οι αναγνώστες είναι καλό να έχουν μία ιδέα για την σημασία των όρων αυτών, για να κατανοήσουν καλύτερα το συγκεκριμένο κεφάλαιο. Στην συνέχεια, παρουσιάζεται το ενδιαφέρον της ερευνήτριας προς απάντηση του ερωτήματος αν η πολυπολιτισμικότητα και η κουλτούρα είναι παρεμφερείς όροι ή όχι. Έπειτα, το ενδιαφέρον θα κεντρίσει η ανάλυση της πολυπολιτισμικότητας, η οποία συνδέεται όπως θα γίνει γνωστό εν συνεχεία άρρητα με την διαπολιτισμικότητα. Έχοντας κατανοήσει την πολυπολιτισμικότητα παρατίθενται ορισμένες πληροφορίες για την πολυπολιτισμική εκπαίδευση. Στην επόμενη ενότητα της διαπολιτισμικότητας, δίνεται ο ορισμός της, και πιο συγκεκριμένα τι δηλώνει η πρόθεση «δια». Έπειτα, αναλύεται ο όρος της διαπολιτισμικής αγωγής και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η ανάλυση αυτών των όρων, μας δίνει μία γενική εικόνα για το πως φτάνουμε από την πολυπολιτισμικότητα στην διαπολιτισμικότητα, καθώς και πως συνδέεται η διεθνής εκπαίδευση με την πολυπολιτισμικότητα. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση αποτελεί σημαντικό μέρος αυτής της εργασίας, καθώς θα μας βοηθήσει να επεξεργαστούμε και να κατανοήσουμε βαθύτερα τα δεδομένα της έρευνας.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η ποιοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε και αναλυτικότερα ο σκοπός, οι φάσεις της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, η μεθοδολογία, πως πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις, τα αποτελέσματα, τα συμπεράσματα που προέκυψαν και τέλος ο αναστοχασμός της ερευνήτριας (παρουσίαση της δικής της εμπειρίας). Τα αποτελέσματα που προκύπτουν θα ήταν ορθό να μην θεωρηθούν απόλυτα, καθώς υπάρχει περιορισμός στον αριθμό των συνεντευξιζόμενων. Παρ' όλα αυτά, ευελπιστούμε να δημιουργήσουμε στους αναγνώστες μία εικόνα για την διαδικασία ένταξης των φοιτητών από άλλες χώρες στην Δανέζικη κοινωνία.

Α' ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. Το πρόγραμμα Erasmus+

1.1. Γενικές πληροφορίες

Το πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών Erasmus+ (European Action Scheme for the Mobility of University Students) αποτελεί ένα από τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Χαρακτηρίζεται ως ένα σχέδιο δράσης για την κινητικότητα των φοιτητών που δημιουργήθηκε το 1987 από την Ευρωπαϊκή Ένωση, συνεχίστηκε ενταγμένο στο πλαίσιο του προγράμματος Σωκράτης (1995-1999) και Σωκράτης II (2000-2007) και αντικαταστάθηκε από το πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης (2007-2013). Σήμερα μετονομάστηκε σε Erasmus Plus (Erasmus+) και συνδυάζει όλα τα τρέχοντα προγράμματα της ΕΕ για την εκπαίδευση, την κατάρτιση, τη νεολαία και τον αθλητισμό, που άρχισε τον Ιανουάριο του 2014 και θα συνεχίσει μέχρι και το 2020 (Πρόγραμμα_Erasmus, 2015).

Παράλληλα, στους τομείς της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της νεολαίας έγινε η συνένωση επτά ήδη υφισταμένων προγραμμάτων. Πιο συγκεκριμένα, το ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης (LLP) (Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius, Grundtvig), το πρόγραμμα «Νεολαία σε Δράση» και πέντε προγράμματα διεθνούς συνεργασίας (Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink και τα προγράμματα συνεργασίας με τις βιομηχανικές χώρες) (<http://erasmus.duth.gr/node/1>).

Έρασμος (1465 - 1536)

Το όνομα του προγράμματος προέρχεται από τον φιλόσοφο, θεολόγο και ανθρωπιστή Έρασμο (1465-1536) του Ρότερνταμ, ο οποίος ήταν ένας πολυταξιδεμένος και μορφωμένος άνθρωπος (Μπρούφα, 2013). Για τους λόγους αυτούς δόθηκε το όνομα του στο πρόγραμμα Erasmus.

Σήμερα στην Ευρώπη οι κυβερνήσεις προσπαθούν να αντιμετωπίσουν την άνοδο της ανεργίας και πιο συγκεκριμένα την ανεργία στους νέους. Πάρα πολλοί νέοι εγκαταλείπουν το σχολείο πρόωρα με κίνδυνο να μείνουν άνεργοι και κοινωνικά περιθωριοποιημένοι. Η κοινωνία της Ευρώπης πρέπει να δίνει ευκαιρίες και να επιτρέπει στους πολίτες της να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στην δημοκρατική ζωή της. Η εκπαίδευση και η εργασία των νέων είναι το κλειδί για την πρόληψη της παρακμής της οικονομίας, του πολιτισμού, του αθλητισμού και της εκπαίδευσης των χωρών της Ευρώπης. Κάτι τέτοιο μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω του προγράμματος Erasmus+ και την προώθηση των ευρωπαϊκών αξιών, της κοινωνικής συνοχής, της διαπολιτισμικής κατανόησης και την αίσθηση του ανήκει σε μία κοινωνία (Erasmus+ Programme Guide, 2017).

Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα μπορούν να συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις δράσεις του κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) όσο και χώρες που δεν ανήκουν στην ΕΕ.

Πιο συγκεκριμένα τα κράτη της ΕΕ που συμμετέχουν είναι τα ακόλουθα: Βέλγιο, Ελλάδα, Λιθουανία, Πορτογαλία, Βουλγαρία, Ισπανία, Λουξεμβούργο, Ρουμανία, Τσεχική Δημοκρατία, Γαλλία, Ουγγαρία, Σλοβενία, Δανία, Κροατία, Μάλτα, Σλοβακία, Γερμανία, Ιταλία, Ολλανδία, Φινλανδία, Εσθονία, Κύπρος, Αυστρία, Σουηδία, Ιρλανδία, Λετονία, Πολωνία, Ηνωμένο Βασίλειο ενώ οι χώρες που

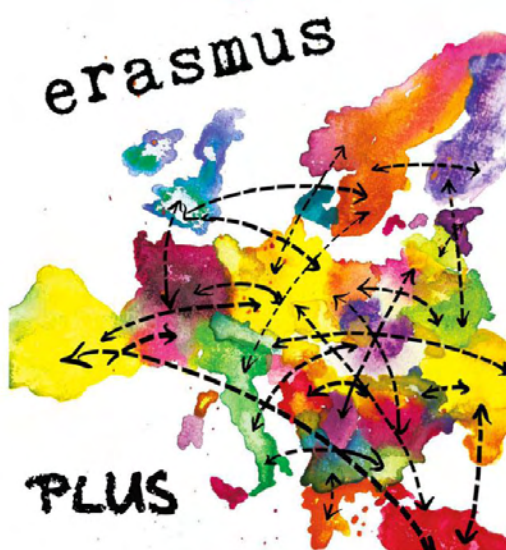
δεν ανήκουν στην ΕΕ είναι οι Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Λιχτενστάιν, Ισλανδία, Νορβηγία και Τουρκία.

Οι σπουδές στο εξωτερικό με το πρόγραμμα Erasmus μπορεί να έχουν διάρκεια από 3 έως 12 μήνες. Μπορούν να εκμεταλλευτούν την συγκεκριμένη προοπτική τόσο προπτυχιακοί, μεταπτυχιακοί φοιτητές, όσο και το διδακτικό προσωπικό όσο και το γενικό προσωπικό του πανεπιστημίου για την επιμόρφωσή του.

1.2. Τι προσφέρει το Erasmus;

Κοινωνικά προτερήματα

Το πρόγραμμα **Erasmus+** θεωρείται το πιο επιτυχημένο πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών στον κόσμο, στοιχείο που αποδεικνύεται από τις μαρτυρίες των ίδιων των φοιτητών.

Σύμφωνα με αναφορές της Μπρούφα στην πτυχιακή της με θέμα «*Η διερεύνηση των αντιλήψεων των αλλοδαπών φοιτητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που συμμετείχαν στο πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών Erasmus+ το έτος 2011-2012*» το άτομο μέσα από το πρόγραμμα Erasmus θα αποκομίσει πολλές εμπειρίες που θα τον βοηθήσουν στην μετέπειτα ζωή του.

Ένας φοιτητής που έζησε ένα διάστημα των σπουδών του στο εξωτερικό και έχει έρθει σ' επαφή με διαφορετικούς πολιτισμούς, ανθρώπους και μ' έναν άλλον τρόπο ζωής (κουλτούρα), είναι πιθανό να αλλάξει η συμπεριφορά του ριζικά. Το πιο

σημαντικό στοιχείο είναι πως έχουν ανοίξει νέοι ορίζοντες για το άτομο και έχει αρχίσει να σκέφτεται διαφορετικά (Μπρούφα, 2013 :22).

Η Μπρούφα (2013 :22) χαρακτηριστικά αναφέρει *«Σε προσωπικό επίπεδο η ύπαρξη προσωπικής εξέλιξης και ωρίμανσης μέσω των νέων εμπειριών δεν μπορεί να παραλειφθεί αφού ζουν πλέον ανεξάρτητοι μακριά από την ασφάλεια της οικογένειας τους και καλούνται να πάρουν μόνοι τους αποφάσεις σε διάφορα προβλήματα που θα τους παρουσιαστούν».*

Μέσα από κοινωνικές εκδηλώσεις και κατά την διάρκεια των μαθημάτων του πανεπιστημίου υποδοχής ο φοιτητής έχει την δυνατότητα να δημιουργήσει νέες διαπροσωπικές σχέσεις και φιλίες με άτομα από διαφορετικά μέρη του κόσμου. Μέσα από αυτό το ταξίδι, που αποτελεί εμπειρία ζωής, ένας φοιτητής θα ζήσει περιπέτειες οι οποίες θα το καθορίσουν τόσο στην κοινωνικοποίησή του όσο και την εκπαιδευτική του ανέλιξη και επαγγελματική του κατάρτιση.

Εκπαιδευτικά προτερήματα

Όσον αφορά την ακαδημαϊκή εκπαίδευση και κατάρτιση των φοιτητών, το πρόγραμμα Erasmus προσφέρει την δυνατότητα συμμετοχής σε διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα. Γνωριμία με καθηγητές *«με διαφορετική παιδεία και κουλτούρα και διαφορετική διδασκαλία και μεθοδολογία του γνωστικού αντικείμενου»* (Μπρούφα, 2013 :24). Επίσης, μέσω του προγράμματος οι φοιτητές αποκτούν πρόσβαση σε διεθνώς αναγνωρισμένες βιβλιοθήκες και δυνατότητα μελέτης ξένης βιβλιογραφίας, δυνατότητα συμμετοχής σε ερευνητικά εργαστήρια, εκπαιδευτικά σεμινάρια με στόχο την βελτίωση του γνωστικού επιπέδου των φοιτητών, αλλά και εξειδίκευση σε ένα γνωστικό αντικείμενο τόσο κατά την διάρκεια της πρακτικής άσκησης όσο και σε περίπτωση μεταπτυχιακού προγράμματος. Τέλος, η βελτίωση και η εκμάθηση ξένων γλωσσών αποτελούν σημαντικά εφόδια των φοιτητών, τα οποία θα τους χρησιμεύσουν σε διάφορες πτυχές της ζωής τους.

Επαγγελματικά προτερήματα

Κύριο ρόλο κατέχουν οι επαγγελματικές προοπτικές που θα έχουν οι φοιτητές μετά το Erasmus+ για την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας στο εξωτερικό (πρακτική Erasmus), σε μεταπτυχιακά προγράμματα, αλλά και μελλοντική επαγγελματική εξασφάλιση στο εξωτερικό και στο εσωτερικό.

Μέσα από την πρακτική άσκηση Erasmus το άτομο αποκτά εμπειρίες και ικανότητες, όπως γλωσσικές δεξιότητες, γνώσεις για το σύστημα της χώρας υποδοχής, εξοικείωση με διαφορετικές κουλτούρες, πολιτισμούς και εκπαιδευτικά προγράμματα.

Επιπλέον, το άτομο γίνεται οικείο με μεθόδους, πρακτικές και τεχνολογίες που τον κάνουν καλύτερο υποψήφιο σε διάφορες θέσεις εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, στον τομέα της επαγγελματικής εξασφάλισης η συμμετοχή σε ένα πρόγραμμα Erasmus αποτελεί προτέρημα στα βιογραφικά των συμμετεχόντων, καθώς αυξάνει τις πιθανότητες για εύρεση εργασίας τόσο στο εξωτερικό όσο και στην χώρα προέλευσης.

Στο ενημερωτικό δελτίο «*Το πρόγραμμα Erasmus για τους φοιτητές: μία μοναδική εμπειρία ζωής*» η Παπασταματίου στην εισαγωγή της αναφέρει πώς μέσα από αυτό το πρόγραμμα οι φοιτητές ανακαλύπτουν τις κλίσεις τους και αναπτύσσουν δεξιότητες (συνεργασία, ηγετικές ικανότητες κλπ.) που αποτελούν ζητούμενα στην σημερινή διεθνοποιημένη αγορά αναζήτησης “ταλέντων”.

Είτε ο φοιτητής είτε ο εκπαιδευτικός με την επιστροφή του στην χώρα του θα είναι γεμάτος με νέες ιδέες, εμπειρίες, με αποτέλεσμα την ανάγκη διοχέτευσης αυτών των γνώσεων, όπως για παράδειγμα, συμμετέχοντας σε παρόμοια προγράμματα, σεμινάρια και άλλου τύπου κοινωνικές, εκπαιδευτικές και επαγγελματικές ενέργειες.

1.3 Μειονεκτήματα.

Τα μειονεκτήματα ή με άλλα λόγια οι τυχόν δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι φοιτητές πριν, κατά την διάρκεια και μετά το Erasmus έχει να κάνει περισσότερο με πρακτικά θέματα.

Αρχικά, ζήτημα που προβληματίζει τους περισσότερους φοιτητές και δυσκολεύονται να αποφασίσουν ή και τελικά απορρίπτουν την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα αποτελεί το κόστος σπουδών. Η χρηματοδότηση που δίνει η Ευρωπαϊκή Ένωση στους φοιτητές καλύπτει ένα μικρό μέρος των αναγκών τους με αποτέλεσμα να χρειάζονται επιπλέον χρηματοδότηση από κάποιον άλλον φορέα (όπως γονέας, δουλειά, κάποιος άλλος εξωτερικός φορέας). Φυσικά αυτό ισχύει ανάλογα με την χώρα που θα επισκεφτεί ο φοιτητής.

Επιπροσθέτως, όσον αφορά την γλώσσα της χώρας υποδοχής που σίγουρα θα τους χρειαστεί κατά την διάρκεια της διαμονής τους οφείλουν να παρακολουθήσουν μαθήματα και πολλές φορές τα έξοδα καλύπτονται από τους ίδιους (Μπρούφα, 2013 :20).

Επιπλέον, ένα ζήτημα που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές Erasmus είναι η στέγαση και η σίτιση τους, αν και τα περισσότερα πανεπιστήμια διαθέτουν εστίες και λέσχες σίτισης. Όμως, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις στις οποίες δεν καλύπτονται από τα πανεπιστήμια αυτά τα δύο βασικά ζητήματα με αποτέλεσμα να χρεώνονται οι ίδιοι οι φοιτητές.

Ως τελευταίο και κύριο θέμα που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές είναι ο προσωπικός φόβος, σχετικά με την αλλαγή περιβάλλοντος, τρόπου ζωής, κοινωνικοποίησης και γενικότερα τις απαιτήσεις μίας ξένης χώρας και του πανεπιστημίου.

Εν κατακλείδι...

Ό,τι δυσκολίες και αν πρέπει να αντιμετωπίσεις δεν μπορούν να συγκριθούν με τις εμπειρίες και τις γνώσεις που θα αποκομίσεις. Το Erasmus είναι ένα ταξίδι που κάθε άνθρωπος θα έπρεπε να έχει την δυνατότητα να το ζήσει, γιατί το Erasmus δέχεται όλους τους ανθρώπους.

«Δεν θα είσαι ποτέ ξανά πραγματικά στο σπίτι σου, επειδή πάντα θα υπάρχει ένα μέρος της καρδιάς σου αλλού. Αυτό είναι το αντίτυπο που πρέπει να πληρώσεις για τις γνωριμίες και την αγάπη που έλαβες από άτομα σε παραπάνω από ένα μέρη.»¹

---

¹ “You will never be completely at home again, because part of your heart will always be elsewhere. That is the price you pay for the richness of loving and knowing people in more than one place.”

2. Διεθνής Εκπαίδευση

2.1 Ο όρος εκπαίδευση

Στην σημερινή κοινωνία η εκπαίδευση κατέχει κύρια θέση και απασχολεί ιδιαίτερος τους εκπαιδευτικούς και τους ερευνητές. Στις 10 Δεκεμβρίου 1948 πραγματοποιήθηκε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, στην οποία υιοθετήθηκε η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Το άρθρο 26 τονίζει πως όλοι έχουμε δικαίωμα στην εκπαίδευση και πρέπει να είναι ελεύθερη γιατί μέσω αυτής αναπτύσσονται οι ικανότητες του ανθρώπου (Williams, 2015 :10)

Η εκπαίδευση αποτελεί βασική αρμοδιότητα των κυβερνήσεων και κατανοείται ως πυρήνας της ατομικής και εθνικής ανάπτυξης. Είναι προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη και ένας βασικός παράγοντας που αναπτύσσει τις ικανότητες του ανθρώπου. (Williams, 2015 :9)

Οι χώρες της γης βρίσκονται αντιμέτωπες με το ζήτημα της παγκοσμιοποίησης, με αποτέλεσμα η εκπαίδευση να είναι επηρεασμένη από το φαινόμενο αυτό. Γι' αυτό θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για την διαμόρφωσή της (Mukateyva, 2011 :3).

Ο αρθρογράφος K. Mukateyva παραθέτει τον δικό του ορισμό της εκπαίδευσης τον οποίο τον συνδέει με εκείνον του Dewey με αποτέλεσμα να ορίζεται πλήρως η έννοια της εκπαίδευσης. Έτσι, λοιπόν, «η εκπαίδευση είναι μια μακρά διαδικασία που παρέχει τις βασικές δεξιότητες και είναι σημαντικό στη διαμόρφωση του μέλλοντος της ζωής μας.» Όπως επισημαίνει με σαφήνεια ο Dewey (2004, σελ2) «η εκπαίδευση είναι το μέσο της κοινωνικής συνέχειας της ζωής» (Mukateyva, 2011 :3 - 4).

2.2 Ανώτατη εκπαίδευση

Η εκπαίδευση είναι ένα ευρύς όρος με διάφορα επίπεδα, αν και στη συγκεκριμένη εργασία μας ενδιαφέρει περισσότερο να αναφερθούμε στην Ανώτατη εκπαίδευση την οποία στην συνέχεια θα την συνδυάσουμε με τη διεθνή εκπαίδευση.

Το 1998 στο Παγκόσμιο συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι σχετικά με την τριτοβάθμια εκπαίδευση για τον εικοστό πρώτο αιώνα: όραμα και δράση, αναφέρθηκαν τα εξής:

«Κύρια αποστολή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι να προετοιμάσει τους υψηλού επιπέδου πτυχιούχους ως υπεύθυνους πολίτες που να είναι σε θέση να καλύψουν τις ανάγκες όλων των τομέων της ανθρώπινης δραστηριότητας. Να μπορούν να προσφέρουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες τους, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής τους κατάρτισης χρησιμοποιώντας τις πληροφορίες που αποκτήθηκαν από τα πανεπιστημιακά μαθήματα που συνεχώς προσαρμόζονται στις παρούσες και μελλοντικές ανάγκες της κοινωνίας μας» (UNESCO, 1998 :21).

2.3 Η κινητικότητα στην εκπαίδευση.

Είναι γνωστό πλέον πως όλο και περισσότερο αυξάνεται το φαινόμενο της κινητικότητας των σπουδαστών και των εκπαιδευτικών σε χώρες τους εξωτερικού.

Η παγκόσμια κινητικότητα για την εκπαίδευση είναι μόνο ένα μέρος της πρωτοφανούς κινητικότητας των λαών με σκοπό την μετανάστευση, την πολιτική και την οικονομική ασφάλεια, το εμπόριο και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων, του τουρισμού, των σπουδών και της έρευνας (Murray, Hall, Leask, Marginson & Ziguras, 2011 :2).

Φυσικά, υπάρχει μια διαφορά ανάμεσα στους ανθρώπους που μετακινούνται για πολιτικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους και εκείνους που πηγαίνουν στο εξωτερικό για σπουδές, διδασκαλία και έρευνα. Σύμφωνα με τους Rizvi και Lingard οι τελευταίοι έχουν διαμορφώσει τους κοινωνικούς θεσμούς, τις πολιτισμικές πρακτικές, την ταυτότητα μας ακόμα και την αίσθηση του ανήκει (Murray, 2011 :2).

Σύμφωνα με έρευνα της UNESCO που πραγματοποιήθηκε το 2009 λόγω των δημογραφικών τάσεων και της παγκοσμιοποίησης σε οικονομικό και εκπαιδευτικό επίπεδο από το 1990 έως και το 2007 ο αριθμός των εισακτέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει αυξηθεί στο 128% (από 66.900.000 σπουδαστές σε 152.500.000). Τα ποσοστά αυτά συνδέονται με τα ποσοστά που παρατηρούνται στην κινητικότητα των

φοιτητών. Η Ο.Ο.Σ.Α² το 2010 δημοσίευσε έρευνα, στην οποία αναφερόταν πως τις τελευταίες τρεις δεκαετίες η παγκόσμια κινητικότητα των φοιτητών έχει ανέρθει στα 3,3 εκατομμύρια μόλις το 2008. (Murray, 2011 :2)

Συνεπώς, η παγκόσμια κινητικότητα των φοιτητών και των διδασκόντων είναι ένα φαινόμενο που αυξάνεται εδώ και κάποια χρόνια, γεγονός που γίνεται αντιληπτό ότι θα υπάρχει και στο μέλλον. Γι' αυτό τον λόγο ως πολίτες μια πολυπολιτισμικής κοινωνίας θεωρείται πως πρέπει να είμαστε ενημερωμένοι για το φαινόμενο της διεθνούς εκπαίδευσης.

2.4 Ιστορικά δεδομένα

Υπάρχει μία σύγχυση, πολλές φήμες και μύθοι γύρω από την ιστορία της «διεθνούς εκπαίδευσης». Η έλλειψη ιστορικής τεκμηρίωσης έχει ως αποτέλεσμα την διαιώνιση μίας μυθολογίας που περιβάλλει την ιστορία της διεθνούς εκπαίδευσης.

Έχουν πραγματοποιηθεί πολλές έρευνες γύρω από το θέμα, οι περισσότερες από τις οποίες θεωρούν πως η διεθνής εκπαίδευση κυρίως αναπτύχθηκε μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Χρονολογικά, όμως, και πριν από αυτό το γεγονός είχαν δημιουργηθεί προγράμματα με θέμα την διεθνή εκπαίδευση, όπως το Institute of International Education (<https://www.iie.org/>).

Το ΙΙΕ ξεκίνησε το 1919 μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο από τον νομπελίστα Nicholas Murray Butler, τον πρώην γραμματέα του κράτους Elihu Root και τον καθηγητή των πολιτικών επιστημών του πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης Stephen Duggan. Μία από τις κυριότερες απόψεις τους ήταν πως: *«Δεν μπορούμε να καταφέρουμε μία διαρκή ειρήνη, χωρίς να καταλάβουμε τις άλλες εθνικότητες και ότι η διεθνής ανταλλαγή στην εκπαίδευσης δημιουργεί τις καλύτερες βάσεις για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος»*.

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο πραγματοποιήθηκε μία μεγάλη αναδιαμόρφωση των χωρών και των κοινωνιών σε όλη τη γη. Μέσα, λοιπόν, σε αυτές τις αλλαγές οι περισσότεροι ερευνητές υποστηρίζουν πως αναδείχθηκε ο τομέας της διεθνούς εκπαίδευσης ως δείγμα ελπίδας και αλλαγής.

---

² Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) (Αγγλικά: Organization for Economic Co-operation and Development – OECD). Διεθνής οργανισμός εκείνων των αναπτυγμένων χωρών που υποστηρίζουν τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς.

Ο Brickman είναι ο πρώτος που ασχολήθηκε με την βιβλιογραφική έρευνα για την ιστορία της διεθνούς εκπαίδευσης στον 20ό αιώνα. Πραγματοποίησε μία σχολαστική βιβλιογραφική έρευνα με πλούσιο και τεκμηριωμένο υλικό για το πρόγραμμα σπουδών και τις προσπάθειες που έγιναν στον τομέα αυτό. (Brickman, 1950)

Αυτή η έλλειψη πληροφοριών για την ιστορία της διεθνούς εκπαίδευσης συνδέεται ρητά με την δυσκολία να ερμηνευτεί ο όρος από τους πανεπιστημιακούς.

2.5 Ορίζοντας τι είναι Διεθνής Εκπαίδευση.

«Ο όρος «διεθνής εκπαίδευση» μέσα σε κάποια χρόνια έφτασε στο σημείο να έχει διάφορες σημασίες». Ο όρος αυτός, λοιπόν, όπως τονίζει ο Marsall (2006) «μπορεί να χρησιμοποιηθεί με διάφορους τρόπους» (Hayden, 2006 :4).

Μία άλλη διάσταση της διεθνούς εκπαίδευσης είναι η παγκόσμια εκπαίδευση, η οποία κατά κύριο λόγο αφορά την ενσωμάτωση των διαφόρων εθνικών συστημάτων στην εκπαίδευση πέρα από τα σύνορα των χωρών, τη μελέτη, δηλαδή, των διαφορετικών κουλτουρών, της διαφορετικότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ένα πλαίσιο γύρω από διάφορους πολιτισμούς και όπως προαναφέρθηκε εκτός των συνόρων τους.

Επίσης, ένα άλλο παράδειγμα που παρατηρείται σε θέματα ανάπτυξης της εκπαίδευσης είναι ότι χρησιμοποιείται ο όρος σε συνδυασμό με την συγκριτική εκπαίδευση για την προώθηση της ευαισθητοποίησης σε ζητήματα που αφορούν την ανάπτυξη των σχολείων (Hayden, 2006 :4).

Γιατί όμως έφτασε στο σημείο ο όρος «διεθνής εκπαίδευση» να έχει τόσες ερμηνείες; Σύμφωνα με τον Arum (1987 :5) ο κάθε ερευνητής που ασχολήθηκε και ασχολείται με τον όρο της «διεθνούς εκπαίδευσης» δίνει έναν δικό του ορισμό και ο κάθε ένας από αυτούς χρησιμοποιεί διαφορετικούς όρους.

Ο αρθρογράφος Vestal (1994 :3-8) αναφέρει ορισμένους από τους όρους αυτούς όπως: Διεθνείς σπουδές³, Διεθνή προγράμματα⁴, Διαπολιτισμικά προγράμματα⁵, Ξένο επίπεδο μάθησης⁶, Διεθνείς σχέσεις⁷ κ.α.

---

³ International Studies, Διεθνείς σπουδές

⁴ International programs, Διεθνή προγράμματα

⁵ Intercultural programs, Διαπολιτισμικά προγράμματα

⁶ Foreign area studies, Ξένες περιοχές μάθησης

⁷ International relations, Διεθνής σχέσεις

Ο Arum (1987 :6) τονίζει πως όροι όπως οι παραπάνω χρησιμοποιούνται από το ευρύ κοινό, από τους ειδικούς αναλυτές που ασχολούνται με το ζήτημα της διεθνούς εκπαίδευσης και τους αρθρογράφους. Εκείνοι, όπως θεωρεί ο ίδιος, «είτε δεν έχουν ενδιαφέρει είτε δεν ήταν ικανοί να δώσουν έναν ορισμό για τη διεθνή εκπαίδευση και να γίνει κατανοητή η διαφορά των όρων που χρησιμοποιούν».

Ο Arum (Arum, 1987 :8) ορίζει τη διεθνή εκπαίδευση ως «όλες τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες (όπως διδασκαλία, μελέτη, έρευνα, τεχνική υποστήριξη) που περιλαμβάνουν δύο και πάνω άτομα από διαφορετικά έθνη είτε ατομικά είτε ενταγμένα σε εκπαιδευτικά προγράμματα».

Ο Harari (Vestal, 1994 :27) κατά τη διάρκεια των ακροάσεων στο Κογκρέσο σχετικά με το θέμα της διεθνούς εκπαίδευσης υποστήριξε πως ο τομέας αυτός έχει τρεις κλάδους:

1. Το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος.
2. Η κινητικότητα των καθηγητών και των σπουδαστών που ασχολούνται με την εκπαίδευση και την έρευνα.
3. Οι διακανονισμοί που λαμβάνουν υπόψη το σύστημα της εκπαίδευσης όσον αφορά την τεχνική υποστήριξη και τα εκπαιδευτικά προγράμματα συνεργασίας πέρα από τα διεθνή όρια.

Ο Arum (Hansen, 2002 :5) για να γίνει πιο κατανοητός ο όρος από τους αναγνώστες χώρισε τη διεθνή εκπαίδευση σε τρία μέρη:

1. Διεθνείς σπουδές (όλων των ειδών οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες)
2. Διεθνής εκπαίδευση ανταλλαγής
3. Τεχνική υποστήριξη

Διεθνείς σπουδές

Οι διεθνείς σπουδές είναι ένα ευρύς όρος που περιλαμβάνει πολλές εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Υπάρχει ιδιαίτερα στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες, γιατί εκεί υπάρχουν ειδικοί που ασχολούνται με την έρευνα και τη

διδασκαλία για την γλώσσα, την ιστορία, την οικονομία και την πολιτική ξένων χωρών (Arum, 1987 :10 - 12).

Διεθνής εκπαίδευση ανταλλαγής

Η διεθνής εκπαίδευση ανταλλαγής, όπως γίνεται αντιληπτό από την ονομασία του όρου είναι η ανταλλαγή φοιτητών και διδασκόντων για σπουδές, έρευνα και διδασκαλία από πανεπιστήμιο σε ένα άλλο για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. (Arum, 1987 :13 - 17) Σε αυτή την κατηγορία τοποθετείτε το πρόγραμμα Erasmus+.

Τεχνική υποστήριξη

Ως τεχνική υποστήριξη χαρακτηρίζεται η βοήθεια που προσφέρουν οι ΗΠΑ στις χώρες κυρίως του τρίτου κόσμου για την δημιουργία και την ανάπτυξη των πανεπιστημίων, αλλά και του ανθρώπινου δυναμικού. Όλη αυτή η προσπάθεια γίνεται με στόχο την βελτίωση των συνθηκών της ζωής των ανθρώπων και των διεθνών σχέσεων (Arum, 1987 :18-19).

2.6 International Education Act (IEA)

Ένα από τα κύρια προγράμματα της διεθνούς εκπαίδευσης είναι το International Education Act (1966), το οποίο ξεκίνησε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κι οραματιστής της ήταν ο Lyndon Johnson (Vestal, 1994).

Ο πρόεδρος των Ηνωμένων πολιτειών τον Φεβρουάριο του 1966 στο κογκρέσο έθεσε την πρόταση για ένα πρόγραμμα διεθνούς εκπαίδευσης και υγείας το λεγόμενο International Education Act γνωστό και ως IEA. Στόχος του ήταν η βελτίωση της εκπαίδευσης και της υγείας των ανθρώπων των Ηνωμένων πολιτειών (Vestal, 1994).

Ο ίδιος ανέφερε: « *Η διεθνής εκπαίδευση δεν μπορεί να είναι δουλειά μίας χώρας. Είναι ευθύνη και υπόσχεση όλων των εθνών. Απευθύνεται η έκκληση για ελεύθερη ανταλλαγή και συνεργασία. Περιμένουμε να εκλάβουμε ότι δώσουμε, να μάθουμε όπως και να διδάξουμε. Αφήστε αυτό το έθνος να παίζει το μέρος του*» (Vestal, 1994).

Έπειτα, πρότεινε ένα πρόγραμμα με τέσσερα μέρη, το οποίο θα πραγματοποιηθεί με την συνεργασία των ομοσπονδιακών υπηρεσιών, τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα και τη συνεργασία με διεθνής οργανισμούς όπως η UNESCO (Vestal, 1994).

Σήμερα το πρόγραμμα αυτό υπάρχει ακόμα σε λειτουργία καθώς και πολλά ακόμα το έχουν διαδεχτεί.

2.7 Το φαινόμενο της διεθνοποίησης.

Τι είναι η διεθνοποίηση;

Για να ορίσουμε τον όρο διεθνοποίηση θα πρέπει να τη συγκρίνουμε με τον αντίθετο όρο της την παγκοσμιοποίηση. Ποια είναι η διαφορά ανάμεσα σε αυτούς τους δύο όρους; Η διαφορά είναι μεγάλη. Αν και η διεθνοποίηση (internationalisation) όπως και η παγκοσμιοποίηση (globalisation) αφορούν την διεθνή συμμετοχή των ανθρώπων και των χωρών σε διάφορα ζητήματα υπάρχει ανάμεσα τους μία ειδοποιός διαφορά. Η πρώτη έχει πολλές μορφές και κυριαρχεί η ισοτιμία ανάμεσα σε αυτές τις μορφές, στην δεύτερη υπάρχει μία παγκόσμια μορφή που υπερισχύει των άλλων (Μπαμπινιώτης, 2001).

Ο καθηγητής γλωσσολογίας και πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών Μπαμπινιώτης στο άρθρο του «Παγκοσμιοποίηση ή διεθνοποίηση» για να εξηγήσει την διαφορά αυτών των δύο εννοιών παραθέτει ένα παράδειγμα. *«Στον χώρο της γλωσσικής επικοινωνίας παγκοσμιοποίηση είναι η απόλυτη κυριαρχία της Αγγλικής ως της μόνης (δεύτερης) ξένης γλώσσας εις βάρος όλων των άλλων γλωσσών, δηλ. η μονογλωσσικότητα. Ενώ η γλωσσική διεθνοποίηση έχει τον χαρακτήρα της ευρύτερης, διεθνούς χρήσεως περισσότερων της μιας γλωσσών. Εννοεί την πολυγλωσσία ή, αλλιώς, τη γλωσσική πολυμορφία.»* (Μπαμπινιώτης, 2001)

Παράγοντες που συνέλαβαν στην δημιουργία της Διεθνούς εκπαίδευσης σε συνδυασμό με το φαινόμενο της διεθνοποίησης:

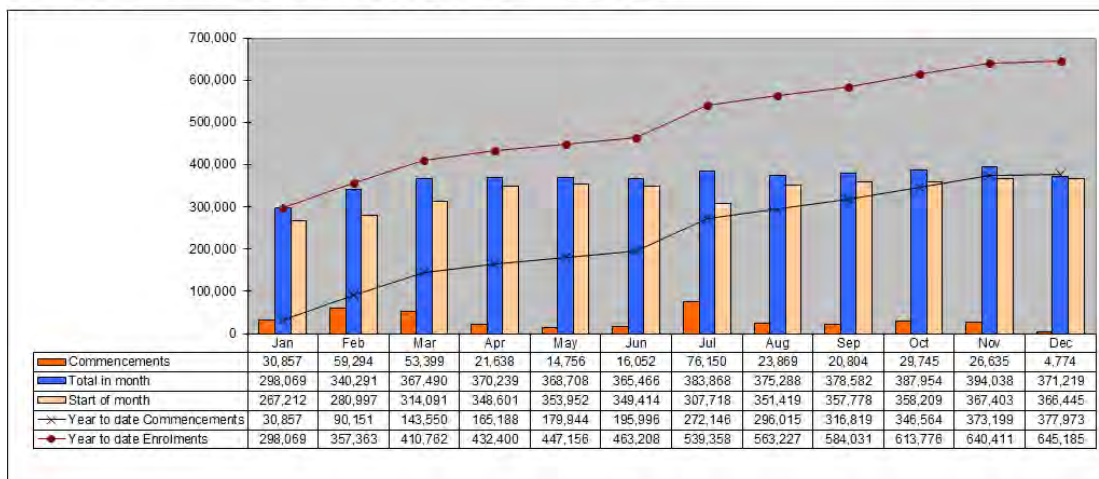
1. Η Δημογραφικότητα στην πολυπολιτισμικότητα των σύγχρονων κοινωνιών και στην ανήσυχη συνύπαρξη πολιτισμών.
2. Η οικονομική αλληλεξάρτηση που αύξησε την κινητικότητα στελεχών και εργαζομένων και μαζί μαθητικών πληθυσμών.
3. Η ενίσχυση του ρόλου και της επιρροής των διεθνών οργανισμών στην κοινωνικοοικονομική ζωή και την εκπαίδευση.

4. Η πολιτική, υπό την έννοια της προσπάθειας βελτίωσης των διεθνών σχέσεων και άρσης των εμποδίων στην κατανόηση και αποδοχή της εθνικής και πολιτισμικής διαφορετικότητας των λαών της γης. (Vestal, 1994)

International Student Enrolment Data 2015

Table 1: Monthly time series of Stock, Flow and Year to Date of Student Enrolments - All Sectors

Εικόνα 1: Στατιστικά στοιχεία της κινητικότητας των σπουδαστών το 2015.

3. Διαπολιτισμικότητα: Ανάλυση ενός ευρύτερου πλαισίου.

3.1 Αποσαφήνιση όρων

Είναι ορθό πριν ξεκινήσουμε την ανάλυση του όρου της διαπολιτισμικότητας να αναφερθούμε σε ορισμένες έννοιες, οι οποίες θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε όσο το δυνατόν καλύτερα το ευρύτερο θέμα της ενότητας. Επίσης, θα έχουμε ένα κοινό λεξιλόγιο το οποίο συνδέεται άρρητα με τα θέματα της πολυπολιτισμικής, της διαπολιτισμικής κυρίως όμως της διεθνής εκπαίδευσης που είναι και το ζήτημα της παρούσας πτυχιακής.

Διαφορετικότητα

“The beauty of the world lies in the diversity of its people”

-Άγνωστος

«Η ομορφιά αυτού του κόσμου είναι η διαφορετικότητα των ανθρώπων». Η παραπάνω άποψη αποδεικνύει την σπουδαιότητα της διαφορετικότητας. Η έννοια της διαφορετικότητας αν και είναι ένας πολυσύνθετος όρος, οι θεωρητικοί έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα πως συνδέεται με την κατανόηση, την αποδοχή και την προστασία της πολυμορφίας των χαρακτηριστικών των ανθρώπων (Red, 2012), δηλαδή

παρουσιάζει τη διαφορετικότητα ως προς το φύλο, την θρησκεία, την ηλικία, το χρώμα την σωματική διάπλαση καθώς κ.α.

Ταυτότητα

Ο Vandenbroeck (2004 :29) στο βιβλίο του «Με την ματιά του Γέτη» έχει ενδιαφερθεί στην έννοια της ταυτότητας και τα διάφορα είδη της (πολλαπλή ταυτότητα, πολιτισμική ταυτότητα, εθνοτική ταυτότητα). *«Με λίγα λόγια, η ταυτότητα είναι ένα πολύπλοκο μωσαϊκό και τα εκ γενετής χαρακτηριστικά και η παράδοση είναι μόνο μικρές ψηφίδες του»* .

Προκατάληψη - Στερεότυπα

Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις δημιουργούνται από την αμηχανία και τον φόβο που νιώθουν οι άνθρωποι για ένα άτομο ή μία ομάδα. Στερεότυπα είναι μία γενικευμένη άποψη που έχουμε για ένα θέμα, ένα άτομο και μία ομάδα (Τριλίβα, Αναγνωστοπούλου, Χατζηνικολάου, 2008 :123). Ενδιαφέρον αποτελεί πως τα στερεότυπα μπορούν να έχουν είτε θετική είτε αρνητική απόδοση ανάλογα με την χρήση τους (Τριλίβα, 2008, :126).⁸ Η προκατάληψη, η οποία στηρίζεται στα στερεότυπα είναι μία διαδικασία κατά την οποία τα άτομα καταλήγουν σε λάθος συμπεράσματα χωρίς να έχουν επαρκή στοιχεία για τους άλλους (Τριλίβα, 2008 :131). Και οι δύο όροι δημιουργήθηκαν και αναπτύχθηκαν κατά την παιδική ηλικία και κανείς

---

⁸ Παράδειγμα Θετικής Απόδοσης: *«Είσαι ένας μαθητής της τρίτης δημοτικού και γράφεις διαγώνισμα. Πιστεύεις πως θα πάρεις καλούς βαθμούς, επειδή μελετάς σκληρά και έχεις εμπιστοσύνη στις ικανότητές σου»* (Τριλίβα, 2008 :126).

ποτέ δεν θεώρησε την διαφορετικότητα ως πλεονέκτημα αλλά αντίθετα την υποτιμήσαν. Εκτός από τον φόβο και την αμηχανία οι προκαταλήψεις συνδέονται με συναισθήματα όπως περιφρόνηση, αηδία, απέχθεια, εχθρότητα και αποστροφή (Τριλίβα, 2008 :21-23).

Διάκριση

Σύμφωνα με την Τριλίβα (2008 :131) *«η ερμηνεία του όρου είναι «ξεχωρίζω κάτι από τα άλλα».* Ο όρος διάκριση αποτελεί την στρεβλή αντίληψη που έχει το άτομο για το διαφορετικό, λόγω των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων που το διακατέχουν. Η διάκριση, λοιπόν, έχει ως αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση, τον παραγκωνισμό και τον στιγματισμό των ανθρώπων. (Τριλίβα, 2008 :23) Επιπλέον, πλήττει ιδιαίτερα τους θύτες καθώς τους εμποδίζει να έρθουν σε επαφή με το διαφορετικό και να χάσουν ποικίλες εμπειρίες που θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξή τους και την βελτίωσή τους ως άνθρωποι.

Ένταξη

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω είναι ορθό να αντιμετωπίσουμε τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω της ένταξης των ατόμων στην κοινωνία, γιατί η διαφορετικότητα αποτελεί μέρος του κάθε ανθρώπου. Τα άτομα θα πρέπει να κατακτήσουν κάποιες δεξιότητες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αντιμετώπιση της διαφορετικότητας και της ομοιότητας με σεβασμό. Όλοι μας, λοιπόν, καλούμαστε με αίσθημα σεβασμού, αποδοχής και κοινωνική δικαιοσύνης να έχουμε μία θετική και δίκαιη στάση απέναντι στους υπόλοιπους ανθρώπους. Ένταξη, λοιπόν, είναι η ενσωμάτωση του διαφορετικού στο κοινωνικό γίνεσθαι μέσω της αποδοχής και του σεβασμού της πολυμορφίας του. Γιατί όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Sternber (2005) *«η προκατάληψη, οι διακρίσεις και τα στερεότυπα οδηγούν στον «αποκλεισμό» και στην «απουσία της οικειότητας»* (Τριλίβα, 2008 :23) Επίσης, οδηγούν στον ρατσισμό και την ξενοφοβία, έννοιες που πλήττουν τις σύγχρονες κοινωνίες.

3.2 «Πολιτισμός και κουλτούρα: Παρεμφερείς όροι ή κάτι το τελείως διαφορετικό;»

Οι όροι «πολιτισμός» και «κουλτούρα» έχουν υπάρξει αντικείμενο μελέτης τόσο των Ελλήνων όσο και των ξένων ερευνητών. Είναι πολύπλοκοι και πολύ διευρυμένοι όροι και λόγω αυτού πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στην ετυμολογία και την σύνδεσή τους.

3.2.1. Τι είναι Πολιτισμός;

Ο όρος πολιτισμός προέρχεται από την Γαλλική λέξη του 16^{ου} αιώνα «civilize» που σημαίνει αστικός, πολίτης. Στις αρχαίες ελληνικές του ρίζες βρίσκεται και εκεί στην λέξη πολίτης που περιλαμβάνεται στην διακυβέρνηση του κράτους. Στα νεοελληνικά τον 18^ο αιώνα ο Αδαμάντιος Κοραής για να μεταφράσει την Γαλλική λέξη «civilization» χρησιμοποίησε την λέξη πολιτισμός (Τσαπάρη, 2010 :5).

Το 1982 στο Μεξικό στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Σύσκεψης για τη Πολιτιστική Πολιτική που πραγματοποίησε η UNESCO σε συνδυασμό με την Οικουμενική Διακήρυξη της UNESCO το 2001 στο Παρίσι για την πολιτισμική ποικιλομορφία δόθηκε ο ορισμός της έννοιας του «πολιτισμού». *«Ο πολιτισμός, αποτελείται από ένα ολόκληρο σύμπλεγμα πνευματικών, υλικών, διανοητικών και συναισθηματικών γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν μία κοινωνία ή και μία κοινωνική ομάδα. Δεν περιλαμβάνει μόνο τις τέχνες και τα γράμματα, αλλά και τρόπους ζωής, τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου, συστήματα αξιών, παραδόσεις και πεποιθήσεις»* (Μπουγιουκλή, 2014 :5).

Έναν ακόμα ενδιαφέρον ορισμό του όρου «πολιτισμός» τον παραθέτει ο Banks (2000) στο οποίο λέει το εξής: *«είναι ένας τρόπος και στάση ζωής, που διαμορφώνεται κάτω από συγκεκριμένες ιστορικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες και αναφέρει ότι αποτελείται από σχήματα συμπεριφοράς, σύμβολα, συνθήκες αξίες, νόρμες, προοπτικές και άλλους παράγοντες που καθιστούν την ομάδα μέλος της κοινωνίας και την ξεχωρίζουν από άλλες κοινωνικές ομάδες»* (Μπουγιουκλή, 2014 :6).

3.2.2. Τι είναι κουλτούρα;

Η Τσαπάρη (2010 :5) στην εργασία της με θέμα «Διαστάσεις πολιτισμικών φαινομένων» αναφέρει την ετυμολογία του όρου κουλτούρα. *«Η λέξη κουλτούρα προέρχεται από το λατινικό ρήμα cultura που σημαίνει καλλιέργεια της γης. Στα Ρωμαϊκά*

χρόνια, ο ύπατος Κικέρων για πρώτη φορά τη χρησιμοποίησε μεταφορικά ως «καλλιέργεια της ψυχής». Στην ύστερη Αναγέννηση οι Ουμανιστές εγκαινιάζουν τη μεταφορική της χρήση ως «καλλιέργεια του νου».

Οι Cole & Scribner (1974) στο βιβλίο τους «*Culture and Thought: a psychological introduction*» αναφέρονται σε δύο ερευνητές που ασχολήθηκαν με τη διερεύνηση των παραμέτρων της έννοιας κουλτούρας με στόχο τον ορισμό της.

Ο πρώτος είναι ο ανθρωπολόγος Tylor, ο οποίος σε έρευνα που διεξήγαγε το 1871 ανέφερε ως παραμέτρους τα εξής: «τη γνώση, τα πιστεύω, την τέχνη, τα ήθη, τους νόμους, τα έθιμα και γενικά τις ικανότητες και τις συνήθειες των ανθρώπων που ανήκουν σε μία κοινωνία» (Cole & Scribner, 1974 :6).

Από την άλλη πλευρά ο L. Morgan επηρεασμένος από τον Tylor έδωσε την δική του ερμηνεία. Στο έργο του «*Ancient Society*» που πραγματοποίησε το 1877 ασχολήθηκε κυρίως με την προέλευση και την ανάπτυξη των παραγόντων της έννοιας της κουλτούρας. Επέλεξε συγκεκριμένες πτυχές της κοινωνικής ζωής, οι οποίες αφορούν την ανθρώπινη ανάπτυξη. Η έρευνα αυτή, λοιπόν, περιέλαβε τη τεχνική διαβίωση, η οποία αποτελεί κινητήρια δύναμη της πολιτιστικής προόδου, και την συνδύασε με την κυβέρνηση, την οικογένεια και την περιουσία (Cole & Scribner, 1974 :6).

3.2.3. Πολιτισμός & Κουλτούρα ή Πολιτισμός Vs Κουλτούρα;

Μέσα από την ιστορική αναδρομή των εννοιών «πολιτισμός» και κουλτούρα μπορεί να διερευνηθεί η σημασία τους αλλά κατά κύριο λόγο η σύνδεσή τους. «*Τι συμβαίνει λοιπόν;*» Αυτοί οι δύο όροι είναι ίδιοι, διαφορετικοί ή ο ένας εμπεριέχεται στον άλλον;

Ο ιστορικός Braudel (Τσαπάλη, 2010 :6) υποστηρίζει την άποψη πως «*Ο πολιτισμός και η κουλτούρα είναι άξονες της ιστορίας κάθε λαού*». Αυτή τη θέση μπορούμε εύκολα να την αποδεχτούμε, καθώς αποδεικνύεται από την ιστορία των εννοιών.

Μετά την Αναγέννηση η έννοια της κουλτούρας παραφράστηκε ως πολιτισμός, ενώ στην ουσία η κουλτούρα είναι υποσύνολο του πολιτισμού . Για παράδειγμα τον 16^ο αιώνα στις αυλικές αυτοκρατορίες της Γαλλίας και της Αγγλίας χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά λέξεις όπως «εκπολιτίζω» και «πολιτισμένος» για να δηλώσουν την

ανωτερότητα των προνομιούχων σε σύγκριση με τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις (Τσαπάλη, 2010 :6).

Παρόλα αυτά από τον 18^ο αιώνα και κατά κύριο λόγο από τον 19^ο αιώνα, δηλαδή κατά τους «Νεότερους χρόνους» άρχισαν να χρησιμοποιούνται περισσότερο οι όροι «πολιτισμός» και «κουλτούρα». Η Τσαπάλη (2010 :6) αναφέρει πως κατά την διάρκεια των Νεότερων Χρόνων «ο πολιτισμός αποτελούσε μία σύνθετη έννοια, με την οποία εκφράζεται η θεσμική, η ηθική, η επιστημονική και η κοινωνική πρόοδος, ενώ η κουλτούρα συνδέεται με την τέχνη, την παιδεία και την παράδοση». Τον 19^ο αιώνα εντείνεται η αντιπαράθεση τω όρων, θεωρώντας τον πολιτισμό ως κάτι αρνητικό και την κουλτούρα ως κάτι θετικό.

Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα οι Tomson (Άγγλος, Ιστορικός) & Boa (Αμερικάνος, Ανθρωπολόγος) δημιουργούν ένα νέο πλαίσιο που περιβάλλει την έννοια «κουλτούρα» κατά το οποίο η κινητικότητα των κοινωνικών ομάδων στο πλαίσιο μίας κουλτούρας την κάνει δυναμική και εσωτερικά ετερογενή. Επίσης, την ίδια εποχή η κουλτούρα θεωρείται ως πνευματικός πολιτισμός και διακρίνεται από τον τεχνικό ή υλικό πολιτισμό. Πλέον οι δύο αυτές έννοιες χρησιμοποιούνται καθημερινά τόσο από τους επιστήμονες όσο και από τον λαό στον καθημερινό λόγο.

Είναι σημαντικό να τονιστεί πως έχουν δοθεί πολλές σημασίες και στους δύο όρους, και αυτό συμβαίνει γιατί οι ερευνητές χρησιμοποιούν τις έννοιες αυτές με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Έχοντας συλλέξει όλα τα παραπάνω στοιχεία μπορούμε να πούμε πως την σήμερα ημέρα για πολλούς η έννοια της κουλτούρας συμπεριλαμβάνεται στον πολιτισμό (Τσαπάλη, 2010 :7). Συνεπώς, οι όροι «πολιτισμός» και «κουλτούρα» εμπεριέχονται ο ένας στον άλλον.

3.3 Πολυπολιτισμικότητα

3.3.1. Γενικά Στοιχεία

Η έννοια της «πολυπολιτισμικότητας» είναι ένας νέος όρος που προστέθηκε στο παγκόσμιο λεξιλόγιο μας, καθώς και στον δημόσιο διάλογο για την ταυτότητα, τη κουλτούρα, τη διαφορετικότητα, την ιθαγένεια, την κοινωνική συνοχή, τη νέα κοινωνία της γνώσης, τη διεθνή ειρήνη και την ασφάλεια.

Την συναντάμε σε όλη την διάρκεια της ιστορίας της ανθρωπότητας, έγινε όμως γνωστή κυρίως μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ιδιαίτερα έπειτα από τον Ψυχρό πόλεμο και τις αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν στους τομείς της πολιτικής, της οικονομίας και της τεχνολογικής επιστήμης στα τέλη του 20^{ου} αιώνα (Παναγίδης, 2004).

Στην Ελλάδα εντάχθηκε στον πολιτικό και κοινωνικό διάλογο σε δύο περιόδους. Αρχικά κατά τις δεκαετίες του 1980-1990 που προέκυψε η ανάγκη για τον σχεδιασμό μίας νέας πολιτικής με στόχο την διαχείριση και την ένταξη των μεταναστών. Έπειτα, κατά την δεκαετία του 2000 καθώς παρατηρήθηκε αύξηση των μεταναστών και των προσφύγων από τις χώρες της Μέσης Ανατολής (Αγγελόπουλος, 2013 :84 - 85).

Η UNESCO, κατά την διάρκεια της «Παγκόσμιας Διακήρυξης στις 2 Νοεμβρίου του 2001 υποστηρίζει ότι η πολυπολιτισμικότητα είναι η κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας και είναι τόσο απαραίτητη για το ανθρώπινο είδος, όσο η βιοποικιλότητα για τη φύση» (Καραμάνου, 2012 :1).

3.3.2. Ορισμός

Ο όρος «πολυπολιτισμικότητα-ος» και «πολιτισμική ποικιλότητα» είναι ταυτόσημοι. Ο Maxwell (2012 :1) αναφέρει πως οι δύο παραπάνω έννοιες «είναι κοινωνιολογικοί όροι που περιγράφουν τις κοινωνίες και χαρακτηρίζονται από την πολιτιστική, ηθική, θρησκευτική ή εθνοτική ποικιλομορφία της». Μια άλλη θέση είναι εκείνη της Καραμάνου η οποία αναφέρει πως «με τον όρο πολυπολιτισμικότητα ή πολιτισμική ποικιλότητα εννοούμε την συνύπαρξη σε ένα δεδομένο γεωγραφικό χώρο μιας πολλαπλής πολιτισμικής ετερότητας, η οποία κυρίως εδράζεται σε εθνοτική, θρησκευτική και γλωσσική διαφορά» (Καραμάνου, 2011 :2). Και συνεχίζει λέγοντας πως: «Η πολυπολιτισμικότητα αναφέρεται σε ουσιώδεις αλλαγές που συντελούνται στη δομή της κοινωνίας ως αποτέλεσμα της συνύπαρξης πληθυσμιακών ομάδων με διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις, αξίες και τρόπο ζωής» (Καραμάνου, 2011 :2). Ο Αγγελόπουλος (2013 : 83 - 84) συμπληρώνει λέγοντας πως πολυπολιτισμικότητα «δεν σημαίνει απλά και μόνο την αναγνώριση της ύπαρξης πληθυσμών με διαφορετικές πολιτισμικές καταβολές στα πλαίσια μιας κοινωνίας», αλλά αποτελεί «μοντέλο διαχείρισης και συγκρότησης της ετερότητας».

3.3.3. Σκοπός

Βασικός στόχος της «πολυπολιτισμικότητας» είναι να «να βοηθήσει τους μετανάστες ή πρόσφυγες να διατηρήσουν τις πολιτιστικές πεποιθήσεις της χώρας καταγωγής τους ως βασική συνιστώσα μιας δίκαιης, μη αφομοίωσης προσέγγισης για την κοινωνική ένταξη στην νέα χώρα» (Maxwell, 2012 :1), με απώτερο σκοπό την οικοδόμηση της κοινωνικής συνοχής, την εδραίωση θεμελιωδών αρχών και την μείωση οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των ανθρώπων. (Maxwell, 2012 :1).

Εν κατακλείδι...

Η θεωρία της πολυπολιτισμικότητας δεν υπάρχει μόνο σε θεωρητικό πλαίσιο. Αυτό αποδεικνύεται από την δομή και την οργάνωση της σύγχρονης κοινωνίας. Εάν το σκεφτούμε πολύ καλά όλα τα παραπάνω στοιχεία μπορούμε να τα αντιμετωπίσουμε

στην σημερινή κοινωνία. Συνεπώς, μιλάμε για μία πολυπολιτισμική κοινωνία, στην οποία φυσικά χρειάζεται και η κατάλληλη εκπαίδευση.

3.4 Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση

Για να μπορέσει να αναλυθεί, να ερμηνευτεί και εν τέλει να κατανοηθεί η έννοια της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι ορθό να γίνει μία συνοπτική αναφορά στον πολιτισμικό και τον εθνοπολιτισμικό πλουραλισμό.

Ο πολιτιστικός πλουραλισμός πρωτοεμφανίστηκε με θεμελιωτή τον Kallen στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, έγινε όμως γνωστός στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Η ιδεολογία αυτή συνδέεται με *«την συνείδηση της διαφορετικότητας της κοινωνικής ταυτότητας των μειονοτήτων-μεταναστών και στην έναρξη ενός αγώνα για την αναγνώριση της «πολιτισμικής διαφοράς», τη θεσμοθέτηση δίγλωσσης εκπαίδευσης και την ενσωμάτωση του πολιτισμού τους στο επίσημο σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα»* (Γκόβαρης, 2011 :53 - 54).

Όμως κατά την δεκαετία του 70 άρχισε να αναδεικνύεται και ο εθνοπολιτισμικός πλουραλισμός. Στον επιστημονικό λόγο επικράτησε η έννοια της εθνότητας, κατά την οποία *«η πολιτισμική κοινωνία είναι ένα κοινωνικό σχήμα που απαρτίζεται από μία σειρά απόλυτα διακριτών, κλειστών και ομοιογενών εθνοπολιτισμικών ομάδων»* (Γκόβαρης, 2011 :55).

Σε γενικά πλαίσια ως πολυπολιτισμική εκπαίδευση ορίζεται *«μία ευρεία ποικιλία σχολικών πρακτικών, προγραμμάτων και υλικών που σχεδιάζονται για να βοηθήσουν τα παιδιά από διαφορετικές ομάδες να βιώσουν την εκπαιδευτική ισότητα»* (Γκόβαρης, 2011 :56). Η εφαρμογή ενός πλουραλιστικού αναλυτικού προγράμματος και η μάθηση βοηθάει τους «ξένους» μαθητές να ενισχύσουν την αυτοεικόνα τους, να ενταχθούν στην ομάδα και να μπορέσουν να έχουν καλύτερες επιδόσεις στην ίδια τη μάθηση. Με στόχο, λοιπόν, να δημιουργηθεί ένα σχολικό πλαίσιο στο οποίο συνυπάρχουν και αναπτύσσονται πολλοί πολιτισμοί.

Όμως κάποιοι ερευνητές (Γκόβαρης, 2011 :57) που ασχολούνται με την πολυπολιτισμική εκπαίδευση αντιτίθενται στις παραπάνω θεωρήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Parekh, ο οποίος προσεγγίζει την πολυπολιτισμική εκπαίδευση από την σκοπιά του πολιτισμικού πλουραλισμού, γιατί θεωρεί πως αυτή η ιδεολογία αποτελεί μέρος της κοινωνίας μας. Στα πλαίσια του σχολικού περιβάλλοντος κεντρική θέση κατέχουν οι γενικότερες ανάγκες και οι ιδιαιτερότητες των πλουραλιστικών κοινωνιών. Η θεώρηση αυτή συνδέεται με την άποψη του Parekh, ότι η

πολυπολιτισμική εκπαίδευση προσφέρει στα άτομα τα τρία Α, δηλαδή, αυτοκριτική, αναστοχασμό και αποδοχή (Γκόβαρης, 2011 :57 - 58).

3.5 Διαπολιτισμικότητα

Η σύγχρονη κοινωνία χαρακτηρίζεται από ειδικούς και μη ως πολυπολιτισμική, έτσι, λοιπόν, ως απόρροια αυτού έρχεται στο προσκήνιο η έννοια της διαπολιτισμικότητας, της διαπολιτισμικής αγωγής και εκπαίδευσης.

3.5.1. Ορισμός

Ένας από τους πιο γνωστούς θεωρητικούς που ασχολούνται με το συγκεκριμένο ζήτημα είναι ο Δαμανάκης, οποίος ορίζει την διαπολιτισμικότητα ως «ισότιμη συνάντηση, αλληλεπίδραση, επικοινωνία και αλληλοεμπλουτισμό φορέων διαφορετικών πολιτισμών» (Δαμανάκης, 2005 :58). Φυσικά και άλλοι ερευνητές με την σειρά τους συμπληρώνουν τις ιδέες τους πάνω στο ζήτημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Γεωργογιάννης (2008 :30), ο οποίος κεντρίζει την προσοχή μας χρησιμοποιώντας την λέξη σχέση, δηλαδή, ατόμων διαφορετικών πολιτισμών σε κοινά γεωγραφικά όρια (Γεωργογιάννης, 2009 :33). Στην σχέση αυτή ή με άλλα λόγια στη διαδικασία, όπως ο ίδιος αναφέρει, «τα άτομα, ομάδες ατόμων ή έθνη διαφορετικών πολιτισμών αντιλαμβάνονται, αναγνωρίζουν και βιώνουν την πολιτισμική ετερότητα, δημιουργούν συνθήκες συνεργασίας μεταξύ τους και υιοθετούν χαρακτηριστικά αυτών των διαφορετικών πολιτισμών» (Γεωργογιάννης, 2008 :30). Επιπλέον, το άτομο έχει μία νέα πολιτισμική ταυτότητα στην οποία συνυπάρχουν δύο ή και παραπάνω πολιτισμοί (Γεωργογιάννης, 2009 :33).

3.5.2. Τι δηλώνει η πρόθεση «δια»;

Στην λέξη διαπολιτισμικότητα υπάρχει η πρόθεση «δια», η οποία μας συνδέεται άμεσα με την χρήση του όρου. Σύμφωνα με τις Κανακίδου και Παπαγιάννη (1998 :21) η σημασία τη πρόθεσης 'δια' είναι αλληλεπίδραση, αμοιβαιότητα και πραγματική αλληλεγγύη.

Όπως προαναφέρθηκε πρόκειται για μία σχέση που δηλώνεται με την πρόθεση 'δια', ανάμεσα σε πολιτισμικά διαφορετικά άτομα. Ο Γκότοβος (2003 :3) επεξηγεί αναφέροντας: «Η πρόθεση 'δια' στο σύνθετο διαπολιτισμική παραπέμπει στην κινητικότητα ανάμεσα στα διάφορα μπλοκ ετερότητας, στην αλληλεπίδραση ανάμεσα

στους φορείς διαφορετικών (ακόμη και με τη νομιναλιστική χρήση του όρου) ταυτοτήτων και την πολιτισμική ώσμωση που αυτή δυνάμει επιτρέπει».

3.5.3. Στόχος

Σε αυτό το πλαίσιο της διαπολιτισμική σκέψης όπως θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε ή συνύπαρξη των διαφορετικών πολιτισμών έχει ως στόχο την αλληλοαναγνώριση της διαφορετικής κουλτούρας, των πεποιθήσεων, των εμπειριών, της καθημερινότητας ανάμεσα στα άτομα και χρησιμοποιώντας ως μέσο τον διάλογο να βρουν έναν τρόπο για αρμονική συμβίωση (Γεωργογιάννης, 2008 :79).

3.5.4. Συμπερασματικά

Εκτός όμως από τον διάλογο για να επιτευχθεί ο παραπάνω στόχος που σωστά έθεσε ο Γεωργογιάννης (2008) όπως και άλλοι θεωρητικοί αναγκαία είναι η διαπολιτισμική αγωγή και εκπαίδευση. Μέσω αυτής τα άτομα θα κατακτήσουν δεξιότητες όπως αμοιβαιότητα, αλληλοκατανόηση και θα καλλιεργηθούν στοιχεία όπως είναι η αποδοχή. Με αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, φτάνουμε στην διαπολιτισμική αγωγή και στην διαπολιτισμική εκπαίδευση, έννοιες που θα μας απασχολήσουν και θα αναλυθούν στην συνέχεια. Ο όρος διαπολιτισμικότητα θα αναλυθεί περαιτέρω, όταν θα γίνει μία προσπάθεια σύγκρισης με την έννοια της πολυπολιτισμικότητας.

3.6 Διαπολιτισμική Αγωγή

Ο όρος πρωτοεμφανίστηκε την δεκαετία του 70' στο γερμανικό λεξιλόγιο λόγω των πολλών αλλοδαπών που είχαν εισέρθει στην χώρα εκείνη την εποχή. Η έννοια αυτή δεν άργησε να γίνει γνωστή, χρονολογείται πως η διάδοσή της ξεκίνησε περίπου το 1979. Σύμφωνα με τον Pommerin *«η διαπολιτισμική αγωγή θεωρείται ως η «παιδαγωγική απάντηση στην πραγματικότητα της πολυπολιτισμικής κοινωνίας» και στοχεύει στην ειρηνική συνύπαρξη των εθνών»* (Πουταλή, 2014 :24).

Η διαπολιτισμική αγωγή βοηθάει το άτομο να εκφράσει στοιχεία της προσωπικότητάς του, να είναι υπερήφανο για εκείνα, να μην φοβάται να προβάλλει τις πολυπολιτισμικές του απαιτήσεις, να διακατέχεται από ελευθερία λόγου και να αποδέχεται την πολυπολιτισμική του ταυτότητα. Αυτό θα έχει αποτέλεσμα να είναι ικανός να αντιμετωπίσει τους αρνητισμούς και της κακοτροπίες της κοινωνίας (Πουταλή, 2014 :24).

Το πιο ενδιαφέρον είναι πως ο στόχος της διαπολιτισμικής αγωγής δεν αναφέρεται μόνο στους ξένους αλλά και στους γηγενείς (Πουτάλη, 2014 :24) Οι δύο πλευρές μαθαίνουν να συνυπάρχουν και τελικά να συνειδητοποιούν πως δεν είναι και τόσο διαφορετικοί.

3.7 Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (Intercultural Education)

Ο όρος «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση» ήρθε πρόσφατα στην Ευρώπη και κυρίως στην Ελλάδα. Στην εκπαίδευση της διαπολιτισμικότητας κύρια θέση κατέχει η συνεργασία ανάμεσα σε άτομα διαφορετικών εθνικών και μεταναστευτικών κοινωνικών ομάδων, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Λυκίδη στην διπλωματική της εργασία (2012 :8).

Η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση περιβάλλεται από ένα πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στα οποία όπως αναφέρει και ο Π. Γεωργογιάννης έχει ως στόχο *«την ισονομία, την αλληλοκατανόηση, την αλληλοαποδοχή, την αλληλεγγύη και την κατάργηση των διακρίσεων, μεταξύ εθνικού και μειονοτικού πληθυσμού, μέσα από την ανάπτυξη της διαπολιτισμικότητας, της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και της διαπολιτισμικής προσέγγισης»*. Οι ομάδες που συμμετέχουν έχουν διαφορετική μητρική γλώσσα και πολιτισμικό υπόβαθρο. Επιπλέον, σημαντική θέση σε αυτά τα προγράμματα κατέχει η ισότητα. (Λυκίδη, 2012 :9)

Μέσω, της ανάπτυξης αυτών των προγραμμάτων μπορούν οι άνθρωποι να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία της χώρας που έχουν εισέλθει.

Οι υποστηρικτές της ισχυρίζονται ότι η διαπολιτισμικότητα προσφέρει μια πορεία προς τα εμπρός από την παρούσα αναταραχή στη διαχείριση της πολιτισμικής διαφοράς με την εκ νέου σύλληψη τη βάση πάνω στην οποία οι μηχανισμοί της κοινωνικής ένταξης, συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής του σχολείου, μπορεί να ισορροπήσει και να συνδυάσει τις δυνητικά ανταγωνιστικές απαιτήσεις της κοινωνικής συνοχής και την αναγνώριση των πολιτισμικών διαφορών. (Maxwell, 2012 :3)

3.8 Από την «Πολυπολιτισμικότητα» στην «Διαπολιτισμικότητα».

Η σύγχρονη κοινωνία χαρακτηρίζεται από «πολυπολιτισμικότητα», δηλαδή την ύπαρξη, την αλληλεπίδραση και την εμφανή επαφή ανάμεσα σε διαφορετικούς πολιτισμούς. Η «Πολυπολιτισμικότητα» και η «διαπολιτισμικότητα» κατέχει ένα υποβοηθητικό ρόλο στην πολυπολιτισμική αυτή κοινωνία. Έχουν κεντρίσει το ενδιαφέρον τόσο των ερευνητών όσο και των πολιτών. Χαρακτηριστικά, πολλοί

ερευνητές έχουν αναφέρει πως αυτοί οι δύο όροι συχνά συγγέονται αν και δεν έχουν πολλά κοινά στοιχεία. Ένα κοινό τους σημείο είναι πως και οι δύο ασχολούνται με την ένταξη των μεταναστών στην σύγχρονη κοινωνία μας.

Η Μπουγιουκλή (2014 :7) στην διπλωματική της εργασία αναφέρει πως «οι ερευνητές χρησιμοποιούν τον όρο «διαπολιτισμικότητα» για να αναλύσουν και να περιγράψουν αυτή την πολυπολιτισμική κατάσταση (αναλυτική διάσταση του όρου) και για να διατυπώσουν τους στόχους της διαπολιτισμικής αγωγής (κανονιστική διάσταση)», άποψη του θεωρητικού Porscher. «Σε γενικές γραμμές ο όρος διαπολιτισμικότητα είναι περισσότερο κανονιστικός ενώ ο όρος πολυπολιτισμικότητα είναι κυρίως αναλυτικός» (Μπουγιουκλή, 2014 : 7).

Με πιο απλά λόγια: «Οι ερευνητές διαχωρίζουν τους όρους "πολυπολιτισμικότητα" και "διαπολιτισμικότητα" χαρακτηρίζοντας με τον πρώτο την υπάρχουσα κατάσταση, δηλαδή "το τι είναι" και δηλώνοντας με το δεύτερο "το τι θα έπρεπε να είναι". Η πολυπολιτισμικότητα είναι το δεδομένο και η διαπολιτισμικότητα το ζητούμενο. Η διαπολιτισμικότητα προϋποθέτει την πολυπολιτισμικότητα, αλλά δεν απορρέει αυτόματα απ' αυτή» (Τζάνη :12).

Η Διαπολιτισμικότητα θεωρείται ως μια πολλή υποσχόμενη εναλλακτική λύση για την πολυπολιτισμικότητα ως ένα πλαίσιο πολιτικής για την κοινωνική ένταξη στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες (Maxwell, 2012 :3).

Στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες η ένταξη των μειονοτήτων πραγματοποιείται με το να αναγνωρίζεται η διαφορά του ατόμου. Η θεωρία της πολυπολιτισμικότητας επιδιώκει την κοινωνική συνοχή, θεωρώντας τα άτομα διαφορετικά, επιδεικνύοντας αυτήν την διαφορά με τις περισσότερες φορές να θεωρείται ένα στοιχείο που πλήττει τις κοινωνίες και πρέπει να αντιμετωπιστεί. Φυσικά, αυτό δεν ισχύει και είναι ο λόγος που είναι αναγκαίο οι κοινωνίες μας να φύγουν από την πολυπολιτισμικότητα και να φτάσουν στην διαπολιτισμικότητα.

3.9 «Η "διαπολιτισμικότητα" ως βάση της Διεθνούς Εκπαίδευσης.»

Η Διεθνής Εκπαίδευση προσφέρει στους φοιτητές ένα πλαίσιο στο οποίο η διαφορετικότητα είναι αποδεκτή και σε αυτό το πλαίσιο η διαφορετικότητα συνδυάζεται για την ανάπτυξη της μικρής κοινωνίας του σχολικού πλαισίου. Ο συνδυασμός των διάφορων πλουτισμών απορρέει στην δημιουργία ενός εκπαιδευτικού πλαισίου καινοτόμο και πρωτότυπο.

Η διαπολιτισμικότητα, όπως έχει προαναφερθεί προσφέρει ισότητα και αποδοχή. Στην εκπαίδευση γενικότερα, αλλά κυρίως στην διεθνή εκπαίδευση αυτές οι δύο δεξιότητες κατέχουν κύρια και αναγκαία θέση.

Η Διεθνής εκπαίδευση, αφορά την ενσωμάτωση των διαφόρων εθνικών συστημάτων στην εκπαίδευση πέρα από τα σύνορα των χωρών, τη μελέτη, δηλαδή, των διαφορετικών κουλτουρών, της διαφορετικότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ένα πλαίσιο γύρω από διάφορους πολιτισμούς και όπως προαναφέρθηκε εκτός των συνόρων τους. Όλα αυτά σύμφωνα με την βιβλιογραφία μπορούν να επιτευχθούν μέσω της διαπολιτισμικότητας, της διαπολιτισμικής αγωγής και εκπαίδευσης.

Τόσο η πρώτη όσο και οι δεύτερη ενδιαφέρονται για την ένταξη των μεταναστών, για την εκπαίδευση τους και πάνω από όλα και τα δύο είναι εκπαιδευτικά προγράμματα που προάγουν την ισότητα. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η διεθνής παρατηρούμε πως έχουν πολλά κοινά σημεία και στόχους. Θα μπορούσαμε να θέσουμε την εξής ερώτηση: *«Μήπως η διεθνής εκπαίδευση απορρέει από την διαπολιτισμικότητα ή η διαπολιτισμικότητα δημιουργήθηκε για την προαγωγή της διεθνής εκπαίδευσης;»* Πρόκειται για μία ερώτηση, που θα μπορούσε να κεντρίσει το ενδιαφέρον των ερευνητών και να πραγματοποιηθεί ένα πλαίσιο ερευνών.

Το μόνο που μπορούμε να αναφέρουμε με σιγουριά είναι πως η διεθνής εκπαίδευση και η διαπολιτισμικότητα είναι όροι αλληλένδετοι και γ' αυτό είναι δύσκολο να τους διαχωρίσεις. Η μία προϋποθέτει την άλλη και η μία ενδιαφέρεται άκριτα για την ανάπτυξη και την χρήση της από το κοινό.

Β' ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ποιοτική Έρευνα

1. Σκοπός

Για την ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας, αρχικά παρατάθηκε στο πρώτο μέρος το θεωρητικό πλαίσιο, στο οποίο εν συντομία παρουσιάστηκε «*τι είναι το πρόγραμμα Erasmus+*» και αναλύθηκαν όροι όπως διεθνής εκπαίδευση, πολυπολιτισμικότητα και διαπολιτισμικότητα, έπειτα το ζήτημα μελετήθηκε και βιωματικά.

Όπως έχει προαναφερθεί η ίδια συμμετείχα στο συγκεκριμένο πρόγραμμα και είχα την ευκαιρία να κατανοήσω τι σημαίνει το πρόγραμμα Erasmus στην Δανία. Μέσω της δικής μου βιωματικής εμπειρίας καθώς και των φοιτητών που γνώρισα εκεί πραγματοποίησα την ερευνά μου.

Έτσι, λοιπόν, πραγματοποιήθηκε μία έρευνα με πρωταρχικό στόχο να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των φοιτητών για το πρόγραμμα Erasmus+ σε πανεπιστήμια της Δανίας. Σε ένα δεύτερο επίπεδο η προσοχή μας επικεντρώθηκε στην ένταξη των φοιτητών τόσο στο πανεπιστήμιο, όσο και στην κοινωνική ζωή τους. Και σε ένα τρίτο επίπεδο θέλαμε να επικεντρωθούμε στην σχέση των εισερχόμενων φοιτητών με τους Δανούς. Με άλλα λόγια, πόσο βοηθά η διεθνής εκπαίδευση για την δημιουργία καλών σχέσεων ανάμεσα σε λαούς, καθώς και πόσο καθοριστικό ρόλο έχει ή δεν έχει η διαφορετικότητα στην ανάπτυξη των σχέσεων. Κατά πόσο δηλαδή, στην Δανία οι άνθρωποι που προέρχονται από άλλες χώρες γίνονται αποδεκτοί και τί στάση κρατούν οι Δανοί απέναντί τους.

2. Φάσεις έρευνας

Το πρώτο στάδιο της έρευνας ήταν η διαδικασία διατύπωσης και οργάνωσης των ερωτήσεων των συνεντεύξεων. Όπως έχει προαναφερθεί στόχος (ερευνητικό ερώτημα) μας ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων των φοιτητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus+ σε πανεπιστήμια της Δανίας. Μέσω αυτού, δημιουργήθηκε το πλαίσιο των ερωτήσεων. Για την κατασκευή αυτού του πλαισίου χρειάστηκε χρόνος και πολλές τροποποιήσεις μέχρι να φτάσουμε στο τελικό αποτέλεσμα. Οι ερωτήσεις έπρεπε να είναι συγκεκριμένες και να μην παρεκκλίνουν από τον σκοπό μας. Να είναι διατυπωμένες με τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνονται εύκολα κατανοητές και να μην μπερδεύουν τους συνεντευξιαζόμενους. Παρατηρήθηκε, όμως πως η διατύπωση μίας

ερώτησης δημιουργούσε προβληματισμό στους ερωτηθέντες. Λόγω, αυτού τροποποιήθηκε στην διατύπωση της.

Σε δεύτερο στάδιο κύριο ρόλο είχε η διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Όσον αφορά, λοιπόν, την διαδικασία της συνέντευξης, ήταν μία διασκεδαστική και εκπαιδευτική εμπειρία. Ο χώρος της συνέντευξης ήταν κυρίως στην εστία που διαμέναμε ή στο πανεπιστήμιο Via University College εκτός κάποιων εξαιρέσεων που οι συμμετέχοντες βρίσκονταν μακριά (άλλες πόλεις) και πραγματοποιήθηκαν μέσω τους προγράμματος Skype.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν περίπου μετά από τρεις μήνες που βρισκόμασταν στην Δανία. Αυτό, έγινε γιατί θέλαμε οι συμμετέχοντες να έχουν ζήσει ένα διάστημα και στοχεύαμε στο να έχουν περισσότερα βιώματα και εμπειρίες να αφηγηθούν. Να περάσει την διαδικασία ένταξης, να έχουν προσαρμοστεί και να είναι ικανοί, ώστε να έχουν διαμορφώσει μία πιο ολοκληρωμένη άποψη τόσο για το πρόγραμμα αυτό όσο για την Δανία και τους ανθρώπους της.

Η προσωπική έρευνα της φοιτήτριας τόσο για το πρόγραμμα του Erasmus όσο και για την ζωή στην Δανία είναι μία βιωματική εμπειρία, η οποία δεν περιλαμβάνει κάποια συγκεκριμένη μεθοδολογία. Είναι απλά οι σκέψεις και οι εμπειρίες της.

3. Μεθοδολογία

Η παρούσα ποιοτική έρευνα πραγματοποιήθηκε στο 8^ο εξάμηνο των σπουδών μου και πιο συγκεκριμένα κατά την διάρκεια της συμμετοχής μου στο πρόγραμμα Erasmus+.

Για την πραγματοποίηση της έρευνας επιλέχθηκε η ερευνητική μέθοδος της συνέντευξης με ημι-δομημένες ερωτήσεις. Δημιουργήθηκε ένα πλαίσιο με καθορισμένες ερωτήσεις αλλά σε ορισμένες συνεντεύξεις γινόταν αναδιατύπωση των ερωτήσεων και δίνονταν εξηγήσεις, λόγω αυτού επιλέχθηκε η διαδικασία των ημι-δομημένων συνεντεύξεων.

Επιλέχθηκε, η συγκεκριμένη ερευνητική μέθοδος γιατί θέλαμε να μελετήσουμε τις προσωπικές απόψεις και τα βιώματα των φοιτητών για την ζωή τους στην Δανία. Έτσι, λοιπόν, ήταν αδύνατο να επιλεγεί κάποιος άλλος τρόπος πέρα των συνεντεύξεων. Τα άτομα διηγούνταν προσωπικές ιστορίες και γεγονότα, λόγω αυτού χρειάζεται χρόνος, επικοινωνία και ελευθερία λόγου.

Το ερευνητικό κοινό επιλέχθηκε έχοντας μόνο ένα κριτήριο. Έπρεπε να είναι εισερχόμενος φοιτητής ή φοιτήτρια σε πανεπιστήμιο της Δανίας. Αρχικά, οι συμμετέχοντες θέλαμε να ήταν μόνο φοιτητές του προγράμματος Erasmus, όμως λόγω των γνωριμιών της φοιτήτριας θεωρήθηκε μία καλή ευκαιρία να έχει συμμετέχοντες και από άλλα διεθνή προγράμματα εκτός του Erasmus+. Οι περισσότεροι σπούδαζαν στο Via University College στο Όχρους της Δανίας. Παρ' όλα αυτά κάποιοι άλλοι βρίσκονταν σε πανεπιστήμια σε πόλεις της Δανίας, όπως Κοπεγχάγη και Χόρσενς. Επίσης, ορισμένοι από τους συμμετέχοντες δεν συμμετείχαν στο πρόγραμμα Erasmus+ αλλά ήταν φοιτητές που επέλεξαν να σπουδάσουν κάποιο διάστημα σε πανεπιστήμια του εξωτερικού είτε σε προπτυχιακό είτε σε μεταπτυχιακό επίπεδο

Ο αριθμός των συνεντευξιαζόμενων ανέρχεται στους 28. Οι ερωτηθέντες είναι ηλικίας από 20 έως 33 ετών. Το μεγαλύτερο μέρος των συνεντευξιαζόμενων προέρχεται από χώρες τις Ευρώπης, εκτός κάποιων εξαιρέσεων, όπως Αυστραλία και Ιαπωνία. Επίσης, ένας από τους ερωτηθέντες είναι Έλληνας.

4. Συνεντεύξεις

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην ενότητα: «Μεθοδολογία» για την πραγματοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας επιλέχθηκε ως ερευνητική μέθοδος οι ημιδομημένες συνεντεύξεις.

Είναι ημι-δομημένες συνεντεύξεις, γιατί οι ερωτήσεις σε ένα βαθμό είναι δομημένες αλλά δίνεται η δυνατότητα τροποποίησης τους. Μία συνέντευξη ποιοτικής έρευνας, λοιπόν, όπως είναι η παρούσα, επικεντρώνεται στον προσδιορισμό ενός εύρους διαφορετικών βιωμάτων. Για την συγκεκριμένη έρευνα η εμπειρία που θα αναλυθεί είναι η ζωή στο Erasmus.

Οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων ήταν χωρισμένες σε τέσσερις ενότητες. Πρώτον, για το πρόγραμμα Erasmus σε ένα γενικότερο πλαίσιο. Δεύτερον, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται για την ζωή στην Δανία. Τρίτον, για την ένταξη των φοιτητών στην νέα χώρα, το οποίο θεωρείται και ο κεντρικός στόχος της έρευνας. Ενώ, τέταρτον, για τις φιλοδοξίες των φοιτητών με το πέρας του προγράμματος. Οι ερωτήσεις ξεκινάν από κάτι γενικό και καταλήγουν σε κάτι ειδικό. Μέσω των ερωτήσεων των συνεντεύξεων αναζητούσαμε να μάθουμε για τις εμπειρίες τους, τις σκέψεις τους, τους προβληματισμούς τους.

Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε σε ένα φιλικό και οικείο περιβάλλον, όπως είναι η εστία και το πανεπιστήμιο. Προσπαθήσαμε να δημιουργήσουμε ένα ευχάριστο κλίμα και να μην υπάρχει άγχος.

Ο συνεντευκτής ακολουθούσε κάποιους κανόνες για να αποφύγει τυχόν προβλήματα και δυσκολίες. Οι κανόνες αυτοί τον βοήθησαν για την αντιμετώπιση τυχόν προβλημάτων και ζητημάτων που δημιουργήθηκαν. Το πιο σημαντικό είναι πως μέσω αυτών των συμβουλών είχε τον έλεγχο της συνέντευξης.

Για την παρουσίαση και των σχολιασμών των αποτελεσμάτων της έρευνας, χρειάστηκε να κατηγοριοποιήσουμε τις συνεντεύξεις. Οι συνεντεύξεις κατηγοριοποιήθηκαν με βάση τις ερωτήσεις. Πήραμε τις ερωτήσεις με την σειρά και προσπαθήσαμε να κατηγοριοποιήσουμε τις απαντήσεις των ερωτηθέντων.

5. Παρουσίαση Αποτελεσμάτων

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται η παρουσίαση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων, που αντλήσαμε από τις απαντήσεις που έδωσαν τα υποκείμενα της έρευνας. Σημειώνουμε ότι, τα δεδομένα που συλλέξαμε αναφέρονται στις απαντήσεις που έδωσαν φοιτητές που κυρίως συμμετείχαν στο πρόγραμμα Erasmus+ σε πανεπιστήμια της Δανίας κατά την διάρκεια του εαρινού εξαμήνου του ακαδημαϊκού έτους 2016- 2017. Με εξαίρεση των τεσσάρων ερωτηθέντων εκ των οποίων οι δύο ήταν μεταπτυχιακοί φοιτητές και άλλοι δύο εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ρωτήθηκαν για την ζωή τους και για τις σχέσεις που ανέπτυξαν κατά την διαμονή τους στην Δανία.

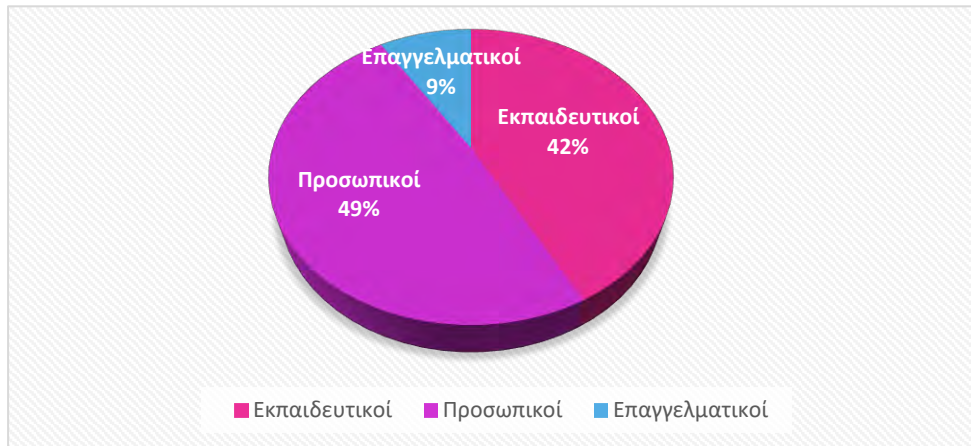
5.1. Το πρόγραμμα Erasmus+ πριν την προέλευση των φοιτητών/τριών στην Δανία.

5.1.1. Οι λόγοι που αποφάσισαν οι φοιτητές να συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus και κατά πόσο είχαν προσδοκίες πριν εισέλθουν στην Δανία.

Όπως βλέπουμε στο πρώτο γράφημα, οι λόγοι των φοιτητών για την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα ανέρχονται σε τρεις κατηγορίες, επαγγελματικοί, εκπαιδευτικοί και προσωπικοί. Οι υψηλότερες συγκεντρώσεις των ποσοστών βρίσκονται στην κατηγορία, προσωπικοί λόγοι κατά 49% που δεν αποκλίνει ιδιαίτερα από την δεύτερη κατηγορία για τους εκπαιδευτικούς λόγους, που ανέρχεται στο 42%, ενώ μόνο το 9% των ερωτηθέντων έδωσε την απάντηση επαγγελματικοί λόγοι. Σύμφωνα, με τα ποσοστά των αποτελεσμάτων οι φοιτητές επιλέγουν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα αυτό κυρίως για προσωπικούς και εκπαιδευτικούς λόγους και τέλος για επαγγελματικούς.

Παρατηρήθηκε πως οι φοιτητές επέλεξαν το συγκεκριμένο πρόγραμμα, για την προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική του ανέλιξη. Όλοι τους φάνηκε πως σαν νέοι είχαν όνειρα, τα οποία θεωρούσαν πως είτε θα πραγματοποιηθούν κατά την διάρκεια του Erasmus είτε και μετά από αυτό.

Γράφημα 1: Οι λόγοι συμμετοχής των φοιτητών στο πρόγραμμα Erasmus σε %

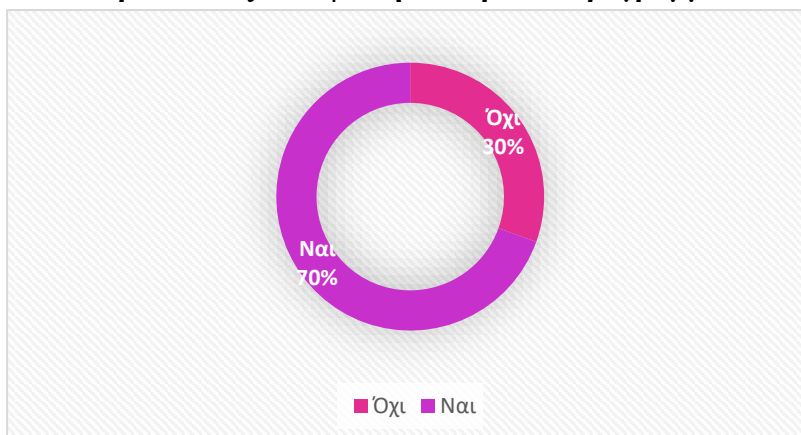

Ένα μέρος των συμμετεχόντων έδωσε παραπάνω από μία απαντήσεις. Πιο συγκεκριμένα από τους 28 ερωτηθέντες ένας (3%) ανέφερε και τους τρεις λόγους, οι 14 (50%) από αυτούς δύο λόγους και οι 13 (47%) τελευταίοι επέλεξαν να αναφέρουν μόνο τον έναν λόγο.

Επιπλέον, είναι ορθό να σημειωθεί πως από τους 14 οι δύο επέλεξαν το Erasmus για προσωπικούς και επαγγελματικούς λόγους. Η μία για εκπαιδευτικούς και επαγγελματικούς. Ενώ, οι υπόλοιποι 11 για εκπαιδευτικούς και προσωπικούς. Αντίστοιχα, από τους 13 ερωτηθέντες που είχαν απόκριση μόνο μία απάντηση οι 5 ήταν για εκπαιδευτικούς λόγους ενώ οι υπόλοιποι το επέλεξαν για προσωπικούς.

Όσον αφορά το κατά πόσο οι συμμετέχοντες είχαν ή όχι προσδοκίες πριν φτάσουν στην Δανία, θα συμπεράνετε από το παρακάτω γράφημα πως το μεγαλύτερο ποσοστό είχε προσδοκίες. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις αποκρίσεις των ερωτηθέντων οι θετικές απαντήσεις ανέρχονται στο 70% ενώ οι αρνητικές στο 30%. Το μεγαλύτερο ποσοστό, λοιπόν, των φοιτητών πριν εισέλθει στην Δανία είχε προσδοκίες.

Γράφημα 2: Οι προσδοκίες των φοιτητών πριν το πρόγραμμα σε %

5.1.2. Ποιες δυνατότητες πιστεύουν οι φοιτητές πως προσφέρει το πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών για επαγγελματικές προοπτικές, εκπαιδευτική κατάρτιση και κοινωνικές σχέσεις.

Επαγγελματικές προοπτικές

Σε πρώτο επίπεδο, όπως φαίνεται και στο Γράφημα 3, όσον αφορά τις επαγγελματικές προοπτικές το 5% θεωρεί πως το πρόγραμμα Erasmus+ προσφέρει την δυνατότητα δικτύωσης, το 8% ενισχύει τις ικανότητες των συμμετεχόντων, το 13% το θεωρεί ως ενίσχυση του βιογραφικού σημειώματος, ενώ σύμφωνα με το 23% προωθείται η διαπολιτισμικότητα, δηλαδή γνωριμία με πολλά διαφορετικά άτομα κάτι που μπορεί να αποδοθεί χρήσιμο στην μετέπειτα επαγγελματική τους πορεία και τέλος το 36% κλίνει γενικά στο ότι δίνει στους φοιτητές επαγγελματικές προοπτικές. Ο Eifren είχε αναφέρει: «Στο μέλλον αν ένας εργοδότης δει στο βιογραφικό σου, πως έχει κάνει Erasmus έχει περισσότερες πιθανότητες να κατακτήσεις την θέση, καθώς δείχνει πως έχεις μάθει να μπορείς να αντιμετωπίζεις τις αλλαγές».

Γράφημα 3: Επαγγελματικές προοπτικές μέσω του προγράμματος Erasmus+ σε %

Εκπαιδευτική Κατάρτιση

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που διατυπώνονται και σε μορφή πίτας στο γράφημα 4, το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων, που ανέρχεται στο 64%, θεωρεί πως η εκπαιδευτική κατάρτιση προσφέρει στους φοιτητές νέες παιδαγωγικές γνώσεις. Ένα 23% αναφέρθηκε στην συνεργασία ανάμεσα σε άτομα που προέρχονται από διαφορετικές χώρες, ένα 9% στις ικανότητες – δεξιότητες που κατακτάει το άτομο,

ενώ τέλος μόλις το 4% για τις ευκαιρίες που δίνονται στους φοιτητές για την εκπαιδευτική τους κατάρτιση. Ο Mathieu μοιράστηκε μαζί μας πως: «Έχοντας κάνει Erasmus αποκτάς γνώσεις για το αντικείμενό σου πολύ διαφορετικές από εκείνες του πανεπιστημίου σου. Επίσης, είναι πολύ σημαντικό το πολυπολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο είμαστε μέρος, σαν εκπαιδευτικοί η εμπειρία αυτή θα μας βοηθήσει σε μία μελλοντική πρακτική άσκηση».

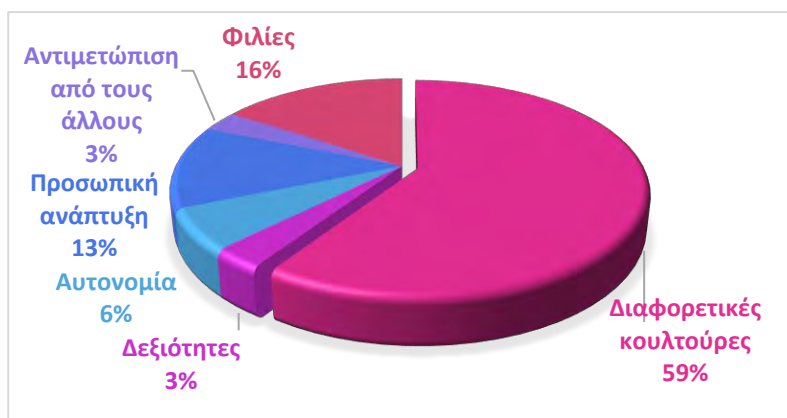
Γράφημα 4: Η εκπαιδευτική κατάρτιση μέσω του προγράμματος Erasmus+ σε %

Κοινωνικές σχέσεις:

Όπως μπορεί να παρατηρηθεί από το γράφημα 5, όσον αφορά τις κοινωνικές σχέσεις οι ερωτηθέντες θεωρούν πως το άτομο που συμμετέχει σε ένα πρόγραμμα ανταλλαγής, όπως είναι αυτό του Erasmus+ θα εκλάβει μόνο θετικά. Πιο συγκεκριμένα, θα έρθει σε επαφή με διαφορετικές κουλτούρες (59%), θα αποκτήσει αυτονομία (6%), δεξιότητες(3), θα υπάρξει μία προσωπική ανάπτυξη (13%), οι άλλοι θα τον αντιμετωπίζουν διαφορετικά (σε σχέση με το πως έχει συνηθίσει στο περιβάλλον που ζούσε μέχρι στιγμής) (3%) και τέλος οι φιλίες που θα δημιουργήσει (16%). Όπως διαφαίνεται από τα αποτελέσματα των ποσοστών κύρια θέση κατέχει η επαφή με διαφορετικές κουλτούρες και περνάει κατά πολύ τις φιλίες που θα δημιουργήσουν τα άτομα. Η Clara ανέφερε: «Τα άτομα που γνωρίζεις δεν είναι απλά φίλοι σου, γίνονται οικογένειά σου!»

Γράφημα 5: Οι κοινωνικές σχέσεις μέσω του προγράμματος Erasmus+ σε %

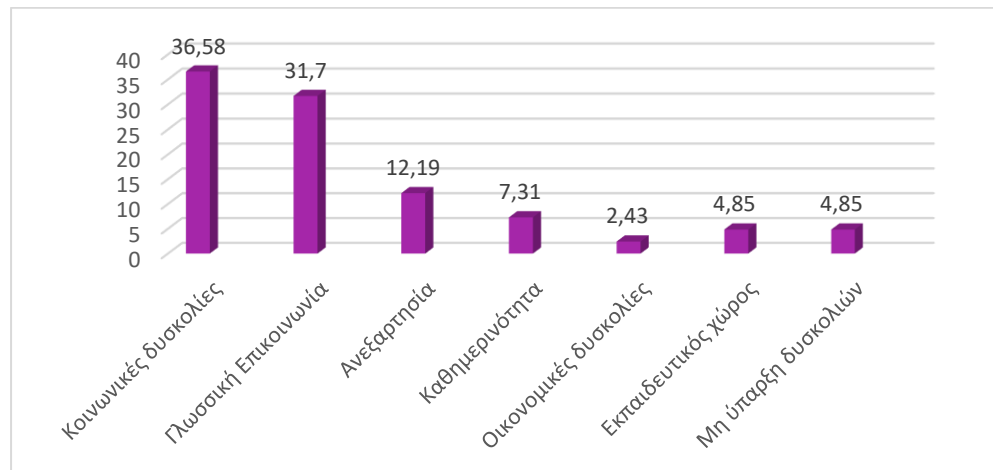

5.1.3. Τι είδους δυσκολίες φοβόντουσαν οι φοιτητές πως θα έπρεπε να αντιμετωπίσουν με την άφιξη τους στην Δανία.

Στο παρακάτω γράφημα 6, βλέπουμε ότι, οι υψηλότερες συγκεντρώσεις των ποσοστών κυμαίνονται ανάμεσα στις κοινωνικές δυσκολίες και την γλωσσική επικοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ανέρχεται με ποσοστό 36,58% ενώ η δεύτερη με 31,7%, όπως παρατηρείτε οι δύο παράγοντες δεν αποκλίνουν πολύ ο ένας από τον άλλον. Στην συνέχεια έχουμε ως δυσκολίες την ανεξαρτησία με 12,19%, την καθημερινότητα με 7,31%, το πανεπιστήμιο με 4,85 και το οικονομικό ζήτημα με 2,43%. Τέλος, μόλις το 4,85% απάντησε πως δεν είχε στο μυαλό του τυχόν δυσκολίες οι φοβίες που μπορεί να αντιμετωπίζε στην διαμονή του στην Δανία.

Για τις κοινωνικές δυσκολίες οι φοιτητές είπαν: Bianca: «Είχα ακούσει ότι οι Δανοί είναι περίεργοι άνθρωποι», Tjasa D.: «Να συνηθίσεις τον νέο τρόπο ζωής» (Life style), Mela «Οι Δανοί που μπορεί να ήταν πιο περίεργοι από τους δικούς μου ανθρώπους και το γεγονός πως θα ήμουν περιβεβλημένη από μικρότερους σε ηλικία ανθρώπους».

Γράφημα 6: Δυσκολίες – φόβοι των πριν το Erasmus+ σε %.

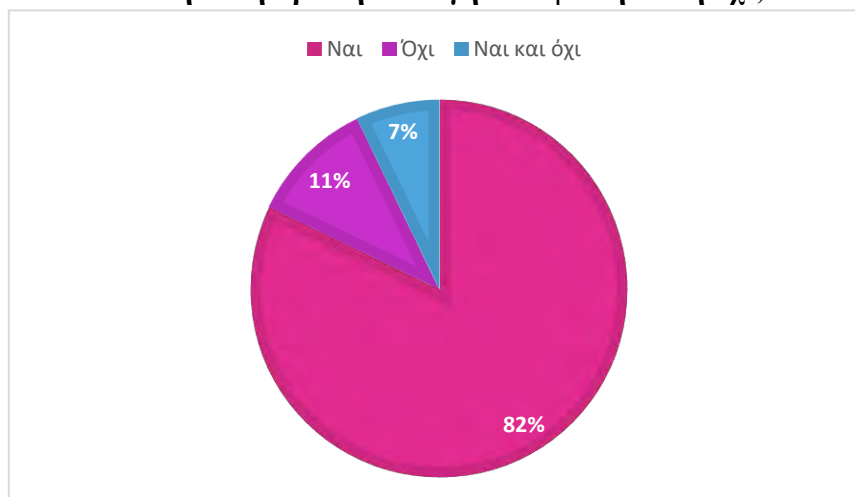

5.2. Γενικά για την ζωή στην Δανία

5.2.1. Ήταν η Δανία η πρώτη επιλογή των φοιτητών ή όχι; Και αν ναι γιατί;

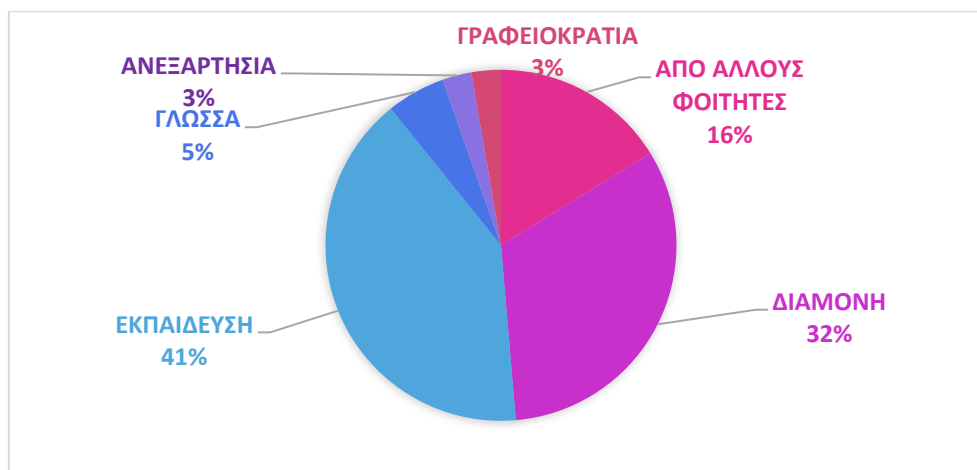
Στο γράφημα 7 βλέπουμε πως το 82% είχε ως πρώτη επιλογή την Δανία για να ζήσει ένα διάστημα στο εξωτερικό, ένα 11% δεν ήταν η πρώτη του επιλογή, ενώ το 7% έδωσε διφορούμενες απαντήσεις λέγοντας ναι και όχι.

Γράφημα 7: Η Δανία ήταν η πρώτη επιλογή των φοιτητών ή όχι;

Ποιοι όμως ήταν οι λόγοι που οι φοιτητές είχαν την Δανία ως πρώτη επιλογή; Σύμφωνα με τις αποκρίσεις των ερωτηθέντων επέλεξαν την Δανία με εκπαιδευτικά κριτήρια, για την γλώσσα, ανεξαρτησία, εύκολες γραφειοκρατικές διαδικασίες, με την προτροπή από άλλους φοιτητές, ενώ τέλος για την δανέζικη κουλτούρα – την πόλη ή την χώρα. Στο παρακάτω γράφημα δίνονται οι αποκρίσεις των ερωτηθέντων σε ποσοστά επί της %.

Γράφημα 8: Κριτήρια επιλογής της Δανίας για την υποδοχή των φοιτητών σε %

Ένας φοιτητής από το Βέλγιο, ο Mathieu, όπως μας ανέφερε και ο ίδιος δημιούργησε συνεργασία ανάμεσα στο πανεπιστήμιο του Βελγίου με της Δανίας. Το πανεπιστήμιο προέλευσης δεν γνώριζε για το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Ο φοιτητής αυτός είχε ένα φίλο στην Δανία που ήταν τον προηγούμενο χρόνο φοιτητής Erasmus στο πρόγραμμα Heart- Head – Hands του Via και αποφάσισε πως ήθελε να

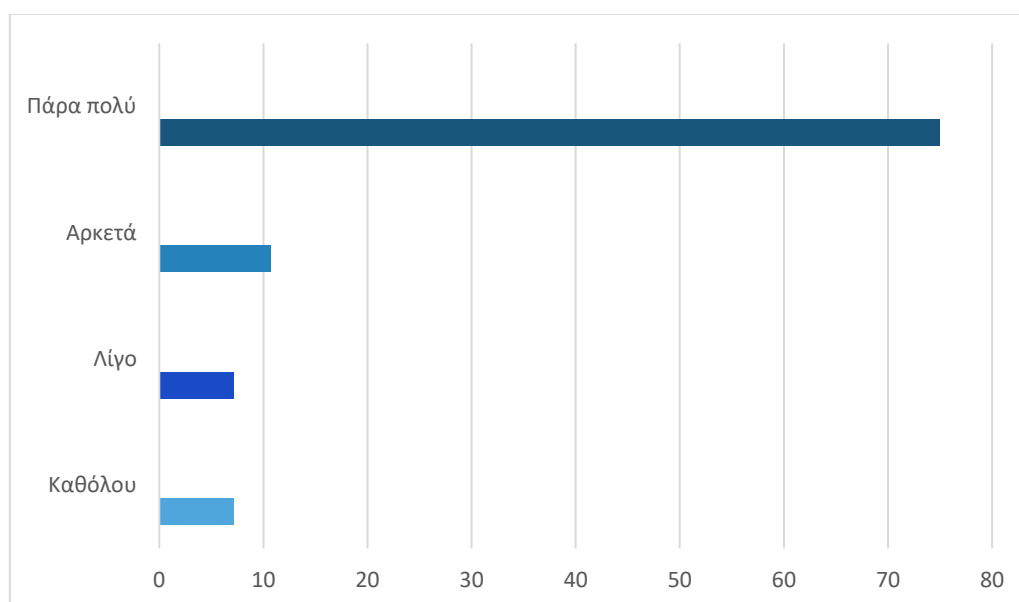
πραγματοποιήσει και το δικό του Erasmus σε αυτό το πανεπιστήμιο. Έτσι, λοιπόν, δημιούργησε συνεργασία ανάμεσα στα δύο πανεπιστήμια.

Επίσης, είναι πολύ σημαντικό να επισημανθεί πως η γραφειοκρατία στην Δανία είναι πολύ χαμηλή. Αν και δεν βρίσκεται σε μεγάλα ποσοστά στην έρευνα παρατηρήθηκε πως ήταν καταλυτικός παράγοντας για την καλύτερη ένταξη των φοιτητών στην χώρα.

Το μεγαλύτερο ποσοστό το έχει η εκπαίδευση. Η εκπαίδευση στην Δανία, όπως και σε όλες τις Σκανδιναβικές χώρες διαφέρει σε σχέση με των υπόλοιπων χωρών. Στην Δανέζικη εκπαίδευση κύρια θέση κατέχουν τεχνικές, όπως ομαδοσυνεργατική μάθηση, αυτοαξιολόγηση, αυτοαναζήτηση. Επιπλέον, η ελευθερία διακατέχει όλους τους τομείς της εκπαίδευσης. Οι φοιτητές δεν παρακολουθούν τόσο συχνά διαλέξεις, ασχολούνται περισσότερο για την συγγραφή εργασιών και την παρουσίαση τους σε ομάδες.

5.2.2. Βοήθησαν οι διοικητικές υπηρεσίες του πανεπιστημίου τους φοιτητές πριν και κατά την διάρκεια διαμονής τους στην Δανία;

Γράφημα 9: Πόσο βοήθησαν οι διοικητικές υπηρεσίες τους φοιτητές του πανεπιστημίου σε %

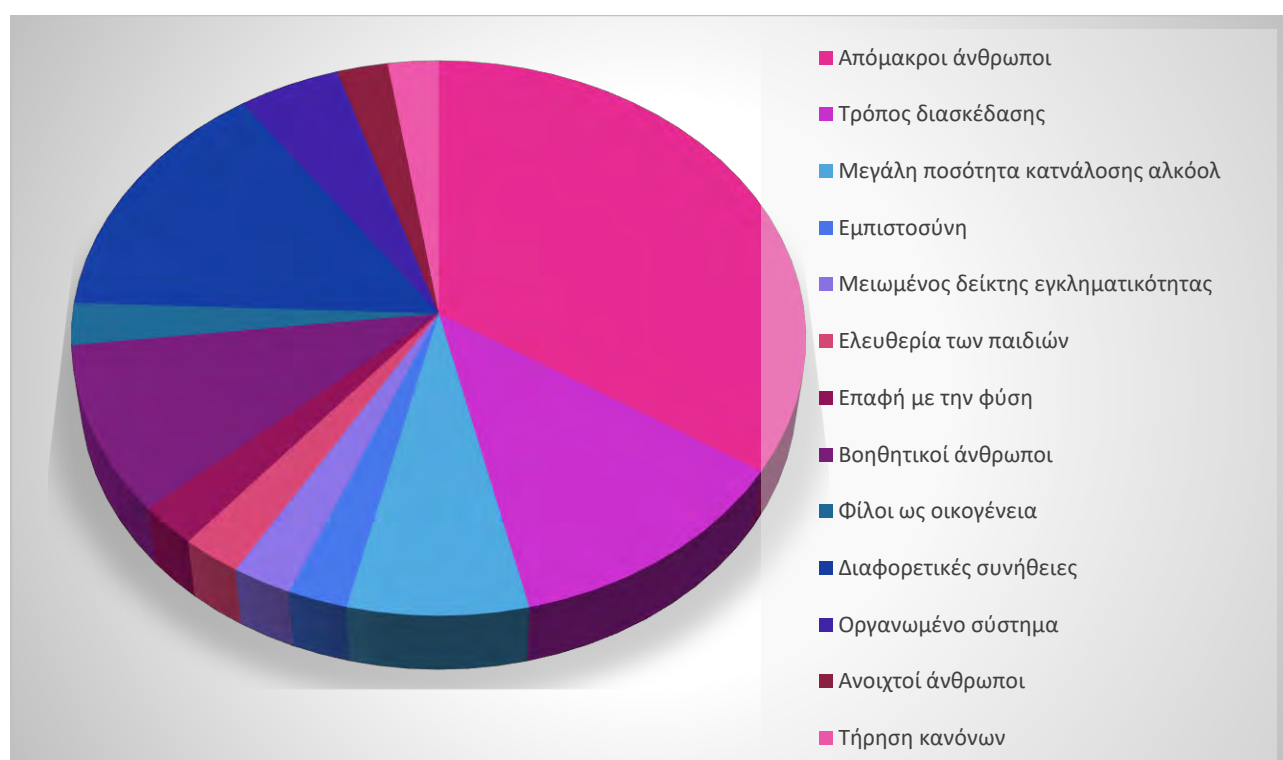
Από το σύνολο του δείγματος των φοιτητών της έρευνας παρατηρήθηκε πως το 75% θεωρούν πως οι διοικητικές υπηρεσίες του πανεπιστημίου τους βοήθησαν πάρα πολύ τόσο πριν όσο και κατά την διάρκεια του Erasmus για τα ζητήματα που

προκύπταν και τις γραφειοκρατικές διαδικασίες. Το 11% απάντησε πως των βοήθησαν αρκετά, το 7% λίγο ενώ τέλος άλλο ένα 7% θεωρεί πως δεν τον βοήθησαν καθόλου.

Γενικά στην Δανία οι άνθρωποι είναι πολύ βοηθητικοί και συνεργάσιμοι. Οι γραφειοκρατικές διαδικασίες και τα προβλήματα που τυχόν μπορεί να δημιουργηθούν λύνονται πολύ γρήγορα. Αυτό μπορεί να φανεί και από τις αποκρίσεις των ερωτηθέντων στην παραπάνω ερώτηση. Οι φοιτητές θεωρούν πως τους βοήθησαν πολύ οι διοικητικές υπηρεσίες της Δανίας πριν και κατά την διάρκεια των σπουδών τους.

5.2.3. Η κοινωνική ζωή στην Δανία σε σύγκριση με την χώρα προέλευσης.

Γράφημα 10: Κοινωνική ζωή Δανίας VS άλλες χώρες.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων με 35% θεωρεί ότι οι άνθρωποι στην Δανία είναι πιο απόμακροι. Μόνο το 2,5% πιστεύει το αντίθετο, δηλαδή, ότι είναι πιο κοινωνικοί. Ο τρόπος διασκέδασης στην Δανία για το 12,5% είναι διαφορετικός, που απορρέει από το γεγονός ότι το 7,5% θεωρεί πως στην Δανία γίνεται μεγαλύτερη κατανάλωση του αλκοόλ. Τα λόγια της Anna αποτελεί ένα παράδειγμα Anna: «Οι Δανοί είναι πιο κλειστοί άνθρωποι, μόνο την Παρασκευή και το Σάββατο που βγαίνουν έξω είναι πιο χαλαροί και αυθόρμητοι. Εμείς είμαστε τρελοί όλη την εβδομάδα, πιο ανοιχτοί άνθρωποι και είναι πιο εύκολο να ενταχθείς σε μία ομάδα ανθρώπων από την Σλοβενία, γιατί είμαστε από την αρχή έτσι. Ενώ με τους Δανούς χρειάζεται χρόνο να τους γνωρίσεις καλύτερα για να ανοιχτούν.» Το 2,5% υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι που ζουν

στην Δανία δείχνουν ευκολότερα εμπιστοσύνη. Επίσης, ένα ποσοστό της τάξης του 2,5% πιστεύει πως η χώρα έχει μειωμένο δείκτη εγκληματικότητας. Το επόμενο 5%, χαρακτήρισε το πολιτειακό σύστημα της Δανίας ως οργανωμένο. Επιπροσθέτως, ένα ακόμα 2,5% διατύπωσε την άποψη πως σε αυτή την χώρα πραγματοποιείτε σωστή τήρηση των κανόνων από τους πολίτες. Παρατηρούν (2,5%) την επαφή των Δανών με την φύση. Το 15% ανέφερε πως το πρόγραμμα ζωής γενικά είναι διαφορετικό στην Δανία. Ενώ, τέλος, ένα 10% χαρακτήρισε τους Δανούς ως βοηθητικούς.

Η Alice αναφέρει κάποια λόγια για τους Δανούς και την χώρα: *«Οι άνθρωποι είναι πολύ βοηθητικοί αλλά από την άλλη πλευρά απόμακροι. Για παράδειγμα η εστία στην χώρα μου είναι σαν το σπίτι μου, όλοι είμαστε πάρα πολύ κοντά. Αντίθετα στην Δανία δεν ισχύει κάτι τέτοιο με τους Δανούς φοιτητές, καθώς είναι πιο απόμακροι.»*

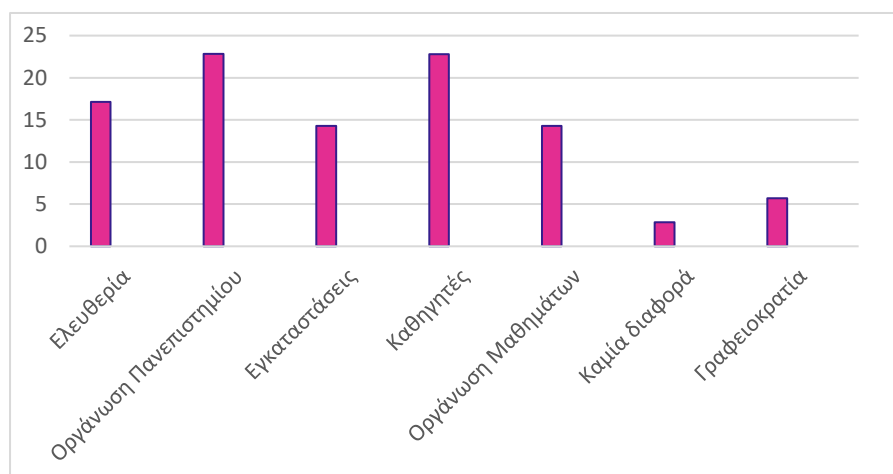
5.2.4. Διαφορές ανάμεσα στην Δανία και στις άλλες χώρες (προέλευσης των φοιτητών), όσον αφορά τη λειτουργία του πανεπιστημίου.

Όπως, βλέπουμε στο γράφημα 11, οι υψηλότερες συγκεντρώσεις των ποσοστών, για τις διαφορές ανάμεσα στο πανεπιστήμιο της χώρας υποδοχής και της χώρας προέλευσης, βρίσκονται στο 22,8% για την οργάνωση του πανεπιστημίου. Στην συνέχεια την δεύτερη θέση με τα υψηλότερα ποσοστά κατέχει η κατηγορία, για τους καθηγητές πως ενδιαφέρονται περισσότερο με ποσοστά 22,8%. Όπως ανέφερε μία συνεντευξιαζόμενη «Μιλάς στους καθηγητές με το μικρό τους όνομα». Έπειτα, το 17,14% των συμμετεχόντων έκαναν αναφορά για την ελευθερία σε όλα τα επίπεδα του πανεπιστημίου. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια ενός από τους συνεντευξιαζόμενους: *«Εμείς στο Βέλγιο χρησιμοποιούμε υπολογιστές και έχουμε διαλέξεις ενώ στην Δανία υπάρχει απόλυτη ελευθερία σε όλους τους τομείς του πανεπιστημίου».* Με 14,28% οι ερωτηθέντες συμπλήρωσαν ως διαφορά τις εγκαταστάσεις. Και ένα άλλο 14,28% για την οργάνωση των μαθημάτων, στοιχείο που μπορούμε να το διακρίνουμε στα λόγια του συγκεκριμένου συνεντευξιαζόμενου *«Οι εξετάσεις στην Δανία είναι με παρουσιάσεις, εργασίες και συζήτηση ενώ στην Σλοβενία πρέπει να διαβάσεις ένα βιβλίο και δώσεις γραπτές εξετάσεις».* Σε χαμηλά ποσοστά βρίσκεται η γραφειοκρατία με 5,7%. Τέλος, ένα 2,85% απάντησε πως δεν παρατήρησε καμία διαφορά.

Το ενδιαφέρον μας κέντρισε το γεγονός πως δύο φοιτήτριες που προέρχονται από την ίδια χώρα και το ίδιο πανεπιστήμιο είχαν διαφορετική απάντηση στην συγκεκριμένη ερώτηση. Η πρώτη ανέφερε ως διαφορά την οργάνωση των μαθημάτων,

το οποίο έρχεται σε αντίθεση με την απόκριση της δεύτερης πως δεν υπάρχει αισθητή διαφορά.

Γράφημα 11: Διαφορές Πανεπιστημίων σε %

5.2.5. Συγκρίνοντας τις μεθόδους διδασκαλίας ανάμεσα στα δύο πανεπιστήμια.

Αναλύοντας τις συνεντεύξεις καταλήξαμε σε μία γενική εικόνα των πανεπιστημίων στην Δανία όσο αναφορά τις μεθόδους διδασκαλίας. Αρχικά, το πιο σημαντικό στοιχείο αποτελεί η πρακτική διδασκαλία “Learning by doing”, η οποία συγκεντρώνει το 45%. Στην συνέχεια, βρίσκεται η ομαδοσυνεργατική μάθηση (στα αγγλικά χρησιμοποιείται ο όρος Team – Group Work), η οποία ανέρχεται σε 25%. Τα ποσοστά της συγκλίνουν με εκείνα της συζήτησης ως μέθοδο διδασκαλίας με 20%. Τέλος, την παρουσίαση και το project οι συνεντευξιζόμενοι τις αποδίδουν ένα 5% στην κάθε μία.

Όσον αφορά την χώρα προέλευσης γίνεται αναφορά σε τρεις μεθόδους διδασκαλίας παραδοσιακή διδασκαλία (80%) , ομαδοσυνεργατική (10%) και ατομική μάθηση (10%).

Στο συγκεκριμένο σημείο της έρευνας μας είναι ορθό να γίνει αναφορά στα λόγια ενός φοιτητή από την Φιλανδία, ο οποίος μας εξήγησε πως είναι δομημένο το σύστημα διδασκαλίας στην χώρα του και το σύγκρινε με την εμπειρία που αποκόμισε από την Δανία. *«Στην Φιλανδία το σύστημα διδασκαλίας στο πανεπιστήμιο μου ονομάζεται Individual Learning Διαλέγουν (στα ελληνικά μεταφράζεται ως ατομική μάθηση). Επιλέγουμε μόνη μας το θέμα που μας ενδιαφέρει να ασχοληθούμε, δημιουργούμε ένα project και το δουλεύουμε σε ομάδες. Στο τέλος, βγάζουμε ένα αποτέλεσμα για το τι μάθαμε. Δεν έχουμε καθηγητές. Ο καθένας έχει ένα ρόλο στη ομάδα. Δεν είχα καθηγητή-τρία για δύο χρόνια, γι’ αυτό όταν ήρθα στην Δανία μου άρεσε που*

είχα δίπλα μου καθηγητές. Αλλά δεν σπουδάζουν όλοι με αυτόν τον τρόπο, στο δικό μου πανεπιστήμιο έχουν επιλέξει αυτό το σύστημα».

Επίσης, ενδιαφέρον είναι και τα στοιχεία που μας παρουσιάζει μία φοιτήτρια από την Σλοβενία για το πρόγραμμα του πανεπιστημίου της. «Στο πρόγραμμα που συμμετέχω στην Σλοβενία υπάρχουν τρία επίπεδα. Αρχικά, παρακολουθούμε διαλέξεις, τα οποία σε δεύτερο επίπεδο μετατρέπονται σε σεμινάρια και τέλος συμμετέχουμε σε πρακτικά μαθήματα και χωριζόμαστε σε ομάδες των 10. Είμαστε σε έναν κύκλο και συζητάμε για τους εαυτούς μας και τις εμπειρίες μας. Γενικά δουλεύουμε πολύ σε ομάδες».

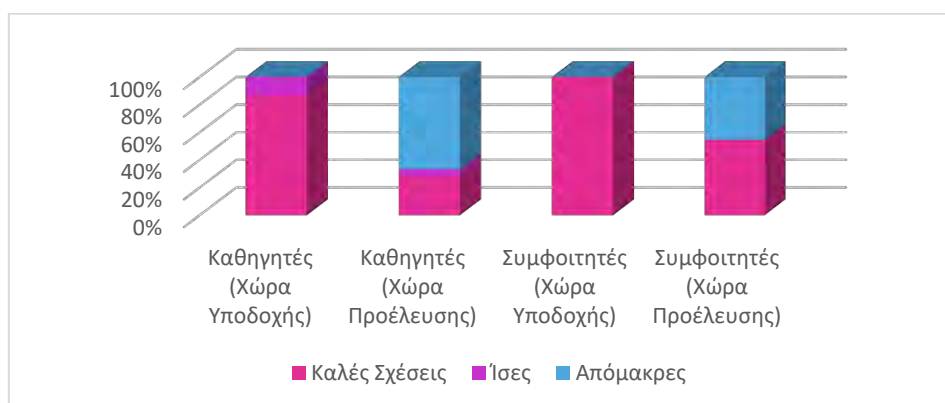
Μόνοι δύο από τους ερωτηθέντες, οι οποίες προέρχονται από την Ολλανδία δεν παρατήρησαν καμία αισθητή διαφορά. Γενικά, σύμφωνα με όσα έχουμε συμπεράνει κατά την διάρκεια της ερευνάς μας η Ολλανδία και η Δανία συγκλίνουν όσον αφορά το εκπαιδευτικό τους σύστημα.

Γράφημα 12: Διαφορές στις μεθόδους διδασκαλίας σε %

5.2.6. Σύγκριση κοινωνικών σχέσεων με συμφοιτητές και καθηγητές κατά την διάρκεια των σπουδών και στις δύο χώρες.

Γράφημα 13: Κοινωνικές σχέσεις στα δύο πανεπιστήμια σε %

Όπως μπορείτε να παρατηρήσετε στο παραπάνω γράφημα σε γενικά πλαίσια οι φοιτητές χαρακτηρίζουν τις σχέσεις τους καλές με τους συμφοιτητές και τους καθηγητές τους και στα δύο πανεπιστήμια.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τις σχέσεις με τους καθηγητές για την χώρα υποδοχής το 87% τις χαρακτηρίζει ως καλές, ενώ το 13% χρησιμοποιεί τον χαρακτηρισμό ισότιμες. Τα ποσοστά αυτά έρχονται σε αντίθεση με εκείνα για την χώρα προέλευσης το 66% θεωρεί πως οι σχέσεις του με τους καθηγητές του είναι απόμακρες, το 27% τις χαρακτηρίζει καλές και ένα 5% ισότιμες.

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι χαρακτήρισαν τις σχέσεις τους με τους συμφοιτητές τους στην Δανία ως φιλικές. Λόγω αυτού τα ποσοστά ανέρχονται στο 100%. Ενώ για την χώρα προέλευσης το 55% τις χαρακτηρίζει και αυτό φιλικές, ενώ το 45% ως απόμακρες.

Μία φοιτήτρια από το Βέλγιο δίνει ένα παράδειγμα και αιτιολογεί γιατί οι σχέσεις της με τους συμφοιτητές της στην Δανία θεωρεί πως είναι καλύτερες σε σχέση με το Βέλγιο. «Στην σχολή μου πίσω στο Βέλγιο έχουμε μαθήματα, στην διάρκεια των οποίων μαθαίνουμε να λειτουργούμε σε ομάδες, το ίδιο ισχύει περίπου και εδώ. Η μόνη διαφορά είναι πως στην σχολή μου έχουμε περισσότερο αγόρια, γιατί έχουμε μαθήματα σχετικά με την άθληση, ενώ εδώ υπερισχύουν τα κορίτσια, καθώς το αντικείμενο σχετίζεται περισσότερο με τις τέχνες. Λόγω του γεγονότος ότι όλοι είμαστε μία ομάδα έχει ως αποτέλεσμα οι σχέσεις μεταξύ μας να είναι πολύ καλές και όλοι μαζί είμαστε πολύ ενωμένοι».

Μία άλλη φοιτήτρια από την Αγγλία κάνει μία αναφορά για την δική την οπτική πάνω στην διαφορετικότητα κατά την διάρκεια του προγράμματος Erasmus+.

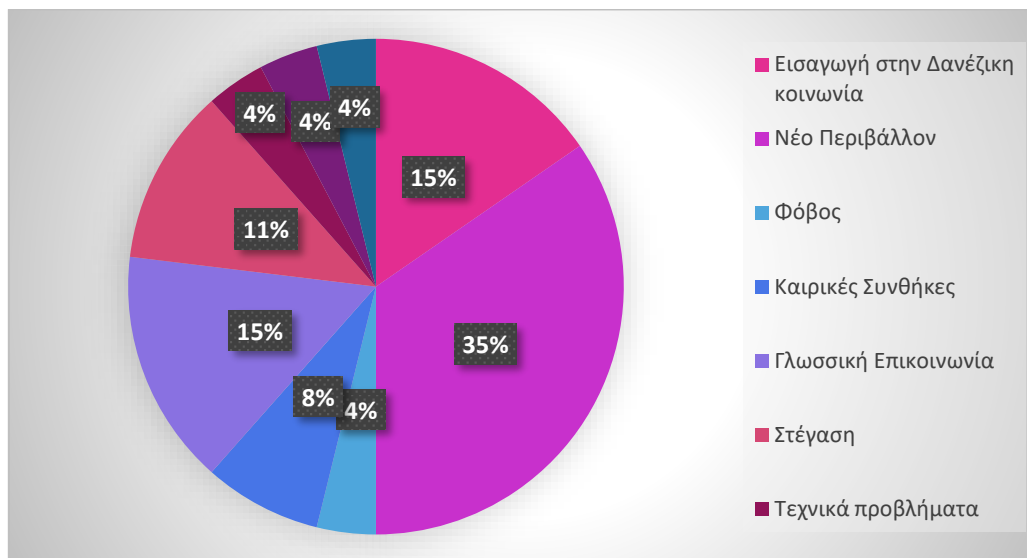

λέγοντας: «Δεν υπήρχαν πολλές διαφορές, η μόνη διαφορά είναι πως έχουμε διαφορετικό υπόβαθρο (ιστορικό) και πολιτισμικές διαφορές, αλλά δεν επηρεάζει αρνητικά τις σχέσεις μας».

5.2.7. Προσαρμογή στην χώρα υποδοχής και οι δυσκολίες της διαδικασίας αυτής.

Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες ξεκίνησα λέγοντας «πως δεν είχαν πολλές δυσκολίες ή ότι τελικώς δεν ήταν τόσο δύσκολά όσο πίστευαν πως θα είναι».

Γράφημα 14: Δυσκολίες κατά την διαδικασία προσαρμογής στην χώρα υποδοχής σε %.

Για την προσαρμογή των φοιτητών στο νέο περιβάλλον σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων βοήθησε ιδιαίτερα η σύναψη φιλικών σχέσεων, η δημιουργία νέων γνωριμιών και το σύστημα με τους buddies⁹. Μία από τις Ισπανίδες φοιτήτριες χαρακτηριστικά αναφέρει «Όταν είσαι Erasmus δημιουργείς μία ομάδα φίλων που γίνεται οικογένεια σου και βρίσκονται δίπλα σου σε ό,τι δυσκολίες χρειαστεί να αντιμετωπίσεις». Ενώ κάποιοι άλλοι φοιτητές θεωρούν ότι για να συνηθίσεις το νέο περιβάλλον πρέπει να αποβάλλεις το άγχος και να αντιμετωπίζεις τις δυσκολίες μεθοδικά. Επιπρόσθετο στοιχείο αποτελεί πως με την δημιουργία σχέσεων αντιμετωπίζεται και το ζήτημα με τον καιρό. Η διάθεσή σου βελτιώνεται και μπορείς να λειτουργήσεις καλύτερα σε όλους τους τομείς της ζωής σου. Μία άλλη φοιτήτρια

⁹ Buddies: Δανοί εθελοντές φοιτητές που ήταν υπεύθυνοι για τους Ερασματικούς φοιτητές κατά την προσαρμογή στην νέα χώρα, καθώς και καθ' όλη την διάρκεια παραμονής τους στην χώρα και στο πανεπιστήμιο.

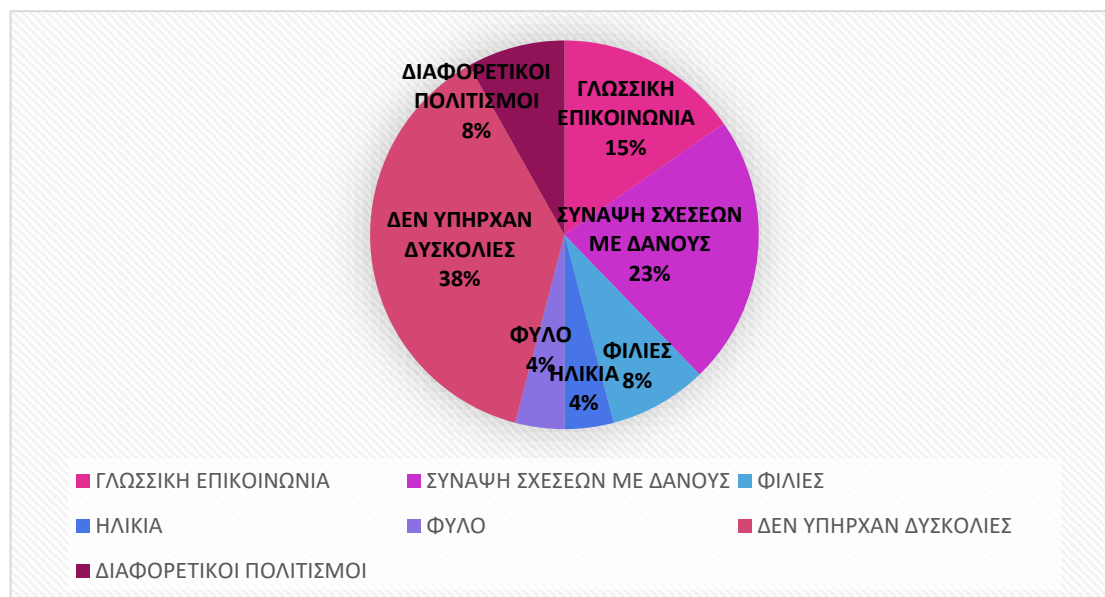
από την Ιταλία αναφέρει: «Εμένα αυτό που με βοήθησε να αντιμετωπίσω τις δυσκολίες είναι ότι μέναμε όλοι μαζί στην εστία και μπορούσαμε να κάνουμε πράγματα όπως είναι το μαγείρεμα». Για την φοιτήτρια από την Πολωνία, όπως αναφέρει η ίδια εκείνο που την βοήθησε ιδιαίτερα ήταν πως ήρθε με μία φίλη από την χώρα της και η υποδοχή των καθηγητών στο νέο της πανεπιστήμιο.

Μία άλλη φοιτήτρια από την Αυστραλία έκανε αναφορά για τους Δανούς, λέγοντας, «Ήθελα να αναπτύξω φιλίες και σχέσεις με τους Δανούς αλλά δεν μπόρεσα, καθώς είναι πολύ δύσκολο να ενταχθείς στον κύκλο τους. Λόγω αυτού, πολλές φορές ένιωθα απομονωμένη και δεν μου δόθηκε η δυνατότητα να γνωρίσω την Δανέζικη κουλτούρα». Για να δημιουργήσουμε μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τις σχέσεις των φοιτητών με τους Δανούς θα ήταν ορθό να παραθέσουμε τα λόγια την φοιτήτριας από το Βέλγιο. «Οι Δανοί, όχι όλοι, γιατί κάποιοι είναι πολύ καλοί, αλλά κάποιοι Δανοί που γνώρισα θέλει πολύ χρόνο για να τους γνωρίσεις και ίσως να σε εμπιστευτούν, αυτό μπορεί να ήταν το δύσκολο μέρος αλλά για όλα τα υπόλοιπα δεν ήταν τόσο δύσκολο»

5.3. Η διαδικασία ένταξης των φοιτητών στην Δανία.

5.3.1. Τυχόν δυσκολίες που υπήρχαν κατά την διαδικασία ένταξης με τους φοιτητές από το πρόγραμμα Erasmus+ και του Δανούς φοιτητές και πως αντιμετωπίστηκαν.

Γράφημα 15: Δυσκολίες κατά την διαδικασία ένταξης σε %.

Το 37% που αποτελεί και το μεγαλύτερο ποσοστό ανέφερε κατά την διεξαγωγή των συνεντεύξεων πως δεν αντιμετώπισε δυσκολίες ούτε με τους φοιτητές από το πρόγραμμα ούτε με τους Δανούς φοιτητές. Το υπόλοιπο 63% ανέφερε διάφορες δυσκολίες, τις οποίες μπορείτε να δείτε αναλυτικά στο παραπάνω Γράφημα (15). Το πως αντιμετώπισαν τις δυσκολίες αυτές αναλύεται παρακάτω.

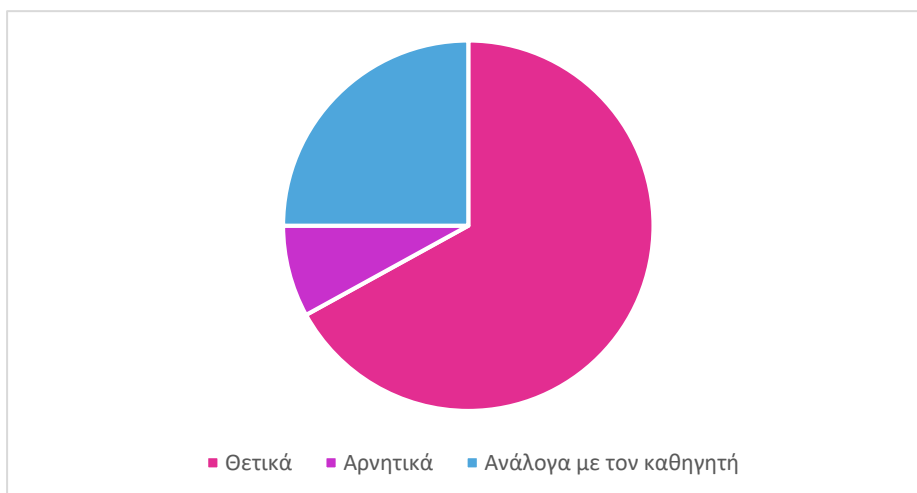
Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες το σύστημα στο πανεπιστήμιο είναι με τέτοιο τρόπο οργανωμένο για την ομαλή ένταξη των φοιτητών. Γενικά στο πανεπιστήμιο είναι προετοιμασμένοι να έχουν φοιτητές από άλλες χώρες, καθώς πολλοί επιλέγουν την Δανία και τα πανεπιστήμια της για Erasmus. Επίσης, υπάρχει το πρόγραμμα «Buddie», για το οποίο έχει γίνει αναφορά προηγουμένως. Ένας από τους φοιτητές χαρακτηριστικά αναφέρει: *«Υπάρχουν πολλές ευκαιρίες να γνωρίσεις τα άτομα που βρίσκονται γύρω σου και να αναπτύξεις φιλικές σχέσεις μαζί τους».*

Οι φοιτητές που συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus, βρίσκονται στην ίδια θέση και θέλουν να δημιουργήσουν φιλίες και να έχουν μία ένταξη στην νέα χώρα και στις νέες συνθήκες χωρίς προβλήματα. Όλοι είναι πολύ κοινωνικοί άνθρωποι.

Παρ' όλα αυτά δεν ισχύει το ίδιο με τους Δανούς φοιτητές, καθώς είναι πολύ δύσκολο να έχεις επαφές μαζί τους. Μία φοιτήτρια είπε *«Είναι κλειστοί άνθρωποι, σε κάποιες περιπτώσεις θα μπορούσες να του χαρακτηρίσεις «κρύου»ς. Ιδιαίτερα στην αρχή. Έχουν ήδη τους φίλους τους και είναι πιο επιφυλακτοί με τους ανθρώπους από άλλες χώρες. Κάποιοι είναι καλοί αλλά με τους περισσότερους δεν έχεις επαφές.»* Σύμφωνα με τους φοιτητές των συνεντεύξεων επικοινωνία υπήρχε μόνο με τους buddies, οι οποίοι βοηθούσαν σε ότι προβλήματα είχαν οι φοιτητές Erasmus. Ένας από τους συνεντευξιζόμενους ανέφερε *«Για τους Δανούς η χρήση αλκοόλ τους βοηθάει να νιώσουν πιο άνετα και να κοινωνικοποιηθούν».*

5.3.2. Πως αντιμετωπίζονται οι φοιτητές από τους καθηγητές του πανεπιστημίου υποδοχής.

Γράφημα 16: Συμπεριφορά καθηγητών προς τους φοιτητές στην Δανία σε %.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων, που ανέρχεται σε 67% θεωρεί πως αντιμετωπίστηκε θετικά από τους καθηγητές στο πανεπιστήμιο της Δανίας. Ένα 25% ανέφερε πως είναι ανάλογα με τον καθηγητή. Ενώ, τέλος, ένα 8% θεωρεί πως δεν υπήρχε καθόλου καλή επικοινωνία. Οι φοιτητές είπαν:

«Με αντιμετωπίζουν ισότιμα, όπως αντιμετωπίζουν και έναν Δανό φοιτητή».

«Μία από τις καθηγήτριές μου την νιώθω σαν την μαμά μου».

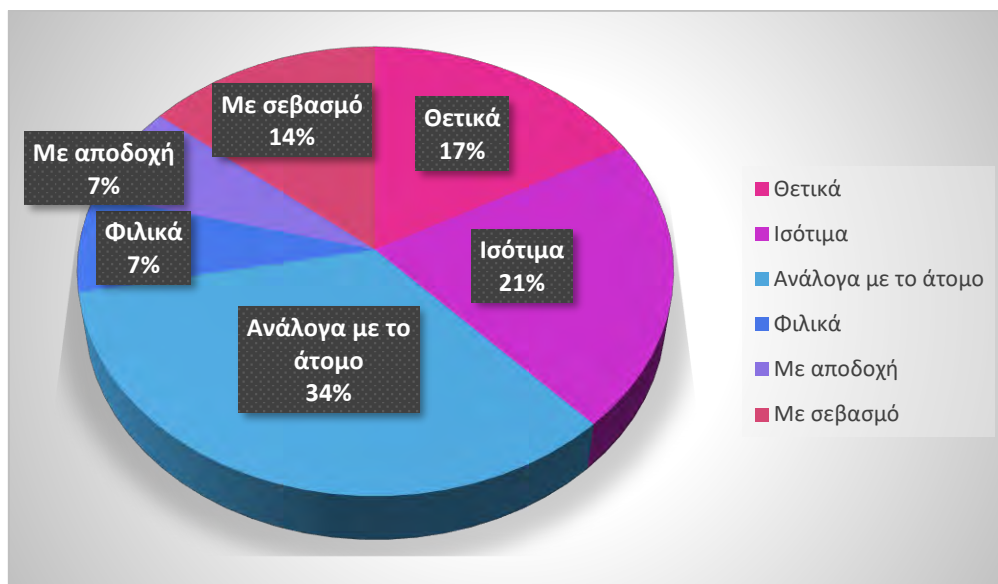
Ενώ μία άλλη φοιτήτρια είπε πως: *«Κάποιους όμως τους βρίσκω απόλυτους, δεν ξέρουν να δίνουν σωστά συμβουλές, και αποδυναμώνουν τους φοιτητές».*

Μέσα από τα λόγια των φοιτητών, λοιπόν, φαίνεται πως η σχέση τους με τους καθηγητές τους ήταν ιδιαίτερα καλή. Οι καθηγητές στην Δανία ήταν βοηθητικοί, εξυπηρετικοί, έχοντας γνώση για το αντικείμενό τους και η συμβολή τους ήταν καίρια για την καλύτερη προσαρμογή των φοιτητών. Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες λίγοι ήταν οι καθηγητές, οι οποίοι είχαν μία πιο αρνητική και απόμακρη στάση απέναντι τους. Με κάποιους από του καθηγητές οι φοιτητές είχαν τόσο θερμές και καλές σχέσεις που τους θεωρούσαν ως δικούς τους ανθρώπους, στους οποίους μπορούσαν να στηριχθούν στις δύσκολες στιγμές κατά τη διάρκεια διαμονής τους στην Δανία. Είναι ιδιαίτερα σημαντική αυτή η σχέση των φοιτητών με τους καθηγητές τους, για να έχουν οι ίδιοι οι φοιτητές την όσο δυνατόν καλύτερη εμπειρία από την ξένη χώρα. Επίσης, να έχουν δίπλα τους έναν άνθρωπο σε μεγαλύτερη ηλικία, ο οποίος έχει μία πιο ώριμη

σκέψη και γνωρίζει πως λειτουργεί η χώρα. Γι' αυτό τα δεδομένα αυτά είναι ιδιαίτερα σημαντικά για να κατανοήσουμε καλύτερα την προσαρμογή των φοιτητών στην Δανία και τις θετικές εκβολές αυτής της προσαρμογής.

5.3.3. Πως θεωρούν οι ίδιοι οι φοιτητές πως αντιμετωπίζουν το διαφορετικό;

Γράφημα 17: Συμπεριφορά προς το διαφορετικό σε %.

Τα ποσοστά δείχνουν πως το 34% θεωρεί πως η συμπεριφορά του συγκλίνει ανάλογα με το άτομο που έρχεται σε επαφή. Το 21% των ερωτηθέντων θεωρεί πως αντιμετωπίζει το διαφορετικό με το ίδιο τρόπο. Όπως φαίνεται και στο γράφημα 17 το 17% είπε πως η συμπεριφορά του είναι θετική. Ένα 14% με σεβασμό, ένα 7% με αποδοχή και ένα άλλο 7% χαρακτήρισε την συμπεριφορά του φιλική.

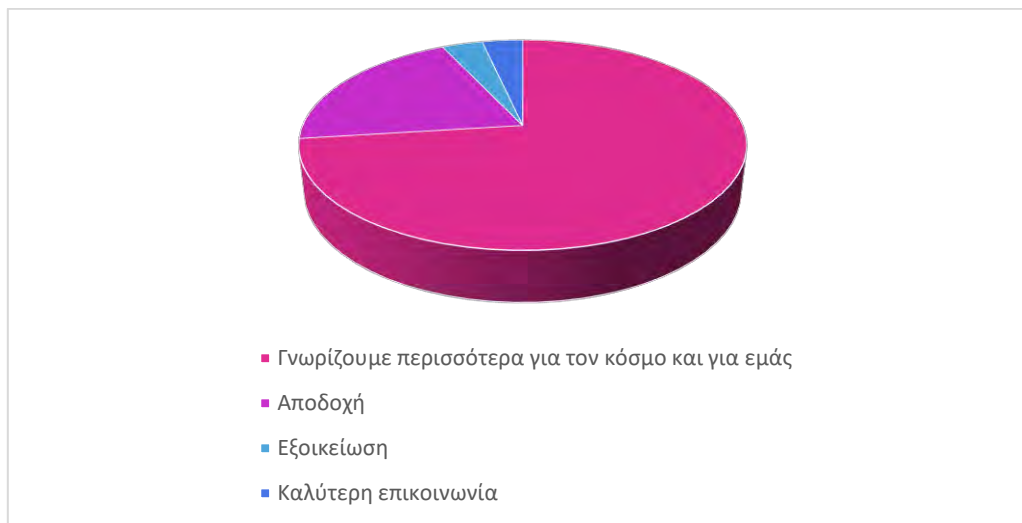
Στην συνέχεια, παραθέτουμε κάποια από τα λόγια των ερωτηθέντων, τα οποία όπως θα παρατηρηθεί συγκλίνουν με εκείνα των ποσοστών.

Η Klaudia από την Πολωνία είπε: «Στην αρχή είμαι λίγο απόμακρη και τους κρίνω αλλά με τον χρόνο αλλάζω γνώμη όταν τους μαθαίνω καλύτερα». Τα λόγια της φοιτήτρια από το Βέλγιο ήταν «Προσπαθώ από κάθε άνθρωπο και πολιτισμό να πάρω τα θετικά. Στην αρχή ήταν λίγο περίεργα αλλά μετά ήταν πολύ ενδιαφέρον και τώρα πια είναι μέρος της ζωής μας». Μία άλλη προσέγγιση είναι εκείνη της Mela από την Αυστρία: «Στην αρχή παρατηρώ τα άτομα, μιλάω μαζί τους και στο τέλος επιλέγω αν θέλω να έχω κάποια παραπάνω σχέση μαζί τους ή όχι.»

5.3.4. Πως επηρέασε τους φοιτητές η εμπειρία αυτή όσον αφορά την διαφορετικότητα;

Τα λόγια της Alice μας δίνουν μία εικόνα για την σημαντικότητα του προγράμματος Erasmus+ όσον αφορά την διαφορετικότητα. Η φοιτήτρια είπε: «*Το πιο σημαντικό που έμαθα εδώ όσο αναφορά την διαφορετικότητα είναι πως είναι καλό να είμαστε διαφορετικοί, δεν γίνεται να είμαστε όλοι ίδιοι*».

Γράφημα 18: Η επίδραση αυτής της εμπειρίας των φοιτητών σε σχέση με την διαφορετικότητα σε %.

Σύμφωνα με το Γράφημα 17, το 73% θεωρεί πως έμαθε περισσότερα για τον κόσμο και για τον εαυτό του. Το 20% έμαθε πως να αποδέχεται και να είναι πιο ανοιχτός στο διαφορετικό. Το 3,5% εξοικειώθηκε και ένα άλλο 3,5% έμαθε να το αποδέχεται.

Πιο σημαντικά είναι τα λόγια των ερωτηθέντων που μας δίνουν μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα. Η Natsuki από την Ιαπωνία συγκρίνει την χώρα της με την Δανία, όσον αφορά την διαφορετικότητα, λέγοντας, «*Στην Ιαπωνία δεν υπήρχαν πολλοί άνθρωποι από άλλες χώρες έτσι δεν εκεί δεν είχα την ευκαιρία να έχω επαφή με ανθρώπους από άλλους πολιτισμούς. Στην Δανία, όμως, τα πράγματα είναι διαφορετικά, εδώ έμαθα πολύ πως μπορώ να επικοινωνώ με άτομο με διαφορετικό ιστορικό και απόψεις. Εδώ η δημοκρατία κατέχει κύρια θέση, μαζί με την επικοινωνία. Τώρα θεωρώ πως μπορώ πιο εύκολα να επικοινωνήσω με άτομα που έχουν άλλες απόψεις από την δική μου. Θεωρώ πως οι Ιάπωνες ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την εικόνα που έχουν οι άλλοι για αυτούς, φοβούνται και γι' αυτό είναι απόμακροι*».

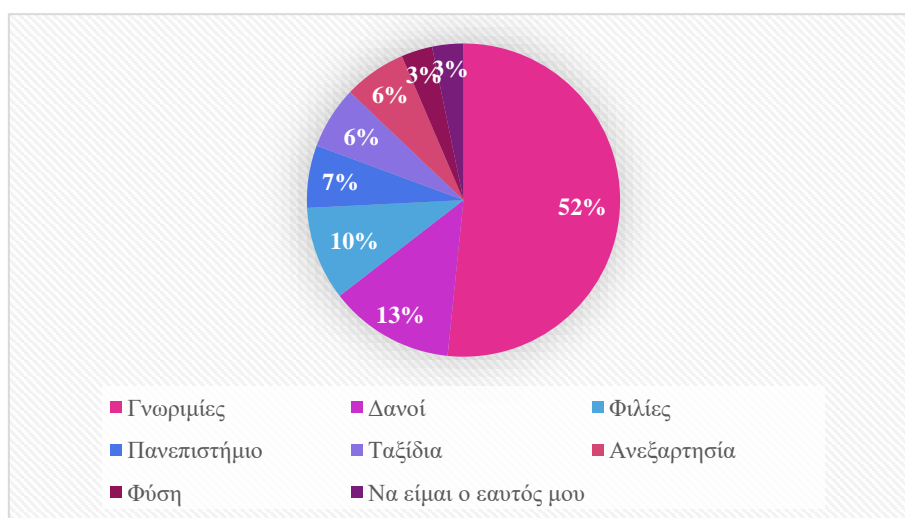
Επίσης, σημαντικά είναι και τα λόγια της Tjasa D, η οποία μοιράζεται μαζί μας την εμπειρία και μας φωτογραφίζει με λόγια την δική της αλλαγή. «*Ζούμε στο όπως το*

αποκαλούν «γκέτο της Δανίας». Εδώ έχω δει πολλούς μουσουλμάνους κάτι με το οποίο δεν είχα επαφή τόσο στην Λιουμπλιάνα. Χρειάστηκε χρόνος για να το συνηθίσω. Όπως, επίσης, κατάλαβα πως όλοι προερχόμαστε από διαφορετικά περιβάλλοντα και έχουμε διαφορετικές ιδέες, εμπειρίες. Και είναι σημαντικό να το έχεις στο μυαλό σου όταν επικοινωνείς μαζί τους. Και αυτό είναι κάτι που έμαθα».

5.3.5. Οι θετικές και αρνητικές εμπειρίες των φοιτητών κατά τη διάρκεια διαμονής τους στην Δανία.

Όπως είναι φυσικό οι φοιτητές κατά τη διάρκεια διαμονής τους στη Δανία απόκτησαν τόσο θετικές όσο και αρνητικές εμπειρίες. Έτσι, λοιπόν, μοιράστηκαν μαζί μας κάποιες από αυτές. Στο παρακάτω γράφημα 19 παραθέτουμε τις θετικές εμπειρίες των φοιτητών:

Γράφημα 19: Οι θετικές εμπειρίες των φοιτητών κατά τη διάρκεια διαμονής τους στην Δανία σε %.

Σύμφωνα με το γράφημα 19, οι φοιτητές θεωρούν πως οι άνθρωποι που γνώρισαν το συγκεκριμένο διάστημα αποτελεί μία από τις πιο ευχάριστες εμπειρίες τους, αυτό φαίνεται καθώς το ποσοστό ανέρχεται στο 52%. Ο Efred μοιράστηκε μαζί μας ένα πολύ όμορφο συναίσθημα: «Το αίσθημα όταν είσαι με ανθρώπους και μοιράζεσαι στιγμές. Εκείνη την στιγμή δεν θέλεις να είσαι πουθενά αλλού στον κόσμο».

Αξιοσημείωτο είναι πως το 13% θεωρούν την επαφή τους με τους Δανούς, ως μία πολύ καλή εμπειρία. Για παράδειγμα, η Anna ανέφερε: «Η buddy (Φοιτητής Δανίας) μου τους προσκάλεσε σπίτι τους. Ήταν ευγενική, φιλική και γενικά η όλη της συμπεριφορά ήταν πολύ καλή. Μας έδειξε πως οι Δανοί συμπεριφέρονται στους

ανθρώπους από άλλες χώρες. Άμα σε προσκαλέσουν σπίτι τους είναι πολύ φιλικοί και ευχάριστοι».

Έπειτα, το 10% των συμμετεχόντων έκανε αναφορά για τις φιλίες. Η Tjasa L. μας ανέφερε μία πολύ όμορφη στιγμή, ένας τρόπος με τον οποίο δημιουργούνται οι φιλίες στο Erasmus. *«Την πρώτη εβδομάδα όταν όλοι μαζί συνεργαστήκαμε για να φτιάξουμε τις στολές μας και διακοσμήσαμε το τραπέζι μας στον “Welcome Party”. Νομίζω ήταν ένας τρόπος που γνωριστήκαμε και βρεθήκαμε πιο κοντά. Για να ενωθεί η όλη ομάδα. Μου άρεσε ο τρόπος που δουλεύαμε και πόσο ωραία περάσαμε μαζί κατά την διάρκεια του πάρτι. Μάθαμε περισσότερο ο ένας τον άλλον. Κάποια στιγμή ήμασταν όλη στην πίστα και χορεύαμε μαζί, μου έχει μείνει στην μνήμη. Ήταν η αρχή μίας πολύ όμορφης φιλίας».*

Το 7% ανέφερε ως την πιο θετική εμπειρία, το πανεπιστήμιο και γενικότερα η εκπαίδευση. Ο Mathieu μοιράστηκε μαζί μας την εμπειρία τους από την πρακτική του, σε σχέση με την εκπαίδευση *«Κατά την διάρκεια της πρακτικής μου δόθηκε η δυνατότητα να περάσω χρόνο με πολλούς ανθρώπους από διαφορετικούς πολιτισμούς, άτομα με ειδικές ανάγκες. Μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση πως στην Δανία αντιμετωπίζουν με πολύ διαφορετικό τρόπο τους ανθρώπους με αναπηρίες σε σχέση με το Βέλγιο. Για μένα αυτή ήταν πολύ καλή εμπειρία, καθώς πήρα ιδέες και έμαθα πολλά για τον συγκεκριμένο τομέα που θα μου είναι χρήσιμα για την μελλοντική μου εργασία ως κοινωνικός λειτουργός».*

Ένα 6% θεωρεί πως τα ταξίδια ήταν για εκείνους μία ευχάριστη στιγμή. Η Clara *«Όλοι οι φίλοι που έχω εδώ. Μία μέρα με τον ήλιο που καθόμασταν όλοι μαζί».*

Ακόμα, ένα 6% θεωρεί πως το σημαντικότερο που απόκτησε ήταν ανεξαρτησία, δηλαδή, να μάθει να μένει μόνος/η τους σε μία διαφορετική χώρα. Η Marina μας είπε: *«Η ανεξαρτησία που έχω εδώ. Γιατί πίσω στην Αγγλία υπάρχουν οι γονείς, οι οποίοι βοηθάν σε διάφορες καταστάσεις, ενώ εδώ έχω τον απόλυτο έλεγχο».*

Επιπλέον, ένα 4% ανέφερε πως η επαφή με την φύση στην Δανία ήταν μία πολύ θετική και ευχάριστη εμπειρία. Η Beatriz μας είπε: *«Ήμουν βόλτα και νομίζαμε θα είναι βαρετά αλλά τελικά περάσαμε πάρα πολύ ωραία. Λόγω της φύσης».*

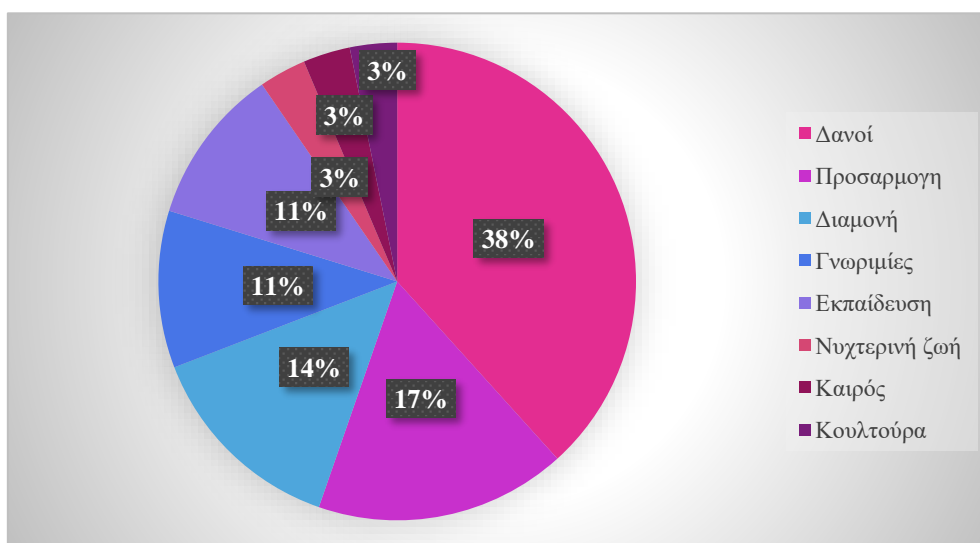
Τέλος, για ένα 4% θεωρεί πως στο πλαίσιο που ζούσε στην Δανία μπορούσε να είναι ο εαυτός τους και κανένας δεν τον έκρινε αρνητικά. Η Tjasa K. Είπε: *«Το ότι μπορώ να είμαι ο εαυτός μου και κανείς δεν με κρίνει εδώ είναι μία θετική εμπειρία για εμένα».*

Μέσα από όλες αυτές τις πληροφορίες φαίνεται πως οι άνθρωποι που γνώρισαν οι φοιτητές ήταν η πιο ευχάριστη εμπειρία που αποκόμισαν κατά τη διάρκεια του Erasmus και της διαμονής τους στην Δανία. Έπειτα, για εκείνους ήταν πολύ σημαντική η επαφή που είχαν με τους Δανούς, καθώς ένα ποσοστό από αυτούς είχαν θετική στάση απέναντι τους τους κάλεσαν στο σπίτι τους, ήταν βοηθητικοί και εξυπηρετικοί. Οι φιλίες που δημιούργησαν οι φοιτητές αποτελεί και αυτό μία θετική εμπειρία, καθώς δεν ήταν απλά φιλίες αλλά με τον καιρό μετατράπηκε σε οικογένεια. Έπειτα, έκανα αναφορά για τη φύση, τα ταξίδια, το πανεπιστήμιο – εκπαίδευση, την ανεξαρτησία και πως εκείνη μέσα σε όλο αυτό το πλαίσιο μπορούσαν να είναι ειλικρινείς και ο εαυτός τους.

Στο επόμενο γράφημα παραθέτουμε τις αρνητικές εμπειρίες των φοιτητών:

Γράφημα 20: Οι αρνητικές εμπειρίες των φοιτητών κατά τη διάρκεια διαμονής τους στην Δανία σε %.

Σύμφωνα με το γράφημα 20, το μεγαλύτερο ποσοστό, το οποίο ανέρχεται στο 38% θεωρεί ως αρνητική εμπειρία την επαφή με τους Δανούς. Για παράδειγμα, η Lea ανέφερε πως: «Μερικές φορές όταν μιλάω με Δανούς και καταλαβαίνουν ότι δεν είμαι Δανέζα σταματούν να μιλάνε και έχουν μία πιο απόμακρη στάση σε μένα». Η Bianca, επίσης, είχε μία πολύ αρνητική εμπειρία με Δανούς μέσα στην εστία «Ήταν ένας άντρα που είχε μπει στο δωμάτιο μου και προσπαθούσα να τον διώξω. Όταν ήρθε η αστυνομία δεν με ρώτησαν τίποτα για το τι έγινε. Δεν έδειξαν ενδιαφέρον».

Έπειτα, το 17% ανέφερε αρνητικές εμπειρίες από την περίοδο προσαρμογής. Η Tjasa L. είπε: «Την δεύτερη μέρα που βρισκόμουν στο Ωχρους, ήμουν μόνη μου. Το

πρώτο βράδυ ήμουν μόνη και χαμένη. Αν και είχα έρθει με άλλες τρεις κοπέλες από την Σλοβενία, την πρώτη μέρα αυτές ήταν όλες μαζί και εγώ μόνη στο δωμάτιό μου».

Το 14% κατά τη διάρκεια διαμονής τους στη Δανία αντιμετώπισε κάποιο πρόβλημα στην διαμονή, είτε για να βρει σπίτι είτε κατά τη διάρκεια με τους υπεύθυνους. Στην Κοπεγχάγη είναι ιδιαίτερα δύσκολο να βρεις σπίτι, έχει παρατηρηθεί ως ένα συχνό φαινόμενο. Ο Pierre, όπως φαίνεται αντιμετώπισε κι εκείνος το ίδιο πρόβλημα, καθώς όπως μας είπε: *«Δυσκολεύτηκα πάρα πολύ να βρω σπίτι στην Κοπεγχάγη, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα έμεινα σε ξενοδοχείο (τα λεγόμενα hostel) και λίγο καιρό πριν μπόρεσα να βρω σπίτι. Ήταν πολύ δύσκολο αλλά τελικά τα κατάφερα!».*

Το 11% των ερωτηθέντων θεωρεί πως κάποιες από τις γνωριμίες που έκαναν ήταν εμπειρίες που τους επηρέασαν αρνητικά. Για παράδειγμα, η Natsuki *«Το ότι δεν είμαι καλή στο να μιλάω αγγλικά και να εκφράζομαι. Έτσι κάποιιοι δεν καταλαβαίνουν τι θέλω να πω. Κάποιοι άνθρωποι δεν νοιάζονται για μένα και νιώθω μόνη και πως οι άλλοι με έχουν σε απόσταση. Για παράδειγμα, όταν δουλεύουμε σε ομάδες κάποια άτομα δείχνουν πως δεν ενδιαφέρονται για εμένα. Εκφράζουν αρνητισμό».* Η διαφορετικότητα ενός ατόμου φαίνεται πως επηρεάζει μερικές φορές την σχέση που μπορεί ένα άτομο να έχει με τους άλλους. Ακόμα, και εάν βρίσκεσαι σε ένα πολυπολιτισμικό πλαίσιο, όπως εκείνο τους Erasmus.

Ένα ακόμα 11% αναφέρθηκε στην εκπαίδευση, για τις μεθόδους και τις τεχνικές που χρησιμοποιούν στην Δανία. Μία από τις φοιτήτριες, η Tjasa K. μας ανέφερε: *«Στην Δανία η ομαδοσυνεργατικότητα στην εκπαίδευση κατέχει κύρια θέση. Προσωπικά μου αρέσει περισσότερο η ατομική μάθηση. Παρ' όλα αυτά γνωρίζω πως η συνεργασία ως παιδαγωγός είναι πολύ σημαντική. Όμως επειδή όλα γίνονται ομαδοσυνεργατικά θεωρώ πως μπορεί να περνάει και τα όρια».* Το συγκεκριμένο δεδομένο που αναφέρει η φοιτήτρια έχει να κάνει περισσότερο με την προσωπική της οπτική για την εκπαίδευση. Επίσης, μία άλλη φοιτήτρια η Giulia μας αναφέρει ένα παράδειγμα για την εκπαίδευση από την πρακτική της: *«Στην αρχή της πρακτικής μου, στο κέντρο νέων τα παιδιά ήταν πολύ ελεύθερα αλλά με την αρνητική έννοια».*

Το 3% αναφέρθηκε στην νυχτερινή ζωή στην Δανία την Παρασκευή, το Σάββατο και την Κυριακή. Γενικά, οι Δανοί θεωρούνται κλειστοί άνθρωποι, όταν όμως δεν εργάζονται κάνουν χρήση αλκοόλ στις εξόδους τους και γίνονται πιο φιλικοί. Για παράδειγμα, η Anna μας είπε: *«Την Παρασκευή και το Σάββατο στο κέντρο που όλοι*

είναι μεθυσμένοι. Οι Δανοί γίνονται επικίνδυνοι πολύ έντονη αντιμετώπιση. Που έρχεται σε αντίθεση με την καθημερινή τους συμπεριφορά».

Επιπλέον, ένα ακόμα 3% αναφέρει ως αρνητική εμπειρία τον καιρό. Πολλοί από τους ερωτηθέντες και σε άλλες ερωτήσεις των συνεντεύξεων έχουν χαρακτηρίσει τον καιρό στην Δανία δύσκολο και πως επηρεάζει την ψυχολογία των ανθρώπων. Ο Άρης, αν και δεν έδωσε πολλές επεξηγήσεις, καθώς είναι από την Ελλάδα, είναι λογικό η διαφορά κλίματος Δανίας – Ελλάδας να είναι κάτι αρνητικό γι' αυτόν.

Τέλος, ένα επιπλέον 3% αναφέρθηκε στην κουλτούρα των Δανών. Όμως δεν δόθηκε κάποια περαιτέρω εξήγηση από το συγκεκριμένο συμμετέχοντα.

5.4.Μετά το πρόγραμμα Erasmus+

5.4.1. Τι αποκόμισαν οι φοιτητές και σε πόσο βαθμό άλλαξαν από την εμπειρία αυτή.

Τα πλεονεκτήματα των φοιτητών, όπως παρατηρήθηκε από την ανάλυση των απαντήσεων των ερωτηθέντων είναι ποικίλα. Οι συγκεκριμένοι φοιτητές έκαναν αναφορά για ανεξαρτησία, ωριμότητα, υπευθυνότητα κ.α. Πιο συγκεκριμένα, το 21% θεωρεί πως από την εμπειρία αυτή αποκόμισε ανεξαρτησία. Επίσης, οι συνεντευξιζόμενοι ανέφεραν ότι κατά την διάρκεια διαμονής τους στην Δανία ωρίμασαν (το 12%). Ένα μικρό ποσοστό θεωρεί πως έμαθε πως είναι να ζει στο εξωτερικό (ένα 2%) και την υπευθυνότητα που προκύπτει μέσω της εμπειρίας αυτής (2%). Το 18% μας είπε πως μέσα από τα βιώματα του καθ' όλη την διάρκεια αυτής της εμπειρίας έμαθε πόσο διαφέρει αλλά ταυτοχρόνως είναι και ίδιος με τους άλλους. Ένα 8% θεωρεί πως το σημαντικότερο που αποκόμισε ήταν εκπαιδευτικά εφόδια. Για ένα 4% το κυριότερο ήταν οι φιλίες που δημιούργησε, ενώ για ένα άλλο 4% τα ταξίδια που συμμετείχε. Επιπλέον καίριο σημείο που πρέπει να αναφερθεί είναι πως ένα άλλο 4% των ερωτηθέντων θεωρεί πως το σύστημα της Δανίας και οι Δανοί που γνώρισε είναι θετικό σημείο της εμπειρίας τους σε αυτή την χώρα. Αν και ήταν μόνο ένα 2% μας είπε πως το να έρθεις σε επαφή με ανθρώπους χωρίς να χρησιμοποιείς της ομιλία αλλά την γλώσσα του σώματος ήταν το σημαντικότερο που αποκόμισε κατά την περίοδο διαμονής της σε μία άλλη χώρα της Ευρώπης. Ενώ από την άλλη πλευρά ένα 8% μέσω του προγράμματος Erasmus+ το κυριότερο ήταν η βελτίωση της ξένης γλώσσας. Ένα ακόμα 12% μιλάει γενικά και κάνει αναφορά για τις νέες εμπειρίες, τις σκέψεις και τις ιδέες που πήρε μέσω της εμπειρίας αυτής. Τέλος, η φοιτήτρια από την Ιαπωνία, η οποία

αποτελεί ένα 2% θεωρεί πως το σημαντικότερο για εκείνη ήταν πως γνώρισε τις διαφορές της χώρας της με της Δανίας.

Τα λόγια μίας φοιτήτριας από την Σλοβενία μας δίνουν μία γεύση για τις αλλαγές των φοιτητών μετά την εμπειρία του Erasmus. «*Βλέπεις πόσο όμορφη είναι η ζωή. Αλλάζεις σαν άτομο*».

- *Έμαθα τον εαυτό μου (Alice, Clara)*
- *Για την σχέση μου με τους άλλους (Alice, Anna, Fabiola, Maria)*
- *Πως βλέπω τον κόσμο (Clara, Theo, Tjasa L.)*
- *Κάποιες φορές πρέπει να δίνεις χρόνο στον εαυτό σου, να χαλαρώνεις (Efren)*
- *Πως να αποδέχομαι το διαφορετικό (Klaudia)*
- *Αυτοπεποίθηση (Maria, Marina, Paolo)*
- *Έμαθα να πως είναι να ζεις με άλλους στο ίδιο σπίτι (Mela)*
- *Μπορώ να σκεφτώ τα θετικά για την Δανία και την Ιαπωνία συγκρίνοντας τις δύο χώρες (Natsuki)*
- *Δεν νομίζω πως άλλαξα σαν άτομο (Pierre)*
- *Δεν ξέρω τώρα αν άλλαξα (Saskia)*
- *Με έκανε πιο δυνατό και αλληλοεπιδράς διαφορετικά με τους ανθρώπους (Άρης)*

5.4.2. Τι έκανε περισσότερο εντύπωση στους φοιτητές όσον αφορά το πανεπιστήμιο σε σχέση με της χώρας προέλευσης τους.

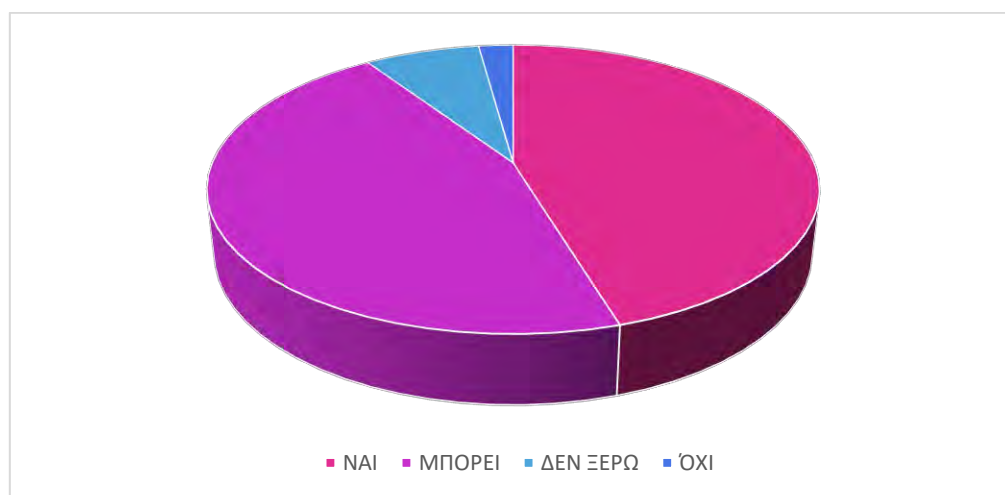
Τις περισσότερες φορές όταν γινόταν οι συγκεκριμένη ερώτηση υπήρχαν γέλια ή επιφωνήματα, τα οποία οφείλονταν στην θετική εντύπωση που είχαν οι φοιτητές για τα πανεπιστήμια της Δανίας. Όπως θα παρατηρηθεί από τα ποσοστά των αποτελεσμάτων το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων αναφέρει το μέγεθος των πανεπιστημίων.

Πιο συγκεκριμένα, το 52% χαρακτήρισε το πανεπιστήμιο μοντέρνο, μεγάλο, εκσυγχρονισμένο, καινούργιο με πολύ καλές εγκαταστάσεις. Στην συνέχεια, το 17% θεωρεί πως ο χώρος είναι με τέτοιο τρόπο διαμορφωμένος που προωθεί την γνώση. Το 12% έκανε αναφορά για την δομή και την οργάνωση του τόσο συστημικά όσο και παιδαγωγικά. Έπειτα, ένα 5% θεωρεί πως το επίπεδο των καθηγητών είναι εντυπωσιακό όπως και ένα άλλο 5% μίλησε με τον ίδιο τρόπο για τον αριθμό των φοιτητών στα πανεπιστήμια της Δανίας, τα οποία έρχονται σε αντιδιαστολή με τα ποσοστά στην χώρας τους (Γαλλία). Για ένα 6% οι μέθοδοι διδασκαλίας ήταν εκείνο

που τους κέντρισε την προσοχή, μέθοδοι όπως η συν-δημιουργία στα αγγλικά ο όρος είναι co-creation. Τέλος, ένα 3% θεωρεί πως οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του πανεπιστημίου ήταν εκείνο που του έκανε περισσότερο εντύπωση σε σχέση με το πανεπιστήμιο πίσω στην χώρα του.

5.4.3. Θα ήθελαν οι φοιτητές να επιστρέψουν στην Δανία για να ζήσουν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα;

Γράφημα 19: Απαντήσεις των φοιτητών σε %

Όπως θα παρατηρείτε και από το γράφημα 19 το μεγαλύτερο ποσοστό, το οποίο ανέρχεται στο 46% απάντησε αρνητικά. Σύμφωνα με τα λόγια των συμμετεχόντων στις συνεντεύξεις ο κυριότερος λόγος που δεν θα ήθελαν να διαμένουν στην Δανία για μεγάλο χρονικό διάστημα είναι οι καιρικές συνθήκες. Ο Mathieu είπε: «Όχι δεν θα μπορούσα να ζήσω στην Δανία για μεγάλο χρονικό διάστημα λόγω του καιρού.» Ένα 25% απάντησε θετικά και ένα άλλο 25% έδωσε την απάντηση μπορεί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί εκείνο του Jonas : «Ναι γιατί μου αρέσει η φύση που έχουν εδώ στην Δανία. Όπως ότι πίσω από το δωμάτιο μου υπήρχε ένα δάσος. Αλλά από την άλλη δεν θα ήθελα να ζω στην Δανία για άλλους λόγους, όπως ο καιρός». Ενώ, μόλις το 4% δεν ξέρει αν θα ήθελε ή όχι να μείνει στην Δανία.

5.4.4. Θα παρότρυναν άλλους φοιτητές να συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus και πιο συγκεκριμένα να διαλέξουν την Δανία;

Όλοι οι φοιτητές αποκρίθηκαν θετικά στην συμμετοχή των φοιτητών στο πρόγραμμα Erasmus+ και τα ποσοστά σε αυτή την ερώτηση ανέρχονται στο 100%. Οι φοιτητές προτρέπουν στους άλλους φοιτητές να συμμετέχουν στο πρόγραμμα

Erasmus+. Όσον αφορά την Δανία ως πρώτη επιλογή το μεγαλύτερο μέρος των συνεντευξιαζόμενων το θεωρεί ως μία καλή επιλογή. Μόνο δύο από τους φοιτητές δεν προτείνει την Δανία ως πρώτη επιλογή. Δικαιολογώντας την απάντησή τους φέρνοντας ως αίτιο το πανεπιστήμιο και κάποιες οργανωτικές διαδικασίες.

Τα λόγια του φοιτητή από το Βέλγιο ήταν: : *«Αρχικά ναι θα πρότεινα τους φοιτητές να συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus, σε όποια χώρα επιλέξουν γιατί κάθε πρόγραμμα είναι διαφορετικό. Θα πρότεινα την Δανία ως επιλογή αν θέλουν να μάθουν έναν διαφορετικό τρόπο μάθησης. Πιο συγκεκριμένα, αν θέλουν να δουλέψουν με άτομα με ειδικές ανάγκες ή να διδάξουν σε παιδιά. Το Erasmus είναι καλό όχι μόνο για το πανεπιστήμιο αλλά και για το ότι ζεις σε μία εστία με τόσους διαφορετικούς ανθρώπους. Το πρόγραμμα αυτό είναι για τις εμπειρίες που θα αποκτήσεις και τις γνώσεις που βρίσκονται συνεχώς γύρω σου».*

6. Αναστοχασμός της ερευνήτριας

Πριν την αναχώρηση...

Μέσω παρότρυνσης από τη μητέρα μου καθώς και του προσωπικού μου ενδιαφέροντος για να μετακομίσω ένα διάστημα σε χώρα του εξωτερικού αποφάσισα να συμμετάσχω στο πρόγραμμα Erasmus. Λόγω αυτού στο τρίτο έτος μπήκα στην διαδικασία να διεκδικήσω μία θέση για να συμμετάσχω σε αυτό το πρόγραμμα κατά την διάρκεια του 4^{ου} έτους των σπουδών μου. Την ίδια περίπου περίοδο έψαχνα να βρω το θέμα την πτυχιακής μου. Αφού, επιλέχθηκα για να φοιτήσω στο Via University College, το θεώρησα ως μία καλή ευκαιρία για να πραγματοποιήσω μία έρευνα με διαπολιτισμικό περιεχόμενο.

Στόχος μου ήταν να ερευνήσω της διαδικασία ένταξης σε μία άλλη χώρα τόσο της δικής μου όσο και των υπόλοιπων φοιτητών. Πόσο, καλύτερο από την ερευνήτρια να έχει σχηματίσει την δική της άποψη μέσω την βιωματικής της εμπειρίας.

Η επιλογή του συγκεκριμένου πανεπιστήμιου έγινε τυχαία. Οι επιλογές μου ήταν τρεις. Ως πρώτη επιλογή είχα το Βέλγιο, δεύτερη την Δανία και τρίτη την Κύπρο. Επέλεξα να βάλω Βέλγιο, γιατί στην ενημερωτική εκδήλωση του τμήματός μου για το Erasmus, παρουσίασαν την εμπειρία τους από το Βέλγιο δύο συμφοιτήτριες και μου κέντρισε το ενδιαφέρον. Έτσι, λοιπόν, ως πρώτη επιλογή έβαλα το Βέλγιο. Ως δεύτερη έβαλα την Δανία σχετικά με τυχαία κριτήρια. Ήθελα να πραγματοποιήσω το Erasmus μου σε μία χώρα της Ευρώπης και εκείνη την στιγμή μετά από μία αναζήτηση στο διαδίκτυο το θεώρησα μία καλή επιλογή. Και ως τρίτη επιλογή έβαλα την Κύπρο γιατί εκείνη την στιγμή δεν είχα πτυχίο αγγλικών (περίμενα τα αποτελέσματα από το πτυχίο των αγγλικών και δεν ήμουν σίγουρη αν θα προλάβω την προθεσμία) και για την Κύπρο δεν ήταν αναγκαίο να έχει πτυχίο αγγλικών. Εκεί, που θέλω να καταλήξω με την μακροσκελή μου περιγραφή για το πως επέλεξα να πάω στην Δανία είναι πως ήταν ένα απρόσμενο γεγονός, δεν υπήρχε κάποιος συγκεκριμένος λόγος, δεν είχα πολλές πληροφορίες ούτε για την χώρα ούτε για το πανεπιστήμιο. Το σημαντικό, όμως είναι πως η τύχη ήταν με το μέρος μου.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών θεωρώ πως προσφέρει τόσο επαγγελματικές προοπτικές και εκπαιδευτική κατάρτιση όσο και ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων και φίλιες που το άτομο θα έχει για μία ζωή. Όσον αφορά τις επαγγελματικές προοπτικές το να έχει ένας άνθρωπος στο βιογραφικό του σημείωμα πως συμμετείχε στο πρόγραμμα αυτό είναι μόνο προτέρημα και όχι μειονέκτημα.

Δεύτερον, το να γνωρίσεις πως διεξάγονται τα μαθήματα και πως λειτουργεί γενικά ένα άλλο πανεπιστήμιο σε μία άλλη χώρα σου δίνει νέες γνώσεις και ιδέες που θα χρησιμοποιήσεις στο μέλλον. Τρίτον, οι κοινωνικές σχέσεις θεωρώ πως είναι το σημαντικότερο από όλα. Οι φίλοι σου μετατρέπονται σε οικογένεια. Είναι η λεγόμενη οικογένεια του Erasmus. Με όλα αυτά διευρύνονται οι ορίζοντές σου και αλλάζεις ριζικά. Μαθαίνεις να σκέφτεσαι διαπολιτισμικά. Πως είσαι τόσο ίδιος αλλά και διαφορετικός.

Πριν φτάσω στην Δανία εκτός από τον ενθουσιασμό που κυλούσε στις φλέβες μου, στο μυαλό μου εμφανίζονταν και κάποιες φοβίες. Θυμάμαι χαρακτηριστικά λίγες μέρες πριν φύγω ήμουν στο σπίτι μία φίλης μου και είχα αγχωθεί πάρα πολύ. Αρχισα, να μιλάω ασταμάτητα για το πως θα φτάσω, αν θα πάθω κάτι, μήπως δεν γίνω αρεστή, με την γλώσσα αν θα με καταλαβαίνουν και αν θα τους καταλαβαίνω. Γενικά οι φόβοι μου είχαν ως θέμα την προσαρμογή μου και την ένταξη μου. Τώρα με απόλυτη ειλικρίνεια μπορώ να πω πως οι φόβοι μου ήταν εν μέρη δικαιολογημένοι αλλά το γιατρικό σε όλα είναι ο χρόνος. Μέσω του χρόνου δημιουργείς την καινούργια σου ζωή, την οποία δεν θέλεις να την αφήσεις και θα την νοσταλγείς για πάντα. Για παράδειγμα, μία φοβία που είχα πριν το Erasmus ήταν το αεροπλάνο και την όλη διαδικασία (ήταν η πρώτη φορά που θα έμπαινα σε αεροπλάνο), στην συνέχεια του Erasmus μου με τα ταξίδια που έκανα το να μπαίνω στο αεροπλάνο είχε γίνει συνήθεια.

Κατά την διάρκεια...

Ελλάδα VS Δανία μία συνεχόμενη πάλη.

Ο τρόπος με τον οποίο οι δύο χώρες (Ελλάδα και Δανία) είναι οργανωμένες και διαχειρίζονται τα ζητήματα είναι διαφορετικός. Στο Via University ο καθένας έχει έναν ρόλο και έναν σκοπό. Όλα λειτουργούν ομαδοσυνεργατικά. Αρχικά, όσον αφορά τις διοικητικές υπηρεσίες του πανεπιστημίου στην Δανία ήταν πολλοί βοηθητικοί τόσο πριν όσο και κατά την διάρκεια του Erasmus. Σε αντίθεση με την Ελλάδα, στην οποία οι φοιτητές κλείνονται να πραγματοποιήσουν μόνοι τους όλες τις διαδικασίες και δεν υπάρχει ιδιαίτερη στήριξη. Αυτό δεν είναι μόνο δική μου άποψη αλλά και του μεγαλύτερου μέρους των φοιτητών. Αύτη ήταν και η πρώτη διαφορά που παρατήρησα ανάμεσα στις δύο χώρες.

Στο Via University στο παιδαγωγικό τους τμήμα έχουν δημιουργήσει δύο προγράμματα για τους εισερχόμενους φοιτητές. Το ένα, στο οποίο συμμετείχα και η

ίδια είχε τίτλο: Heart – Head – Hands. Το κύριο θέμα του προγράμματος ήταν η δημιουργική έκφραση. Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, συμμετείχαν παιδαγωγοί, κοινωνικοί λειτουργοί και νηπιαγωγοί από διάφορες χώρες της Ευρώπης. Επίσης, υπήρχε και μία κοπέλα από την Ιαπωνία, η οποία είχε ήδη πραγματοποιήσει ένα εξάμηνο στην Δανία και της έδωσαν την δυνατότητα να συμμετέχει και σε αυτό το πρόγραμμα. Αυτό που μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση είναι πως μέσα σε ένα οργανωμένο πλαίσιο υπήρχε σχεδόν απόλυτη ελευθερία. Γενικά, κατά την διάρκεια των μαθημάτων προωθούσαν την δημιουργικότητα, την ομαδικότητα και την συνεργασία. Τα μαθήματα διεξάγονταν μέσω της βιωματικής εμπειρίας και της αναζήτησης. Όλες οι εργασίες που μας έδιναν ήταν για ομάδες εκτός κάποιων μικρών εξαιρέσεων. Ακόμα, και οι εξετάσεις πραγματοποιούνταν σε μικρές ομάδες και στο πλαίσιο συζήτησης για τα προτερήματα και τα μειονεκτήματα των «εργασιών» - έργων μας. Μέσω αυτού του είδους της μεθοδολογίας που χρησιμοποιούν στην Δανία προσωπικά ήταν πιο εύκολο να κατανοήσω το διδακτικό αντικείμενο σε σχέση με την δασκαλοκεντρική μέθοδο που χρησιμοποιείται στην Ελλάδα. Λόγω του ότι η βιωματική μέθοδος διευκολύνει το άτομο να αντιληφθεί την γνώση και γίνεται μέσω της εμπειρίας μέρος του εαυτού του.

Επίσης, στην Δανία η σχέση των φοιτητών με τους καθηγητές είναι πολύ διαφορετική από την Ελλάδα. Στο πανεπιστήμιο μου οι καθηγητές μας ζητούσαν να τους αποκαλούμε με το μικρό τους όνομα. Είχαμε δημιουργήσει μία φιλική σχέση, η οποία είχε αμοιβαίο σεβασμό. Γενικά, τους καθηγητές μας τους βλέπαμε ως μέντορες και σύμβουλους. Μας βοήθησαν πολύ στην προσαρμογή μας και στην δημιουργία μιας πολύ καλής ομάδας στο πανεπιστήμιο. Αυτό πραγματοποιήθηκε μέσα από δραστηριότητες που κάναμε κάθε μέρα για την ενδυνάμωση της ομάδας.

Κατά την διάρκεια του Erasmus γνωρίζεις καθημερινά ανθρώπους. Φυσικά με κάποιους ταιριάζεις περισσότερο και με κάποιους λιγότερο. Εμένα ο κύκλος μου ήταν φοιτητές που μέναμε στην ίδια εστία και με τους περισσότερους πηγαίναμε και στο ίδιο πανεπιστήμιο. Επίσης, είχα και ένα κύκλο από Έλληνες που ζούσαν κάποια χρόνια στην Δανία είτε για σπουδές είτε για την δημιουργία μίας καλύτερης ζωής.

Δημιουργία μίας καινούργιας καθημερινότητας...

Φυσικά, δεν ήταν όλα όμορφα και εξωπραγματικά από την αρχή. Τις πρώτες μέρες μέχρι την προσαρμογή μου ήταν δύσκολα. Όλα ήταν καινούργια και ήμουν μόνη μου. Η μοναξιά είχε κύρια θέση στις σκέψεις μου. Το skype είχε γίνει ο καλύτερος μου

φίλος για να έχω επαφή με τους φίλους και την οικογένεια μου που ήταν μακριά. Οι άνθρωποι στην Ελλάδα αν και βρίσκονταν μακριά μου με βοήθησαν πολύ στην αρχή με τα λόγια τους και μου έστειλαν λίγη ζεστασιά από την Ελλάδα στην κρύα Δανία. Όμως με τον χρόνο όλα έγιναν καλύτερα. Δεν θα ξεχάσω ποτέ πως ένιωσα όταν έμεινα μόνη μου στο άδειο καινούργιο δωμάτιο μου. Είχα πάθει σοκ! Όμως αυτό το δωμάτιο με τον χρόνο έγινε σπίτι μου, το αγάπησα και στο τέλος όταν το αποχωρίστηκα ήταν πάρα πολύ δύσκολο. Και νομίζω πάντα θα μου λείπει. Όπως μου λείπουν και θα μου λείπουν όλα όσα έζησα εκεί.

Πριν πάω στην Δανία είχα δημιουργήσει στο Facebook μία ομάδα με όλα τα παιδιά που θα είμασταν στο πρόγραμμα μαζί, έτσι έστω και διαδικτυακά είχα δημιουργήσει κάποιες σχέσεις πριν πάω. Λόγω αυτού όταν έφτασα αυτά τα άτομα με περίμεναν. Όπως και οι Έλληνες (είχαμε κοινούς γνωστούς που μας έφεραν σε επαφή πριν πάω) και από την πρώτη μέρα με είχαν προσκαλέσει να πάω για καφέ μαζί τους.

Την πρώτη μέρα που βρισκόμουν στο Ώχρους αν και ήμουν πολύ κουρασμένη από το ταξίδι (ήταν ένα πολύ δύσκολο ταξίδι για να φτάσω) βρέθηκα με μία ομάδα συμφοιτητών στην εστία μας. Δεν θα ξεχάσω πόσο αποπροσανατολισμένη ένιωθα. Ένιωθα πως όλοι μιλούσαν πάρα πολύ γρήγορα και εγώ δυσκολευόμουν να καταλάβω. Τα συναισθήματά μου ήταν τόσο μπερδεμένα εκείνη την στιγμή. Με τον χρόνο όμως άρχισα να μιλάω και εγώ και έτσι τα πράγματα άρχιζαν να αλλάζουν.

Φυσικά, και την επόμενη, την πρώτη μου μέρα στο πανεπιστήμιο ήταν δύσκολα. Τα συναισθήματα ήταν ανάμεικτα. Από την μία πλευρά υπήρχε ενθουσιασμός και από την άλλη ένιωθα ξένος μέσα στους ξένους. Όλες αυτές οι ανησυχίες και οι προβληματισμοί με τον καιρό έφυγαν. Δημιούργησα φιλίες και πολύ καλές σχέσεις που πιστεύω θα κρατήσουν για την υπόλοιπη ζωή μου.

Φιλίες μίας ζωής

Γενικά, πιστεύω πως ήμουν πολύ τυχερή με τους ανθρώπους που γνώρισα στην Δανία. Ο κάθε άνθρωπος που βρισκόταν κοντά μου ήταν διαφορετικός και μοναδικός. Γίναμε όλοι μία οικογένεια και βρισκόμασταν δίπλα ο ένας στον άλλον. Αυτό συνεχίστηκε και μετά την αποχώρησή μας από την Δανία και ευελπιστώ να κρατήσει για το υπόλοιπο της ζωής μας. Φυσικά με κάποιους ανθρώπους δέθηκα περισσότερο και ήταν πολλοί παράγοντες που έπαιζαν ρόλο σε αυτό. Νιώθω απίστευτα τυχερή που γνώρισα αυτούς τους ανθρώπους. Εκείνη την περίοδο της ζωής μου είναι αλήθεια πως

ήμουν ο εαυτός μου πιο πολύ από κάθε άλλη φορά. «Τίποτα περισσότερο, τίποτα λιγότερο!»

Γνώρισα ανθρώπους από όλο τον κόσμο και όχι μόνο από την Ευρώπη. Ακόμα και στην εστία ζούσα με φοιτητές από διάφορες χώρες. Αυτό που μου άρεσε περισσότερο ήταν πως γνώρισα πάρα πολλούς και διαφορετικούς πολιτισμούς. Συνειδητοποίησα, πως κάποιες συνήθειες που για μένα είναι δεδομένες για άλλους ανθρώπους είναι άγνωστες και το αντίστροφο. Επίσης, κατάλαβα πως κάθε μικρή λεπτομέρεια μπορεί να ενώσει τους ανθρώπους. Αυτό που συνειδητοποίησα για τον κόσμο είναι πως παρότι τις διαφορές μας θεωρώ πως όλοι οι άνθρωποι αναζητούν ένα πράγμα την αγάπη και την συντροφιά.

Το πανεπιστήμιο

Όπως λέω σε όλους το κτήριο του VIA University College μου θυμίζει κάτι ανάμεσα σε μουσείο σύγχρονης τέχνης και εμπορικό κέντρο. Είναι τεράστιο και σύγχρονα εξοπλισμένο. Μας παρείχαν ό,τι υλικό χρειαζόμασταν και χώρους για να εργαστούμε. Είχαμε πρόσβαση όλη την ημέρα ακόμα και τα Σαββατοκύριακα. Όλοι οι χώροι ήταν άνετοι και διαμορφωμένοι για να βοηθάν τους φοιτητές στο διάβασμα. Επίσης, υπήρχε ένα ξεχωριστό μέρος του πανεπιστήμιου διαμορφωμένο μόνο για την ψυχαγωγία των φοιτητών. Ακόμα, κάτι που μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση ήταν πως στην βιβλιοθήκη επιτρεπόταν το φαγητό και τα ροφήματα. Επιπροσθέτως, στην Δανία είναι νόμιμο να βγάζεις φωτοαντίγραφα τα βιβλία κάτι που δεν ισχύει στην Ελλάδα όπως και στις περισσότερες χώρες.

Πλεονεκτήματα

Μέσω αυτής της εμπειρίας προσωπικά θεωρώ πως δεν μπορώ να καταγράψω τι αποκόμισα από την ζωή μου στην Δανία. Τα θετικά είναι αμέτρητα όπως και οι εμπειρίες. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο άλλαξα σαν άνθρωπος και πιο συγκεκριμένα πως βλέπω τον κόσμο και την ζωή. Ωρίμασα, έμαθα πράγματα για τον εαυτό μου και για τους γύρω μου. Επίσης, έμαθα πως μέσα από τα ταξίδια μπορείς να γευτείς την πραγματικότητα του κόσμου. Αν και η ζωή του Erasmus είναι σε γενικά πλαίσια έξω από την πραγματικότητα δημιουργούνται όνειρα και προοπτικές για το μέλλον.

Σαν παιδαγωγός γνώρισα πως λειτουργούν σε μία άλλη χώρα του εξωτερικού. Γέμισα ιδέες και γνώσεις που θα χρησιμοποιήσω στην μετέπειτα επαγγελματική μου πορεία. Έμαθα τεχνικές και μέσω της βιωματικής άσκησης μεθόδους και παιχνίδια για

την δημιουργική απασχόληση και μάθηση των παιδιών. Επίσης, έμαθα για την ομαδικότητα και την συνεργασία. Πως να ενώνεις διαφορετικούς ανθρώπους και να ενδυναμώνεις μία ομάδα. Επιπροσθέτως, μέσω της πρακτικής άσκησης σε νηπιαγωγείο της Δανίας γνώρισα από κοντά πως λειτουργούν, τις συνήθειες τους και τις παιδαγωγικές τους αρχές. Η μέντορας μου ήταν μία ιδιαίτερη προσωπικότητα, η οποία καθ' όλη την διάρκεια της παραμονής μου στο νηπιαγωγείο ήταν δίπλα μου, με συμβούλευε και έμαθα για το πως είναι ένα νηπιαγωγείο στην Δανία. Πολλά από αυτά θα τα χρησιμοποιήσω στην πρακτική άσκηση που θα πραγματοποιήσω μέσω του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας καθώς και στην μετέπειτα εργασία μου ως παιδαγωγός προσχολικής εκπαίδευσης.

Επιστροφή στην Δανία ή όχι;

Η Δανία ως χώρα είναι πάρα πολύ οργανωμένη. Οι πολίτες ακόμα και οι «ξένοι» έχουν πολλά προτερήματα. Εργασία, πολύ καλή εκπαίδευση και υγειονομική περίθαλψη. Έμεινα ικανοποιημένη τόσο από το πανεπιστήμιο όσο και με την επαφή μου με τους Δανούς. Εκτός, βέβαια κάποιον εξαιρέσεων. Γιατί έτυχε να γνωρίσω Δανούς που έκαναν σχόλια για την Ελλάδα και τα οικονομικά της προβλήματα, λόγω της άγνοιας που είχαν. Η πλειοψηφία όμως των Δανών όπως παρατήρησα αγαπάει την Ελλάδα και έχει διαμορφώσει μία καλή εικόνα για εμάς τους Έλληνες. Παρ' όλα αυτά λόγω των καιρικών συνθηκών της Δανίας δεν θα ζούσα εκεί με ευκολία. Επίσης, η αγάπη που νιώθω για την Ελλάδα συνειδητοποίησα μέσω αυτής μου της εμπειρίας πως θα μου ήταν πολύ δύσκολο να έφευγα στο σύντομο χρονικό διάστημα ξανά και να ζούσα σε κάποια άλλη χώρα του εξωτερικού. Όμως μπορώ να πω με σιγουριά πως θα ήθελα να πάω στην Δανία να επισκεφτώ φίλους.

Τελικά...;

Για μένα είναι η καλύτερη εμπειρία που θα μπορούσε να αποκτήσει ένας φοιτητής στην φοιτητική του ζωή. Την συνιστώ ανεπιφύλακτα σε όλους τους φοιτητές. Το να έχεις ζήσει έστω και για ένα μικρό χρονικό διάστημα σε μία άλλη χώρα είναι σημαντικό.

7. Συμπεράσματα

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία έγινε μία προσπάθεια διερεύνησης των αντιλήψεων των φοιτητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus+ και σε κάποια άλλα διεθνή προγράμματα σε πανεπιστήμια της Δανίας.

Μετά την ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψαν ορισμένα συμπεράσματα. Τα συμπεράσματα αυτά θα παρουσιαστούν στην συνέχεια και θα επεξηγηθούν σε τρεις φάσεις. Η πρώτη φάση αφορά τις αντιλήψεις των φοιτητών πριν την προέλευση τους στην Δανία, η δεύτερη φάση κατά την διάρκεια των σπουδών τους στην χώρα αυτή και η τρίτη φάση μετά την ολοκλήρωση της εμπειρία αυτής.

Ο λόγος συμμετοχής των φοιτητών στο πρόγραμμα Erasmus+ ήταν κυρίως επαγγελματικοί, εκπαιδευτικοί και προσωπικοί, οι οποίοι έρχονται σε συνδυασμό με τις προσδοκίες των φοιτητών πριν την προέλευση τους στην Δανία. Για παράδειγμα, ένας από τους συμμετέχοντες των συνεντεύξεων επέλεξε το συγκεκριμένο πρόγραμμα για να ενισχύσει το βιογραφικό του σημείωμα με στόχο να είναι καλύτερος υποψήφιος σε μελλοντικές θέσεις εργασίας. Από την άλλη πλευρά, άλλοι φοιτητές έκαναν αναφορά για τις διαπροσωπικές σχέσεις. Ιδιαίτερα για την επαφή με διαφορετικούς πολιτισμούς και κουλτούρες, οι οποίες διευρύνουν την σκέψη και τις βλέψεις των ανθρώπων. Λόγω όλων αυτών, το πρόγραμμα Erasmus+ θεωρείται το πιο επιτυχημένο πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών στον κόσμο.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων πριν την προέλευση του στην Δανία είχε ως κύρια φοβία στο μυαλό του τις κοινωνικές επαφές. Όμως το πλήρωμα του χρόνου έδειξε πως οι φίλοι έγιναν οικογένεια. Σύμφωνα με τα λόγια των φοιτητών αποδεικνύεται ένα από τα μόντα του Erasmus+, το οποίο είναι: *«Δεν θα είσαι ποτέ ξανά πραγματικά στο σπίτι σου, επειδή πάντα θα υπάρχει ένα μέρος της καρδιάς σου αλλού. Αυτό είναι το αντίτυπο που πρέπει να πληρώσεις για τις γνωριμίες και την αγάπη που έλαβες από άτομα σε παραπάνω από ένα μέρη.»*

Οι αποκρίσεις των ερωτηθέντων έδειξαν πως ο κυριότερος λόγος επιλογή της Δανίας, ως χώρα υποδοχής ήταν οι παιδαγωγικές πρακτικές του πανεπιστημίου. Γενικά, η Δανία, όπως και όλες οι Σκανδιναβικές χώρες, φημίζεται για το εκπαιδευτικό της σύστημα, το οποίο θεωρείται αναπτυγμένο τόσο σε εγκαταστάσεις, όσο και σε μαθησιακό επίπεδο. Η ομαδοσυνεργατική μάθηση μαζί με την πρακτική διδασκαλία κατέχουν κύρια θέση.

Λογικό είναι πως σ' ένα πολυπολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο υπάρχουν φοιτητές από διάφορες χώρες της Ευρώπης ή και όλων των ηπείρων η δομή και η οργάνωση των μαθημάτων έχει σημαντικό ρόλο. Στην Δανία κατά την διάρκεια των μαθημάτων κατά κύριο λόγο λειτουργούν σε ομάδες. Η μεθοδολογία αυτή δημιουργεί ένα θετικό πεδίο για την σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων. Επίσης, προωθείται η διαπολιτισμικότητα με την ισότητα και την διαφορετικότητα να συμβιώνουν.

Όσον αφορά την διαδικασία προσαρμογής των φοιτητών φτάσαμε στο συμπέρασμα πως χρειάζεται στην αρχή υπομονή και χρόνος μέχρι να δημιουργηθούν φιλίες. Η εμπειρία της ίδιας της ερευνήτριας, δείχνει πως εκείνο που χρειάζονται οι φοιτητές είναι λίγος χρόνος για την δημιουργία φίλων και μετά από αυτό βελτιώνεται η κατάσταση. Επίσης, στα πανεπιστήμια της Δανίας υπάρχει μία θετική αντιμετώπιση τόσο από το διοικητικό προσωπικό όσο και από τους καθηγητές. Εκείνοι, λοιπόν, κατέχουν βοηθητικό ρόλο για την επίλυση διαδικαστικών προβλημάτων και την ομαλή προσαρμογή των φοιτητών.

Ένα ακόμα κύριο συμπέρασμα που προέκυψε από την ανάλυση των αποτελεσμάτων είναι πως οι Δανοί θεωρούνται απόμακροι άνθρωποι αλλά ταυτοχρόνως και πολύ βοηθητικοί. Πολλοί από τους ερωτηθέντες ανέφεραν πως είναι δύσκολο να ενταχθείς στην κοινωνική τους ομάδα. Κάποιοι από εκείνους προσπάθησαν αλλά η εμπειρία τους ήταν αρνητική. Η συμπεριφορά αυτή μπορεί να οφείλεται σε εκείνο που αναφέρει ο θεωρητικός Sternber (2005) *«η προκατάληψη, οι διακρίσεις και τα στερεότυπα οδηγούν στον «αποκλεισμό» και στην «απουσία της οικειότητας»* (Τριλίβα, 2008 :23).

Όσον αφορά την επαφή των φοιτητών με την διαφορετικότητα, το μεγαλύτερο ποσοστό έδειξε πως η συμπεριφορά τους συμβαδίζει ανάλογα με το άτομο με το οποίο έρχονται σε επαφή. Οι υπόλοιποι ερωτηθέντες χρησιμοποίησαν όρους, όπως ισοτιμία, φιλία, αποδοχή, σεβασμός και γενικά θετική αντιμετώπιση. Μέσω όμως αυτής της εμπειρίας αποκόμισαν στοιχεία από τον κόσμο και ανακάλυψαν περισσότερες γνώσεις για τους ίδιο τους τον εαυτό. Όλη αυτή η διαδικασία είχε ως αποτέλεσμα να έρθουν σε επαφή με το διαφορετικό, να το γνωρίσουν, να συμβαδίσουν μαζί του και τελικώς να το αποδεχτούν. Γνωρίζοντας το διαφορετικό αντιμετωπίζουν τους φόβους τους, οι οποίοι δημιουργούν στερεότυπα και προκαταλήψεις (Τριλίβα, 2008 :123) και είναι πιο εύκολο για εκείνους να αποδεχτούν το διαφορετικό.

Τα πλεονεκτήματα της διεθνούς εκπαίδευσης και του προγράμματος Erasmus+ μπορούν εύκολα να διακριθούν αν γίνει μία ανάλυση στα θετικά που αναφέρουν οι

φοιτητές πως αποκόμισαν μέσω της εμπειρίας αυτής. Κάποια από αυτά είναι η ανεξαρτησία, η ωριμότητα, η υπευθυνότητα κ.α. Επίσης, σύμφωνα με τις αποκρίσεις των ερωτηθέντων μέσω της βιωματικής αυτής εμπειρίας άλλαξαν ριζικά σε τομείς όπως είναι ο εαυτός τους αλλά και η συμπεριφορά τους προς τους άλλους.

Σε ένα πιο γενικό πλαίσιο φάνηκε πως οι φοιτητές αποκόμισαν περισσότερο θετικές από αρνητικές εμπειρίες. Εκτός κάποιων εξαιρέσεων η επαφή τους με τους Δανούς, της Δανέζικη κοινωνία, την εκπαίδευση και την ζωή ήταν μία θετική εμπειρία. Ήταν και είναι μία εμπειρία ζωής, η οποία αξίζει σε όλους τους φοιτητές. Λόγω αυτού, όλοι οι συμμετέχοντες το προτείνουν ανεπιφύλακτα και θεωρούν την Δανία μία πολύ καλή επιλογή. Το εκπαιδευτικό της σύστημα προωθεί την γνώση με την χρήση καινοτόμου μεθοδολογίας. Η ζωή εκτός των καιρικών συνθηκών θεωρείται ικανοποιητική ακόμα και για άτομα που προέρχονται από χώρες όπως η Ιαπωνία, η Ελλάδα και η Αυστραλία.

Όλα αυτά μας δημιουργούν μία θετική εικόνα τόσο για το πρόγραμμα του Erasmus+ όσο και την Δανία όσο επιλογή. Με κάποιες επιφυλάξεις φυσικά καθώς η όλη εμπειρία είναι υποκειμενική, συμβαδίζει και διαμορφώνεται με το άτομο. Το ιστορικό υπόβαθρο, οι προσωπικές προσδοκίες, η κουλτούρα ακόμα και ο πολιτισμός είναι παράγοντες που επηρεάζουν τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων. Λόγω αυτού καλό θα ήταν οι φοιτητές αν θέλουν να συμμετέχουν στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, να το τολμήσουν και με την δική τους βιωματική εμπειρία να διαμορφώσουν την δική τους άποψη.

7.1 Σύγκριση μεταξύ ερευνών.

Το πρόγραμμα Erasmus+ βρίσκεται σε λειτουργία εδώ και 30 χρόνια, έχουν συμμετάσχει σε αυτό πάνω από 9 εκατομμύρια φοιτητές. Όπως είναι λογικό έχουν πραγματοποιηθεί πολλές και διαφορετικές έρευνες για το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και πιο συγκεκριμένα στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης Βόλου έχουν συνταχθεί δύο έρευνες από φοιτήτριες του προπτυχιακού τμήματος. Η Μπούφα (2013) διερεύνησε τις αντιλήψεις των αλλοδαπών φοιτητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, ενώ από την άλλη πλευρά η Κανέλλου (2011) διερεύνησε την αντιλήψεις των φοιτητών των παιδαγωγικών τμημάτων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που έχουν συμμετέχει στο πρόγραμμα Erasmus+. Θα χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα της πτυχιακής εργασίας της Κανέλλου

(2011) για να συγκριθούν σε σχέση με τα δεδομένα της παρούσας εργασίας. Η σύγκριση αυτή θα γίνει σε τρεις φάσεις πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το Erasmus+.

Η Κανέλλου (2011) πραγματοποίησε μία ποιοτική έρευνα, για να διερευνήσει τις αντιλήψεις των φοιτητών των παιδαγωγικών τμημάτων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας για την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα Erasmus+. Έχοντας μία γενική εικόνα των δεδομένων της έρευνας της μπορούμε να διακρίνουμε πολλές ομοιότητες με την παρούσα πτυχιακή. Η ανάλυση που θα πραγματοποιηθεί στην συνέχεια θα μας βοηθήσει να ανακαλύψουμε τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις δύο έρευνες και να πληροφορηθούμε περισσότερο περί του θέματος.

Οι συμμετέχοντες της έρευνας της Κανέλλου (2011), όπως και της παρούσας έρευνας είχαν κάποιες φοβίες, προσδοκίες και λόγους συμμετοχής στο πρόγραμμα πριν το Erasmus+. Οι λόγοι συμμετοχής των Ελλήνων φοιτητών για την πραγματοποίηση ενός μέρος των σπουδών τους σε μία χώρα του εξωτερικού ήταν η εξάσκηση της ξένης γλώσσας, να ανακαλύψουν το εκπαιδευτικό σύστημα μίας άλλης χώρας καθώς και η επαφή με άλλους πολιτισμούς. Όπως φαίνεται και είναι λογικό οι προσδοκίες των φοιτητών ήταν σε ένα γενικότερο πλαίσιο για την ζωή που θα ζούσαν και σε ένα ειδικότερο πλαίσιο η επικοινωνία, οι γνωριμίες, τα ταξίδια, το πανεπιστήμιο κ.α. Από την άλλη πλευρά είχαν κάποιες φοβίες, οι οποίες συνδεόντουσαν άρρητα με το άγχος για το άγνωστο. Για παράδειγμα, άγχος για το πρώτο ταξίδι με το αεροπλάνο, τα διαδικαστικά (αιτήσεις, μαθήματα, διαμονή κ.α.), το ζήτημα των εξόδων (στοιχείο που δεν είχαν αναφέρει οι ερωτηθέντες στην παρούσα εργασία), καθώς και η επικοινωνία σε μία άλλη γλώσσα πέρα της μητρικής τους.

Ανάλογα με την χώρα υποδοχής, το πανεπιστήμιο αλλά και το ίδιο το άτομο οι αντιλήψεις των φοιτητών για τα μαθήματα, την γλώσσα, τους μεθόδους διδασκαλίας, τη συνεργασία με τους καθηγητές – φοιτητές, τις διοικητικές διαδικασίες, τη ζωή, την διαμονή, τις φιλίες, το κόστος ζωής και τον τρόπο διασκέδασής διαφέρουν. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά όλα τα παραπάνω οι φοιτητές έχουν μία θετική άποψη, εκτός κάποιων εξαιρέσεων, των οποίων θα γίνει αναφορά στην συνέχεια. Για παράδειγμα, ένας φοιτητής, ο οποίος σπούδασε στην Γερμανία ανέφερε πως βίωσε ρατσιστικές διαθέσεις και αδικαιολόγητες συμπεριφορές από τους καθηγητές του στο πανεπιστήμιο υποδοχής. Φυσικά, η παραπάνω περίπτωση δεν μπορεί να θεωρεί ο κανόνας, στοιχείο που αποδεικνύεται από τα λόγια μίας άλλης φοιτήτριας *«Βασικά υπήρχαν όλοι οι τύποι συμπεριφορών. Μερικοί ήταν αρκετά αυστηροί και απαιτητικοί από την πρώτη μέρα κιόλας που δεν είχα προσαρμοστεί ακόμα, άλλοι φαίνονταν να μας*

αγνοούν», ενώ μία άλλη αναφέρει «Εξαιρετική. Ήταν πολύ πρόθυμοι και έδειχναν να χαίρονται όταν τους έλεγα ότι είμαι από Ελλάδα. Πολλοί από αυτούς είχαν έρθει άλλωστε στην χώρα μας για διακοπές. Ο καθηγητής της ιστορίας μάλιστα μάθαινε αρχαία ελληνικά».

Ένα άλλο κομμάτι που είναι πολύ σημαντικό είναι οι φιλίες που δημιούργησαν οι φοιτητές. Ένας φόβος των φοιτητών που υπάρχει πριν και αλλάζει κατά την διάρκεια του προγράμματος, είναι η δημιουργία σχέσεων και γενικά η επαφή με τους νέους και διαφορετικούς ανθρώπους. Μόλις δημιουργηθούν, όμως οι παρέες όλα αλλάζουν. Όπως έχουν αναφέρει και πολλοί ερωτηθέντες στην παρούσα έρευνα, «οι φίλοι γίνονται η οικογένειά σου». Η Κανέλλου (2011) περιγράφει «κάθε άνθρωπος μέσα σε αυτές τις παρέες είναι από ένα διαφορετικό τόπο, έχει διαφορετικό τρόπο ζωής, κι όμως, μόνο με την κοινή γλώσσα που έχουν και αρκετοί γνωρίζουν (τα αγγλικά), μπορούν να αλληλοεπιδράσουν και να αναπτύξουν στενού δεσμούς».

Τι γίνεται όμως όταν τελειώνει όλη αυτή η εμπειρία; Οι φοιτητές, οι λεγόμενοι Ερασιμίτες, γυρίζουν πίσω στο σπίτι τους. Όταν, λοιπόν, επιστρέφουν στην χώρα τους, όπως φάνηκε και από τις δύο έρευνες, είναι γεμάτοι εμπειρίες, νέες εικόνες, ιδέες και είναι πλήρως ανανεωμένοι. Τα σημαντικότερα εφόδια που αποκόμισα ήταν οι εμπειρίες, η γνώση – μόρφωση και η επαφή με άτομα από διαφορετικές χώρες. Όλοι οι συμμετέχοντες και στις δύο έρευνες ήταν θετικοί στην ερώτηση «Εάν θα επαναλάμβαναν την εμπειρία αυτή». Κάποιοι από αυτούς είπαν, πως το μόνο που θα προτιμούσαν να άλλαζε θα ήταν η χώρα, είτε μία πιο βόρεια, είτε μία πιο νότια. Ένα ακόμα, στοιχείο που δείχνει την αξία αυτού του προγράμματος είναι πως όλοι οι φοιτητές θα το πρότειναν και σε άλλους φοιτητές, γιατί το Erasmus είναι μία αξέχαστη εμπειρία ζωής!

8. Περιορισμοί της έρευνας

Το μέγεθος του δείγματος της έρευνας δεν μας επιτρέπει να γίνουν γενικεύσεις στον ευρύτερο πληθυσμό. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας μπορούν μελλοντικά να αποτελέσουν αφορμή για την οργάνωση συστηματικότερων ερευνών.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση:

Αγγελή, Η. Π. (2006). Πολυπολιτισμικότητα και Διαπολιτισμική Εκπαιδευτική πραγματικότητα ή ουτοπία. (Προπτυχιακή Εργασία) Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο: Αθήνα.

Αγγελόπουλος, Γ. (2013). Πολυπολιτισμικότητα «Αλα Γκρέκα»: Από το 1980 στο 2009. *Επιστήμη και Κοινωνία, Τεύχος 30*.

Γεωργογιάννης, Π. (2008). *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Πανεπιστήμιο Πατρών.
Γεωργογιάννης, Π. (2009). *Διαπολιτισμική κοινωνική ψυχολογία και έρευνα*. Πανεπιστήμιο Πατρών. Πάτρα.

Γκόβαρης, Χ. (2011). *Εισαγωγή στην Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Διάδραση.

Γκότοβος, Α. (2003). *Εκπαίδευση και ετερότητα- Ζητήματα διαπολιτισμικής παιδαγωγικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Δαμανάκης, Μ. (2007). *Ταυτότητες και Εκπαίδευση στην Διασπορά*. Αθήνα: Gutenberg.

Κανακίδου, Ε. & Παπαγιάννη Β., (1998). *Διαπολιτισμική Αγωγή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κανέλλου, Χ. (2011). *Η διερεύνηση των αντιλήψεων φοιτητών των παιδαγωγικών τμημάτων Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που έχουν συμμετάσχει στο πρόγραμμα Erasmus*. (Πτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Βόλος.

Καραμάνου, Αν. (2011). Πολυπολιτισμικότητα, Ανθρώπινα δικαιώματα και ισότητα των φύλων. *Διαπολιτισμικότητα και Θρησκεία στην Ευρώπη*. Ίνδικτος.

Λυκίδη, Σ. Φ. (2012). *Αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τους μαθητές και οι προσδοκίες τους για τη σχολική επίδοση. Μια ερευνητική προσέγγιση σε πολιτισμικά διαφορετικούς μαθητές*. (Διπλωματική Εργασία) Πανεπιστήμιο Πατρών. Πάτρα.

Μπουγιουκλή, Π. Β. (2014). Ο ρόλος της διαπολιτισμικής ετοιμότητας των εκπαιδευτικών στην ανάπτυξη θετικού ψυχολογικού κλίματος σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα. (Διπλωματική Εργασία) Πανεπιστήμιο Μακεδονίας: Θεσσαλονίκη.

Μπρούφα, Μ. (2013). *Η διερεύνηση των αντιλήψεων των αλλοδαπών φοιτητών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας που συμμετείχαν στο πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών Erasmus το έτος 2011-2012*. (Πτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας: Βόλος.

Παναγίδης, Αν. (2004). Οι επιταγές της πολυπολιτισμικότητας στη σύγχρονη πολιτότητα και ο ρόλος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Στο Habermas J., *Συμπόσιο Ποιός Ενεργός Πολίτης σε Ποιά Δημοκρατική Κοινωνία», Παγκύπριο Συμβούλιο Ειρήνης, 24.12.2004*. Πόλις: Ο Μεταεθνικός Αστερισμός

Παπαχρήστος, Κ. (2007). Η Διαλεκτική Διαδικασία στον Διαπολιτισμικό Διάλογο: μια εναλλακτική πρόταση με βάση τον εποικοδομητισμό (κονστρουκτιβισμό). *Φύλο και Διαπολιτισμικότητα στο Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο, Επιστημονικό Βήμα*. Τεύχος: 6.

Πουταλή, Ε. (2014). Διαπολιτισμικότητα και Πολυπολιτισμικότητα, Έννοιες και Πρακτικές. (Πτυχιακή Εργασία). Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης: Αλεξανδρούπολη.

Τριλίβα, Σ., Αναγνωστοπούλου, Τ., και Χατζηνικολάου, Σ. (2008). Ούτε καλύτερος, ούτε χειρότερος απλά διαφορετικός! Ασκήσεις ευαισθητοποίησης στη διαφορετικότητα για παιδιά δημοτικού και γυμνασίου. Αθήνα: Gutenberg.

Τσαπάλη, Ο. (2010). Διαστάσεις Πολιτισμικών Φαινομένων. (Διπλωματική Εργασία). Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο: Ιωάννινα.

Μεταφρασμένη στα ελληνικά:

Michel Vandebroek, (2004). Με τη Ματιά του Γέτι: Η καλλιέργεια του σεβασμού του «άλλου» στην εκπαίδευση». Αθήνα: Νήσος.

Ξενόγλωσση:

Arum, S. (1987). *International Education: What is it? A Taxonomy of International Education of U.S. Universities*. University of Iowa.

Brown, C. A. (2015). *Globalization, International Education Policy and Local Policy Formation: Voices from the Developing World*. New York: Education Leadership-Administration and Policy Graduate School of Education-Fordham University.

Brickman, W.W. (1950). *International Education*. In Monroe, WS (ed.), *Macmillan: Encyclopedia of Educational Research*.

Cole, M. & Scribner, S. (1974). *Culture & Thought: a psychological introduction*. United States of America: John Wiley & Sons, Inc.

Hansen, H. M. (2002). *Defining international education*, *New Directions for Higher Education*, Jossey – Bass.

Hayden, M. (2006). *Introduction to International Education: International Schools and their Communities*. London: Sage Publications.

Maxwell, B., Waddington, D. I., McDonough, K., Cormier, A. A. & Schwimmer, M. (2012). *Interculturalism, Multiculturalism and the state funding and regulation of conservative religious schools*. *Educational Theory*.

Murray, D., Hall, R., Leask, B., Marginson, S. & Ziguras C. (2011). *Background paper: State of Current Research in International Education*. Australian Education International (AEI).

Vestal, T. M. (1994). *International Education: Its History and Promise for Today*. London: Greenwood Publishing Group.

Ιστοσελίδες:

Δημητράκος Δ. (2016, 27 Ιανουαρίου). Πολυπολιτισμικότητα και Νομοκρατία. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2016 από <http://amagi.gr/content/polypolitismikotita-kai-nomokratia>

Δημοκρήτιο Πανεπιστήμιο Θράκης. Ανακτήθηκε 25 Νοεμβρίου από <http://erasmus.duth.gr/node/1>

Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ). (χ.η.). Ανακτήθηκε 25 Οκτωβρίου 2015 <http://erasmus.uop.gr>.

Κιτρομηλίδης, Π. (2010, 31 Ιανουαρίου). Η Εθνική Ταυτότητα ως δίλημμα και ως Προοπτική. Καθημερινή. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου 2016 <http://www.kathimerini.gr>.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2001, 03 Ιουνίου). Παγκοσμιοποίηση ή διεθνοποίηση. Το Βήμα. Ανακτήθηκε από <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=133859> .

Οργανισμός_Οικονομικής_Συνεργασίας_και_Ανάπτυξης. (2017). Ανακτήθηκε
Ιανουάριο 2016 από
https://el.wikipedia.org/wiki/Οργανισμός_Οικονομικής_Συνεργασίας_και_Ανάπτυξης

Πανεπιστήμιο Αιγαίου: Τμήμα Διεθνών Ακαδημαϊκών Προγραμμάτων και Λοιπών
Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων. Ανακτήθηκε 25 Οκτωβρίου 2015
<https://erasmus.aegean.gr>.

Παπασταματίου, Φ. (2016). Το πρόγραμμα Erasmus για τους φοιτητές: μία μοναδική
εμπειρία ζωής. European Commission. Ανακτήθηκε 20 Νοεμβρίου 2015 από
<https://www.iky.gr>.

Πρόγραμμα_Erasmus (2015). Ανακτήθηκε Ιανουάριο 2016, από
https://el.wikipedia.org/wiki/Πρόγραμμα_Erasmus.

Erasmus+ Programme Guide. (2017, 20 Ιανουαρίου). Ανακτήθηκε από
[http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-programme-
guide_en.pdf](http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-programme-guide_en.pdf).

Institute of International Education (IIE). (2017). Ανακτήθηκε 24 Φεβρουαρίου
2017 από <https://www.iie.org/>.

I RED. (2012). Ανακτήθηκε 2 Φεβρουαρίου 2017 στο
<http://kmaked.pde.sch.gr/site/attachments/article/544/sxedio%20drasis.pdf>.

UNESCO (1998) Final report on the World Conference on Higher Education in the
Twenty-first Century: Vision and Action, 5-9 October 1998, Paris: UNESCO.
Ανακτήθηκε 10 Φεβρουαρίου από :
<http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001163/116345e.pdf>.

<https://www.researchgate.net>

<https://www.academia.edu>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παράρτημα Α.

Οδηγός Συνεντεύξεων

1.Ερωτήσεις για το πρόγραμμα Erasmus πριν την προέλευση των φοιτητών/τριών στην Δανία:

1. Ποιος ήταν ο βασικός λόγος που αποφάσισες να συμμετέχεις στο πρόγραμμα Erasmus και ποιες οι προσδοκίες σου πριν φτάσεις στην Δανία;
2. Ποιες δυνατότητες πιστεύεις πως προσφέρει το πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών για επαγγελματικές προοπτικές, εκπαιδευτική κατάρτιση και κοινωνικές σχέσεις;
3. Τι είδους δυσκολίες φοβόσουν πώς θα αντιμετωπίσεις πριν φτάσεις στην Δανία;

2. Γενικές Ερωτήσεις για την Δανία:

1. Η Δανία ήταν από τις πρώτες επιλογές σου; Και αν ναι γιατί;
2. Οι διοικητικές υπηρεσίες του πανεπιστημίου σε βοήθησαν πριν και κατά την διάρκεια διαμονής σου στην Δανία;
3. Ποια είναι η άποψή σου για την κοινωνική ζωή στην Δανία σε σύγκριση με την χώρα προέλευσής σου; Ανέφερε μία σημαντική διαφορά.
4. Θα μπορούσες να μου αναφέρεις διαφορές ανάμεσα στη χώρα προέλευσης σου και στη Δανία, όσον αφορά τη λειτουργία του πανεπιστημίου;
5. Συγκρίνοντας τις μεθόδους διδασκαλίας ανάμεσα στα δύο πανεπιστήμια ανέφερε μία διαφορά.
6. Όσον αφορά τις κοινωνικές σχέσεις με τους συμφοιτητές σου και τους καθηγητές σου κατά την διάρκεια των σπουδών και στις δύο χώρες ανέφερε μου μία διαφορά.
7. Πώς ήταν η προσαρμογή σου στην χώρα υποδοχής; Στην περίπτωση που αντιμετώπισες κάποια δυσκολία ποια ήταν αυτή και τι σε βοήθησε να την ξεπεράσεις;

3. Ερωτήσεις για την διαδικασία ένταξης των φοιτητών στην Δανία:

1. Αντιμετώπισες τυχόν δυσκολίες κατά την διαδικασία ένταξης με τους φοιτητές από το πρόγραμμα Erasmus ή με τους Δανούς φοιτητές; Αν ναι ποιες ήταν αυτές;
2. Πώς πιστεύεις αντιμετωπίζεσαι από τους καθηγητές του πανεπιστημίου σου;

3. Ο ίδιος πως πιστεύεις αντιμετωπίζεις τους ανθρώπους που είναι διαφορετικοί;
4. Πως πιστεύεις σε επηρέασε αυτή η εμπειρία όσο αναφορά την διαφορετικότητα;
5. Θα ήθελα να μου περιγράψεις μία ευχάριστη και μία δυσάρεστη εμπειρία σου κατά την διάρκεια διαμονής σου στην Δανία ή στο πρόγραμμα Erasmus γενικότερα.

4.Ερωτήσεις για την Δανία μετά το πρόγραμμα Erasmus:

1. Τι πιστεύεις πως αποκόμισες και σε πόσο βαθμό άλλαξες από την εμπειρία αυτή;
2. Τι σου έκανε περισσότερη εντύπωση σε σχέση με το πανεπιστήμιο της χώρας σου;
3. Θα ήθελες να επιστρέψεις στην Δανία για να ζήσεις ένα μεγάλο χρονικό διάστημα εδώ;
4. Θα παρότρυνες άλλους φοιτητές να συμμετέχουν στο πρόγραμμα Erasmus και πιο συγκεκριμένα να διαλέξουν την Δανία;

Παράρτημα Β.

Λίστα με τις πληροφορίες των συμμετεχόντων:

1. Klaudia, Poland, Special pedagogy
2. Pamela, Austria, Pedagogy for vocational school teachers.
3. Efredn Alonso, Spain, Physical therapy.
4. Saskia , The Netherlands, Primary school teacher 4-12 years old.
5. Fabiola, Italy, Science of education.
6. Tjasa, Slovenia, Social pedagogy.
7. Anna, Slovenia, Social Pedagogy.
8. Bianca, Australia, Journalism.
9. Alice, Belgium, Social worker.
10. Giulia, Italy, Social worker.
11. Mathieu, Belgium, Social worker.
12. Tjasa, Slovenia, Social pedagogy.
13. Paolo, Italy, Sport business and sport management.
14. Theo, France, Master of Science in Engineering Acoustics.
15. Marina, United Kingdom, Early years BA.
16. Aminah, United Kingdom, Early BA.
17. Judith, Holland, Primary school teacher 4-12 years old.
18. Tjasa, Slovenia, Social Pedagogy.
19. Zakarias, Finland, Social Pedagogy.
20. Natsuki, Japan, Danish.
21. Els, Belgium, Pedagogue, Free moving student.
22. Beatriz, Spain, Primary education.
23. Maria, Spain, Preschool Education.
24. Pierre, France, DTU master program in Engineering acoustics.
25. Άρης Αρμάογλου, Ελλάδα, Αξιοποίηση φυσικών πόρων και γεωργικής μηχανικής.
26. Clara, Spain, Primary education.
27. Lea, Switzerland, Primary education.
28. Jonas, Belgium, Social work.